

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI

**ADNAN MENDERES DÖNEMİ GAZETE İNCELEMESİ: CUMHURİYET
GAZETESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEÇİL DUMAN

İSTANBUL - 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI

**ADNAN MENDERES DÖNEMİ GAZETE İNCELEMESİ: CUMHURİYET
GAZETESİ ÖRNEĞİ**

SEÇİL DUMAN

TEZ DANIŞMANI: YRD. DOÇ. DR. ALİ KARACA

İSTANBUL - 2018

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Seçil DUMAN'ın "Adnan Menderes Dönemi Gazete İncelemesi: Cumhuriyet Gazetesi Örneği" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

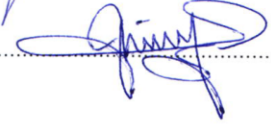
İmza

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ali KARACA
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Vahdettin ENGİN
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN
Üniversitesi 29 Mayıs Üniversitesi

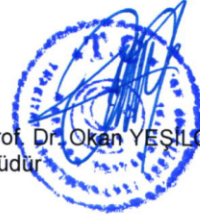

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 03.09 / 2018 tarih ve 2018/12-06 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR	VIII

GİRİŞ	1
-------------	---

1. BÖLÜM: CUMHURİYET GAZETESİNİN ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE DEMOKRAT PARTİ POLİTİKALARINA BAKIŞ AÇISI 11

1.1) ÇOK PARTİLİ YAŞAMA GEÇİŞ VE 1950 SEÇİMLERİNİN BASINA YANSIMALARI	14
1.2) ADNAN MENDERES'İN BAŞBAKANLIK YILLARI VE BASINA YANSIMALARI	20
1.2.1) EKONOMİ POLİTİKALARININ BASINA YANSIMALARI	24
1.2.2) SİYASİ ALANDAKİ ARAYIŞLARIN BASINA YANSIMALARI	28
1.2.3) DİN VE LAİKLİK ALANINDAKİ ARAYIŞLARIN BASINA YANSIMALARI.....	32
1.2.4) ADNAN MENDERES'İN DIŞ POLİTİKA UYGULAMALARININ BASINA YANSIMALARI.....	37
1.2.5) ADNAN MENDERES'İN İÇ POLİTİKA UYGULAMALARININ BASINA YANSIMALARI.....	42

2. BÖLÜM: DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ BASIN REJİMİ 47

2.1) CUMHURİYET GAZETESİ GENEL YAYIN POLİTİKALARI	48
2.2) DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE BASIN İLİŞKİLERİ VE POLİTİKALARA CUMHURİYET GAZETESİ BAKIŞ AÇISI	51

3.BÖLÜM : 1950-1960 YILLARI ARASI SİYASİ GELİŞMELER VE NADİR NADİ'NİN YAZILARINDAN CUMHURİYET GAZETESİ BAKIŞ AÇISI..... 61

3.1) 1950 – 1954 YILLARI ARASINDA NADİR NADİ VE CUMHURİYET	
--	--

GAZETESİ BAKIŞ AÇISI.....	62
3.2) 1954-1957 YILLARI ARASINDA NADİR NADİ VE CUMHURİYET	
GAZETESİ BAKIŞ AÇISI.....	79
3.3) 1957-1960 YILLARI ARASINDA NADİR NADİ VE CUMHURİYET	
GAZETESİ BAKIŞ AÇISI.....	86
SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	98
EKLER	102

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusu: Adnan Menderes Dönemi Cumhuriyet Gazetesinin döneme damga vurmuş olaylarının gazetenin başyazarı Nadir Nadi'nin başyazıları çerçevesinde incelemesidir. 1945-1960 arası dönem Türkiye'nin yakın tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. 1945 yılında iç ve dış politikada meydana gelen olaylar Türkiye'nin çok partili hayata geçişinde sinyaller verilmesine sebep olmuştur. Meydana gelen iç ve dış dinamikler, ikinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan demokrasi akımı Türkiye Cumhuriyetinin de demokrasiyi tam anlamıyla uygulamasını zorunlu kılmıştır.

Hazırlanan bu tez çalışmasında Cumhuriyet Gazetesi temel kaynak alınarak, gazetenin başyazarı Nadir Nadi'nin makaleleri çerçevesinde incelenmiştir.

Bu çalışmayı tamamlamak için, tez konusu ile ilgili kaynakların taranması için uygun bir ortam oluşturan ve araştırmacılara destek veren Bayezid Devlet Kütüphanesi tercih edilmiştir. Ulaşım olanaklarının yanı sıra, kütüphanenin zengin arşivi kaynaklara kolaylıkla ulaşılmasını sağlamıştır. Zaman sıkıntısı tezin araştırma kısmında en çok karşılaştığımız sorunlardan biri olmasına rağmen Beyazıt Devlet Kütüphanesinin uygun çalışma saatleri, kendi mesai saatlerim dışında da uzun saatler çalışma imkânı sağlamıştır.

Tez konusunun belirlenmesi aşamasından itibaren, tüm çalışma süresince desteğini esirgemeyen ve değerli zamanını ayıran hocam Yrd.Doç.Dr. Ali Karaca başta olmak üzere diğer üniversite hocalarıma Yüksek Lisans öğrenimim süresince vermiş oldukları destek için teşekkür ederim.

Enstitüye kabul edilişimden tez süresince yaşamış olduğum her türlü zorlu süreçte desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen beni bu güne sevgi ve saygının önemini öğretirken getiren anneme ve rahmetli babama, en büyük destekçim kıymetli eşime sonsuz destekleri için teşekkür ederim.

Seçil DUMAN

ÖZET

1945 yılına gelindiğinde ‘‘Milli Şef’’ olarak bilinen İsmet İnönü de yapmış olduğu konuşmalarda çok partili hayata geçişin sinyallerini vermiştir. CHP içerisinde bütçe görüşmeleri sırasında başta Adnan Menderes olmak üzere, bazı milletvekilleri muhalefet olmuş, daha sonra Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Celal Bayar’ın içinde bulunduğu tarihe ‘‘Dörtlü Takrir’’ olarak geçen bir bildirge vermiştir. Ülkede liberal düzenlemeler yapılmasını isteyen bu önerge reddedildi. Bunun üzerine Adnan Menderes, Refik Koraltan, Celal Bayar ve Fuat Köprülü partiden istifa etmişlerdir.

Dörtlü Takrir, hadisesinden sonra 7 Ocak 1946 yılında Demokrat parti kuruldu. 1950-1960 yılları arasındaki dönem Türk cumhuriyet tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle 1945 yılından sonra geçtiğimiz çok partili dönem ve demokrasi hareketleri yeni bir döneme geçmemizi sağlamıştır.

Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi ve varlığını 1960 yılına kadar sürdürmesinin en önemli nedeni Adnan Menderes’in varlığıdır. Menderes on sene içerisinde beş farklı hükümet kurarak her türlü toplumsal gerginlik, münakaşa, karışıklık, ordunun yaklaşımına rağmen siyasal kişiliği ile iktidarda kalmayı başarmıştır.

7 Ocak 1946 tarihi Türk demokrasi tarihi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Bu hadisenin Türk basınına yansımalarına çok dikkat çekici olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş savaşı yıllarından itibaren basının halk üzerindeki tesirinin farkında olmuş ve basın yolu ile Anadolu’nun her bir köşesine milli mücadele hareketini taşıyabilmek için basını kullanmıştır. İstanbul hükümeti ile ilişkilerin kopmasıyla Mustafa Kemal, bizzat Yunus Nadi ile görüşüp Anadolu’da milli mücadele yanlısı yayınlar yapacak gazetenin kuruluşunda öncülük etmiştir. Bu süreçte o tarihlerde *Yeni Gün* adı ile anılan gazete ‘‘Anadolu’da Yeni Gün’’ adı ile haberlerine başlamıştır. 7 Mayıs 1924 tarihinden itibaren de adı *Cumhuriyet Gazetesi* olarak değiştirilerek günümüze kadar gelmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi kuruluşundan itibaren görev olarak kendisine Atatürk ilke ve inkılaplarını örnek alarak Cumhuriyetin temel ilkeleri çerçevesinde haber yapma yolunu tercih etmiştir.

Tezin çalışma konusu olan *Cumhuriyet Gazetesi* 'nin 1950-1960 yılları arasında Adnan Menderes politikalarına yönelik bakış açısı gazetenin başyazarı Nadir Nadi'nin başyazılarından yola çıkılarak incelenmiştir.

Bu çalışmada 1950-1960 tarihli *Cumhuriyet gazetesi* arşivleri incelenmiş, Adnan Menderes'in dönem içi politikalarını açıklayabilecek kısımları dâhil edilerek kullanılmıştır. Dönemin diğer önemli gazeteleri olan Zafer, Ulus, Vatan, Hürriyet gibi yayın organlarından da kıyaslama yapılar aynı olaylar farklı bakış açıları ile dönemin gazetecileri gözünden yine başyazılara sadık kalınarak incelenmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi 'nin 1950-1960 yılları başyazıları 1950-1954,1954-1957,1957-1960 tarih aralığında ve olaylar bazında incelendiğinde gazetenin fikir yapısını ve iktidar ile olan ilişkisini anlamak mümkündür. Başyazılar dönemsel olarak kategorize edilerek, gazetenin tutumunun kronolojinin ve dönemsel olayların ilişkileri açısından ispatlanması sağlanmıştır.

Cumhuriyet dönemin diğer yayınlarına göre daha özgün bir tarzda haber yapmaya gayret etmiştir. Haberleri verirken baskı sayısı ve satış önceliği olmadan, haberi sade ve anlaşılır şekilde ele almaya gayret etmiştir. Kadınları ilgilendiren köşelerden, mizahlara, karikatürlere, gündeme, eğitime, spora dair çok yönlü haber içerikleri oluşturmaya gayret edilmiştir.

Her ne kadar ordunun yaklaşımı giderek sertleşmiş olsa da Menderes, bu tür girişimleri görmezden gelerek bildiği yoldan ilerlemeyi sürdürmüştür. 1960 askeri darbesine kadar geçen süreçte yaşanan olaylar dönemin yazılı basının gözünden sunulmuştur.

ABSTRACT

When it came to 1945, İsmet İnönü, known as the " National Chief ", gave the signals of multi-party animations in his speeches. During the budget negotiations within the CHP, Adnan Menderes and some other members of the parliament were opposition, and then gave a declaration as "Torture Chamber" in Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Adnan Menderes and Celal Bayar. This proposal, which calls for liberal regimes in the country, was rejected. Then Adnan Menderes, Refik Koraltan, Celal Bayar and Fuat Köprülü resigned part-time.

After the quadruple Takrir, the Democratic Party was founded on January 7, 1946. The period between 1950 and 1960 is very important in terms of Turkish republic history. Particularly after 1945, the multi-party period and democracy movements provided a new turning point.

The most important reason why the Democratic Party came to power and continued its existence until 1960 is the presence of Adnan Menderes. Menderes has established five different governments in ten years and has managed to stay in power with all kinds of social tensions, disputes, confusion, political personality despite the approach of the army.

It is an important milestone in the history of Turkish democracy on 7 January 1946. This hadisen has been very noticeable to the Turkish press. Mustafa Kemal Atatürk has been aware of the influence of the press on the public since the War of Independence and has been using the press to carry national struggle movements to every corner of Anatolia through the press. Mustafa Kemal pioneered the establishment of a journalist who would personally meet with Yunus Nadi and publish publications on national struggle in Anatolia. In this process, the newspaper, which was called "New Day" at that time, started its news with the name of "New Day in Anatolia". Since 7 May 1924, the name has been changed to Cumhuriyet newspaper and has come up to the day.

Since the foundation of Cumhuriyet Newspaper, it has preferred to make news about Ataturk's principles and reforms as a mission and based on the basic principles of the Republic

The point of view of the Cumhuriyet newspaper, which is the subject of the thesis, between the years 1950-1960 on the policies of Adnan Menderes has been examined from the editorials of the newspaper's editorial, Nadir Nadi.

In this study, the archives of Cumhuriyet newspaper of 1950-1960 were examined and Adnan Menderes' s internal politics were explained. The other important newspapers such as Zafer, Ulus, Vatan, Hürriyet also made comparisons in the same period, while the same events were examined with different perspectives and with respect to the periodical journalists.

It is possible to understand the structure of opinion of journalist and its relation with power when Cumhuriyet newspaper's 1950-1960 editorials are examined in the period between 1950-1954,1954-1957,1957-1960 on the basis of events. The editorials were periodically categorized and proved that the attitude of the journalist was in terms of the relation of chronology and periodical events.

He tried to make news in a more original style than other publications of the Republican period. While giving his news, he tried to handle it plainly and clearly, without the number of prints and sales priority. Attempts have been made to create versatile news content about the women, angels, cartoons, agenda, education, and spores.

Although the approach of the army has become increasingly hardened, Menderes has continued to progress from what he knows by ignoring such initiatives. The events that took place during the 1960 military coup were presented in the light of the periodical press.

KISALTMALAR

DP: Demokrat Parti

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

HP: Halkçı Parti

CMP: Cumhuriyetçi Millet Partisi

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ENOSİS: 1930'lu yıllarda Kıbrıs Adası'nın Birleşik Krallık bünyesine bağlanması için kullanılan terimdir.

T.B.M. M: Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

Konunun Tanımlanması

Bu çalışmanın konusu: Adnan Menderes Dönemi Cumhuriyet gazetesi incelemesidir. 1945 ile 1960 yılları arasındaki dönem meydana gelen siyasal, ekonomik, hürriyet, özgürlükler ve demokrasi anlamında dikkat çekicidir. 1945 yılında iç politika ile dış politikada meydana gelen olaylar Türkiye'nin çok partili hayata geçişinde sinyaller verilmesine sebep olmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi, Kurtuluş savaşı yıllarında bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün çağrısı ile Anadolu'da Milli Mücadeleye destek vermek amacıyla kurulmuştur.¹ Yayına girmesi 7 Mayıs 1924 tarihine tekabül eder.

Esasen 1918'li yıllarda *Cumhuriyet Gazetesi*, *Yeni Gün* olarak yayın hayatına İstanbul'da başlamıştı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'nin tutumunu eleştirici tutumları ile sürekli olarak dikkat çekmiştir. Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonrada Mondros Ateşkes anlaşmasının imzalanması ve yurdun işgale açık bir hale getirilmesi sebebiyle Anadolu'daki Milli mücadele hareketinin açık destekçisi haline gelmiştir. Bu durum Mustafa Kemal'in de dikkatini çekmiştir ve *Yeni Gün* gazetesinin yazılarını sürekli olarak takip etmeye başlamıştır. Hatta tanıkların ifadelerine göre *Yeni Gün* okumadan güne başlamaz, çoğu zaman Yunus Nadi'yi bizzat arayarak yazılarını okumasını isterdi.

Cumhuriyet Gazetesinin genel yayın politikasını Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı olarak tanımlamak doğru olur. Velhasıl her dönem bu çizgilerini koruduklarını söylemek doğru olacaktır. Kurtuluş Savaşı yıllarında amaçları Milli Mücadeleye karşı yapılan yıpratıcı politikaların önüne geçmektir. Bu duruş her dönem Atatürkçülüğe karşı savunma şeklinde devam edecektir.² Cumhuriyet Gazetesinin genel politikası bizzat

¹ Gazetenin ilk kurucuları; Yunus Nadi, Zekeriya Sertel ve Nebizade Hamdi'dir. Kısa süre sonra Yunus Nadi, gazetenin tek sahibi haline gelmiştir. İlerleyen süreçte oğulları Nadir Nadi ve Doğan Nadi 'de gazeteye dâhil olarak gazete bir aile şirketine dönüşmüştür. Yunus Nadi'nin vefatından sonra da gazetenin ve sahibi konumunda Nadir Nadi bulunmuştur.

² 1923 yılında cumhuriyet rejiminin ilan edilmesi ile beraber geleneksel yapıdan çağdaş, akılcı yapıya geçiş yapılmıştır. Atatürk bu hedefe ulaşabilmek için bazı ekonomik, sosyal, siyasal politikalar ortaya koymuş bunları da altı madde (cumhuriyetçilik, halkçılık, laiklik, devletçilik, milliyetçilik ve İnkılapçılık) Olarak meydana getirmiştir. Zamanla adı Atatürk ilke ve inkılapları adını almıştır. 1930 yılında bu ilkelerin CHP'nin parti programına dâhil olmuştur. Cumhuriyet gazetesi de bu ilkeleri kendi programına

Atatürk tarafından ‘‘ Cumhuriyet karşıtlarına ve hilafet yanlılarına karşı ‘‘ şeklinde ifade edilmiştir. Amacı Anadolu’da ve İstanbul’da Cumhuriyetin temel ilkelerini basın yolu ile halka aktarmaktır. Bu görevi üstlenirken, karikatürler, resimler, havadisler, makaleler vb. her türlü araçtan yararlanacak ve şimdiye kadar Anadolu üzerinde benzeri görülmemiş bir yapıda olması planlanmıştır.

Cumhuriyet Gazetesinin yayın hayatına başlaması ilk olarak yayın politikalarını okuyucuya anlatarak olmuştur. Yunus Nadi , ‘‘ *Okuyucuya Sunuş*’’ isimli yazısında gazetenin genel politikalarından ve içeriklerinden bahsetmiştir. Diğer yayınlanan gazetelerden farklı olarak kadına, çocuklara anlaşılır ve onlara hitap edecek konularda bölümlerin ayrılacağından, sadece siyaset ve spor ağırlıklı bir yayın olmayacağından bahsetmiştir. Hedef kitleleri okur yazar olan herkes olan bir gazete olmayı hedeflemişlerdir. Okur yazar kesimin dikkatini çekecek resimli, içerikleri her ilgi alanına hitap eden bir gazete olmayı hedeflemişlerdir.

1923 yılında Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ile tek parti yönetimi başlamıştır. CHP’nin iktidarda bulunduğu dönemde yapılan bir takım uygulamalar zaman içerisinde tepkilere sebep olmuştur. Bu durum CHP içerisinde bir takım ayrılıkların meydana gelmesine sebep olmuştur.

Yunus Nadi, Gazetenin başyazarı ve aynı zamanda sahibi konumundaydı. Tez konumuzun içeriği olan Demokrat Parti döneminde ise oğlu Nadir Nadi’nin başyazar olarak karşımıza çıktığı görüyoruz. Yunus Nadi’nin başyazar olduğu dönemde Nadir Nadi ile birçok konuda uzlaşamadıklarını ve görüşlerinin farklı olduğunu görmekteyiz. Şunu da belirtmek lazım ki Yunus Nadi, Gazeteci ve aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisinden görev yapan bir milletvekilidir³. Yazılarında çoğunlukları hükümet yanlısı bir tarzı olduğunu görmekteyiz. Yunus Nadi, tek partili dönemde özellikle tartışma konusu olan İkinci Dünya Savaşında Türkiye’nin politikasını en çok destekleyen isimdir. Sovyetlere karşı politikalarda, İkinci Dünya savaşında tarafsızlık konusunda iktidarın doğrudan yanında olan yazılar yazmaktadır. Nadir Nadi, bu dönemde pasif bir konumda olsa da babasının söylemlerine karşı duruşunu belirttiği ifadeleri

dâhil ederek oy toplama uğruna bu ilkelerden ödün verilmemesi için mücadele vermiştir. Zaman zaman İsmet İnönü ile bu sebepten ters düştükleri görülmektedir.

³ Yunus Nadi,1912 Meclisi Mebusan’ına Aydın, 1920 dördüncü dönem seçimlerinde 1. TBMM’ye CHP İzmir milletvekili olarak seçilmiştir. Yunus Nadi, 1943 yılına kadar gazeteci-milletvekili olarak görev yapmıştır.

bulunmaktadır. Özellikle 25 Eylül 1939 tarihli ‘*Hitler Nutku*’ isimli yazısında şu ifadeler dikkat çekmektedir.⁴ ‘‘On beş seneden beri hayatı mücadelelerle geçmiş olan Führer’in halk üzerindeki tesiri yok sayılmamalıdır. ‘‘⁵ şeklindedir.

Fakat Yunus Nadi’nin genel tutumunun Alman karşıtı ve tarafsızlık yanlısı olduğunu belirtmek gerekir. Almanya’nın Versay haksızlıklarını öne sürerek masum milletler üzerine uyguladığı yayılmacı politikayı onaylamadıklarını sık sık ifade etmektedir. Türkiye’nin almış olduğu önlemleri yerinde bularak, Türkiye savaş sahasının uzağında dahi olsa savuma ve ekonomi önlemlerinin alınmasını yerinde bulmaktadır.

Nadir Nadi’nin kendi hür irademle basmakalıp ifadelerin dışına çıkarak yazdığım yazı’’ olarak nitelendirdiği bu yazı *Cumhuriyet* gazetesinin İkinci Dünya Savaşı sırasında üç ay süre ile kapatılmasındaki en büyük sebep olmuştur. Her ne kadar Yunus Nadi, Bizzat İsmet İnönü ile görüşüp duruma açıklık getirmek istemiş olsa da cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün yazılan yazılara karşı sinirli tavrı gazetenin süresiz olarak kapatılmasına sebep olmuştur.⁶

Türkiye’nin İngiltere ile yakınlaştığı ve Türk-İngiliz Dostluğunun geliştiği dönemde yaklaşık olarak üç ay sonra 10 Ağustos 1940 tarihinde gazete yeniden yayın hayatına başlamıştır. Bu dönem uzun süre hükümetin politikalarına uygun yazılar kaleme alınmaya gayret edilmiştir. Nadir Nadi, uzun süre politikadan uzak yazılar kaleme almaya gayret etmiştir. Yazdığı yazılarda ayrıca sık sık dönem içerisinde Türk İngiliz Dostluğuna dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu yakınlaşmalardan gurur ve sevinç duyduğunu sık sık dile getirmiştir. Yine aynı dönemde savaş öncesi ve sonrası eleştirdiği Sovyetler birliğine karşı olumlu görüşlerde yazılar kaleme almıştır. Yazısında ‘‘ Büyük komşumuz’’ , ‘‘harp yıllarında filizlene pürüzsüz dostluk’’ ifadelerini kullanmıştır.

⁴ İkinci Dünya savaşı yıllarında Yunus Nadi ile oğlu Nadir Nadi arasında fikir ayrılıkları meydana gelmiştir. Yunus Nadi, dost gördüğü ve mebusu olarak çalıştığı İsmet İnönü’nün her koşulda destekçisi iken Nadir Nadi hükümetin Sovyetlere karşı bakış açısında yanlışlık olduğunu ve Batının Türkiye için tehlike olduğunu savunmuştur.

⁵ Nadir Nadi, *Hitlerin Nutku*, Cumhuriyet, 25 Eylül 1939,s.2

⁶ Gazete’nin İsmet İnönü tarafından muhalif görülmesi süresiz olarak kapatılmasına sebep olmuştur. Fakat gazete 3 ay sonra (10 Ağustos 1940) yeniden açılmıştır. Bu kapanma sürecinden sonra Nadir Nadi’nin yazılarında daha temkinli ifadeler kullandığı görülmektedir.

Tek parti döneminde basın tek görevi haber yapmak değildir. Bu dönemde temel görev hükümetin politikalarını ve kararlarını uygun şekilde olduğu gibi halka aktarmaktır. Alınan kararlar ne olursa olsun tartışmaya açık olmayacak şekilde değişikliğe uğramadan aktarılmalıdır. Kendi fikrini ortaya koyarak çok sesli bir yapı oluşturulmamaya çalışılmasına müsaade edilmez. Bu dönemde gazetelerin süresiz olarak kapatılması ve basına uygulanan sansür oldukça dikkat çekicidir.⁷

Cumhuriyet Gazetesi her ne kadar farklı bir yayın olarak okuyucusunun karşısına çıkmaya çalışsa da bu dönem içerisinde hükümete yakınlığı sebebi ile en çok sıkıntı çeken basın kuruluşlarından biri olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı içerisinde bu oluşum ciddi sıkıntılar meydana getirmiştir.

Çok seslilik sadece basında ortaya çıkmaya başlamamıştır. Politika içerisinde farklı görüşler ve eleştirilerin dozu artmaya başlamıştır. Özellikle de en çok dikkat çeken şey Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde ortaya çıkan muhalefet sesleri olmuştur.

Tek parti döneminde bizzat dikkat çeken bu tarihlerden itibaren özellikle savaşın yoğun olarak yaşandığı tarihlerden başlanarak hükümetin basına karşı uygulamış olduğu sansürlerdir. Bu dönemde bizzat hükümet tarafından arzu edilen şekilde çıkarılan haberler sık sık basında yer almaktadır. Akabinde yapılacak haberlerin dışına çıkan gazeteler süresiz olarak kapatılıyor ve ciddi bir baskı uygulanıyordu.

1945 yılına gelindiğinde ‘‘Milli Şef’’ olarak bilinen İsmet İnönü de yapmış olduğu konuşmalarda çok partili hayata geçişin sinyallerini vermiştir. CHP, içerisinde bütçe görüşmeleri sırasında başta Adnan Menderes olmak üzere, bazı milletvekilleri muhalefet olmuş, daha sonra Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Celal Bayar’ın içinde bulunduğu tarihe ‘‘Dörtlü Takrir’’⁸ olarak geçen bir bildirge vermiştir.

⁷ Tek partili dönem de basının durumuna baktığımızda özellikle sansür ve kapatılma meselelerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu uygulamalar DP’nin kuruluşundan sonra da Adnan Menderes tarafından sık sık dile getirilen ve basının desteğini almasını sağlayacak söylemleri ortaya çıkarmıştır. Basın hürriyeti DP’nin basının desteğini almasını sağlayacak en önemli etkenlerden biri olmuştur.

⁸ Dörtlü Takrir: 1945 yılında gerçekleştirilen bütçe görüşmeleri ve Toprak Mahsulleri Kanunu sırasında çıkan tartışmalar sonucunda Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Celal Bayar tarafından hazırlanan ve DP’nin kurulmasını sağlayan belgedir. Akabinde bu durum CHP içerisinde depreme etkisi yaratmıştır. Fuat Köprülü ve Adnan Menderes’in İsmet İnönü’ye karşı eleştirel yazılar yazması üzerine 21 Eylül 1945 ‘de partiden ihraç edilmeleri ile sonuçlanan bir süreç yaşamıştır. Bunun üzerine Celal Bayar

Ülkede liberal düzenlemeler yapılmasını isteyen bu önerge reddedildi. Bunun üzerine Adnan Menderes, Refik Koraltan, Celal Bayar ve Fuat Köprülü partiden istifa etmişlerdir. Dörtlü Takrir, hadisesinden sonra 7 Ocak 1946 yılında Demokrat parti resmen kurulmuştur.

1950-1960 yılları arasındaki dönem Türk cumhuriyet tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle 1945 yılından sonra geçtiğimiz çok partili dönem ve demokrasi hareketleri yeni bir döneme geçmemizi sağlamıştır.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ve varlığını 1960 yılına kadar sürdürmesinin en önemli nedeni Adnan Menderes'in varlığıdır. Menderes on sene içerisinde beş farklı hükümet kurarak her türlü toplumsal gerginlik, münakaşa, karışıklık, ordunun yaklaşımına rağmen siyasal kişiliği ile iktidarda kalmayı başarmıştır.

Her ne kadar ordunun yaklaşımı giderek sertleşmiş olsa da Menderes, bu tür girişimleri görmezden gelerek bildiği yoldan ilerlemeyi sürdürmüştür. 1960 askeri darbesine kadar geçen süreçte yaşanan olaylar dönemin yazılı basının gözünden sunulmuştur.

Bu çalışmada Adnan Menderes'in on yıllık iktidarı esas olarak *Cumhuriyet* gazetesi başyazarı Nadir Nadi'nin yazıları ele alınarak hazırlanmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinin bu dönem araştırmasında kaynak olarak seçilmesinin sebebi Cumhuriyet'in 1923 yılından itibaren her evresine şahit olmuş ve Atatürk ilkeleri ışığında yayın yapmayı kendisine ilke edinmiş duruşu etkili olmuştur. Bu süreçte özellikle Nadir Nadi'nin *Atatürk İlkeleri Işığında uyarılar- Bir İflasın Kronolojisi (1950-1960)* isimli eseri ve Gazeteci Metin Toker 'in *Demokrat Parti'nin Altın Yılları (1950-1954)*, Demokrasinin İsmet Paşalı Yılları serisinin *DP Yokuş Aşağı (1954-1957)* ve *Demokrasiden Darbeye(1957-1960)* adlı eserleri tezin şekillenmesinde kaynak olmuştur. Bu eser sayesinde tezin analiz bölümünde ihtiyaç duyulan ve çeşitli nedenlerle ulaşılamayan yazılara ulaşma imkânı sağlanmıştır.

Nadir Nadi'nin DP iktidarına karşı tutumu incelendiğinde iktidarın ilk dönemlerinden itibaren yeri geldiğinde eleştiren yeri geldiğinde destekleyen bir tavır görmekteyiz. Partinin basına sansür uyguladığı dönemlerde bu tutumlarından dolayı çok

da İzmir milletvekilliğinde istifa edip akabinde 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti resmen kurulmuştur. Dörtlü Takrir hadisesi demokrasi tarihi içerisinde çok partili hayata geçişi hızlandırmış olması açısından önem arz eden bir olaydır.

etkilenmediklerini söylememiz mümkündür. 1954 seçimlerine kadar bu objektif tutumları devam etmiştir. 1954 seçimlerinden sonra partinin uygulamalarını destekleyici tutumlarını sezmektedir. Hatta *Cumhuriyet* gazetesi mensuplarının doğrudan partiye dâhil olmaya çalışması iki taraf arasındaki ilişkileri açıklar vaziyettir. Bu durum 1954 seçimlerinden sonra değişerek yeniden inişli çıkışlı bir hal almaya başlayacaktır.

Bu dönemden sonra *Cumhuriyet* gazetesi DP için baskı sayısı elde etme kaygısı olan bir gazete olarak lanse edilecektir. Dolayısıyla gazetenin içeriği tezhipler, yasaklarla dolacaktır. Bu tutumlara karşın gazete muhalefeti destekleyen tutumuna devam edecektir. Nihayetinde kendisinin de katkısının bulunduğunu gururla söylediği 27 Mayıs Devrimi'ne ulaşılacaktır.

Hazırlanan bu çalışmada 1945-1950 yılları arası Cumhuriyet Gazetesinin Adnan Menderes'in siyasal, sosyal ve ekonomik politikalarına karşı olumlu tavırları yanı sıra, 1950-1960 yılları arasındaki eleştirel tutumlarının arttığı gözlenmektedir. Cumhuriyet'in kendisini toplumun Atatürk ilke ve devrimlerini savunucu olarak göstermesi ve bu uğurda eleştirilerinin dozunun her geçen gün arttığı gözlemlenmektedir. Ayrıca gazetenin temel hak ve hürriyetlere karşı tutumunun oldukça açık olduğu ve bu konuya oldukça hassas davrandığı görülmektedir. Gazetenin başyazarı Nadir Nadi'nin 1950-1957 yılları arasında DP milletvekili olmasına karşın temel hak ve hürriyetlere karşı tutumunun oldukça net olduğu görülmektedir.⁹

Nadir Nadi'nin yazıları incelendiğinde genel tutumu cumhuriyetin temel ilkeleri üzerinedir. Demokrasinin Atatürk ilkeleri çerçevesinde uygulanışı ve halk tarafından benimsenmesi ilkesi üzerinde durmuştur. Demokrat Parti'nin kuruluşundan itibaren yeni bir dönemin başlaması ve demokrasiye tam olarak geçişin sağlanması açısından oldukça heyecanlı yazılar kaleme aldığı görülse de 1950'den sonra 1953 yılına kadar olan süreçte Adnan Menderes'in politikalarına eleştirel bir tutum sergilemediği görülmektedir. Bu tutumunu 1954 seçimlerinden sonra da devam ettirerek partinin demokrasiye hizmetleri üzerinde sürekli olarak durmuştur.

⁹ Nadir Nadi'nin DP listesinden bağımsız aday olarak girmesi gazete içerisinde sıkıntılara sebep olmamıştır. Hatta parti içindeki bir takım isimlerin (Burhan Felek, Fehmi Başkut) CHP listesinden aday olmaları da söz konusudur. Parti içerisinde çok sesli, farklı görüşleri barındıran bir yapı olduğundan Nadir Nadi'nin DP mebusu olması normal karşılanmıştır. Ayrıca bk.(Ayşe Elif Emre Kaya, Cumhuriyet Gazetesinin Demokrat Parti Politikalarına Bakış Açısı: Nadir Nadi'nin Başyazıları üzerine bir değerlendirme, Erciyes İletişim Yayınları, İzmir, 2010)

Nadir Nadi'nin bu yapıcı tutumu 1954 seçimlerinin ertesinde değişerek, yerini ciddi eleştirilere bırakmıştır. Özellikle partinin eleştirilere olan tutumunun sertleşmesi üzerine, demokrasi anlayışının çoğunluğun baskısına dönüşmesi yönünde yazılar kaleme almayan bir isim olmaya başlamıştır. Demokrasinin sadece DP tarafından değil diğer partiler tarafından da yanlış anlaşıldığını ileri sürmüştür. Demokrasinin partiler kavgasına dönüşmesinden duyduğu rahatsızlığı belirtmiştir.

Nadir Nadi'ye göre demokrasinin işleyişinin tek yolu Atatürk ilkelerinin izinde ilerlemektir. Oysa yazılarında Adnan Menderes iktidarının Atatürk ilke ve devrimlerinin yerleştirilmesi konusunda geri adımlar atması üzerinde durmaktadır. Atatürk devrimlerinden sapmadan ilerlemeyi kendine ilke edinen Nadir Nadi, bu amaçla yazdığı yazılarında sert bir üslup yerine açık dilli, sade, anlaşılır bir üslup kullanmayı tercih etmiştir.

Nadir Nadi'nin siyaset üzerine eğitim almış olması dönemin olaylarını incelerken isabetli tahminler yapmasını sağlamıştır. Ülkenin 1945 yılı itibari ile girmiş olduğu yeni dönemde bulunduğu değerlendirmeler oldukça isabetli ve doğru olmuştur. Bu dönemden itibaren sürekli olarak iktidar ile omuz omuza bir yol izleyen *Cumhuriyet*, yaşanan olaylara karşı temkinli davranarak olayların içinde yer almayarak uzaktan izlemeyi tercih etmiştir. Bu durumu Nadir Nadi, Atatürk'ün ölümü ile başlayan ve ikinci dünya savaşı ile fikirsel ayrılıkların yaşanmasına bağlamıştır. Bu durumun sebebini ilerleyen tarihlerde şu şekilde açıklamıştır. " ... *Memlekette bir şeyler oluyor, bundan kimseye haber verilmiyordu. Atatürkçü bir gazetenin başında devrimleri savunmakla görevli idim. Öyle olduğu halde Atatürk partisinin yöneticileri bir kere olsun çağırıp da, tasarlanan rejim değişikliği ile ilgili bana bilgi vermiyordu. Yoksa onlar da mı olan bitenden habersizdiler. Yurdumuzun bir kör dövüşüne doğru adım adım kaymasından korkuyordum.* " şeklinde ifade etmiştir.

Nadir Nadi Çok Partili hayata Geçiş değerlendirirken bu durumu dış politikanın bir gereği olarak görüyor ve yurdun bu yeni ortama hazır olup olmadığını sorguluyordu. Nadir Nadi'nin bu konudaki endişelerinin odak noktasını da Atatürk devrimlerinin varlığı oluşturunuyordu.

Celal Bayar ve İsmet İnönü'nün varlığı Atatürk devrimlerinin korunması açısından Nadir Nadi'nin içini rahatlatıyordu. Fakat daha Çok Partili Hayata Geçişin ayak seslerinin duyulmaya başladığı dönemde devrimlere açıkça cephe alan Emekli

General Kazım Karabekir'in meclis başkanlığına getirilmesi bu konuda endişeye kapılmasına sebep olmuştur. Celal Bayar'ın ise “*gerekirse sosyalist oluruz*” şeklindeki söylemi Nadir Nadi tarafından, “*iktidara gelmek için her kılığa girerler*” şeklinde yorumlanmışsa da bu düşünceleri uzun soluklu olmamıştır.

Cumhuriyet, uzun süre iktidar ile muhalefet arasına dengeli bir ilişki kurmaya çalışmıştır. İki parti hakkındaki haberlere de eşit yer vermeye gayret etmiştir. DP'nin halkın heyecanı ile ön plana sürüklenmesi sebebiyle haberlerin coşkusu ve içeriği, *Cumhuriyet*, DP'ye yakınlaşıyor şeklinde olmuştur. Fakat bu durumun özeti *Cumhuriyet*, DP'ye yakınlaşıyor değil, CHP'den uzaklaşıyor şeklinde yapılabilir. Bu yaygın görüşün bir sebebi olarak 1943 seçimlerinde Yunus Nadi'nin CHP'den aday gösterilmemesi olsa da esas sebep CHP'nin Atatürk devrimlerine olan bağlılığına eskisi gibi inanmamaları olmuştur. Özellikle çok partili hayata geçişten sonra tartışılması teklif dahi olmayan konularda parti içinde tartışmaların açılması Atatürk'ün partisi olan CHP'nin devrimlere karşı tutumunda bir sarsıntıya sebep olduğu şeklinde yorumlanmış, *Cumhuriyet* ise çözümü CHP'den uzaklaşarak bulmuştur. CHP'nin içerisinde bu tavrın sebebi olarak İsmet İnönü görülmüştür. Onun bir yandan İmam Hatip Okulları kurması, kapatılan türbeleri açması doğal olarak Nadir Nadi'nin umudunun DP olmasına sebep olmuştur. Böylelikle Nadir Nadi, bir zamanlar yürekten bağlı olduğu ve ülke yönetiminde görmek istediği tek isim olan İsmet İnönü'den Atatürk devrimleri uğruna kopuyordu. DP 'ye olan bağlılığının en büyük gerekçesi parti içerisinde Atatürk devrimlerine bağlılıkları ile ön plana çıkan isimlerin sayısının fazlaca olması ve de Celal Bayar'ın varlığı görülüyordu.

Nadir Nadi'nin yazılarında genel tavrın körü körüne bağlılık olmadığı görülmektedir. Her ne kadar CHP'den uzaklaşıyor olsa da yapılan başarılı politikalara karşı olumlu bir tavır içerisinde olmaya gayret etmiştir. Bunlardan en önemlisi İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olarak iki partiye yakın mesafede durmasıdır. Nadi, bu tavrın demokrasiye katkısından dolayı İsmet İnönü'ye teşekkür etmekten geri durmamıştır.

1946 olaylı seçimlerinden sonra ülkenin en büyük tartışması seçim kanunu olmuştur. Seçimin hileli olup olmadığı ülkenin en önemli konusu haline gelmiştir. *Cumhuriyet*, bu konuya uzun bir zaman ayırmıştır. Daha sonraki seçime kadar muhalefete olan yakınlığını arttırmıştır.

1950 seçim kampanyaları, oldukça renkli geçmiştir. Ülke yıllardır hissetmediği politikanın havasını içine çekerek demokrasinin gelişini izlemiştir. Bu durum Cumhuriyet'in tansiyonunu da doğrudan etkilemiştir. Daha ilk yıllardan itibaren heyecanla takipçisi olduğu çok partili hayatın içerisinde muhalefete karşı takındığı mesafeli tavrı değiştirerek muhalefete yakın durur bir tavır içerisine girmiştir. Bu duruma en somut örnek olarak gazete başyazarının bağımsız kontenjanından da olsa, DP listesinden seçime girmesi olmuştur.

Oluşturulan yeni mecliste Nadir Nadi 'de bulunmakta idi. DP listesinden bağımsız olarak partinin listesinde yerini almıştır.¹⁰ Nadir Nadi, her ne kadar DP listesinden aday olmuş olsa da gazete içerisinde bu durumun her hangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktaydı. Gazete içerisinde hissedilen heterojen yapı sebebiyle her türlü karar olumlu veya olumsuz hali ile objektif bir şekilde değerlendirilmeye çalışılıyordu.

Her ne kadar gazete içinde bu durum her hangi bir sorun yaratmamış gibi görünse de, Nadir Nadi'nin milletvekili oluşu gazetede ayrılıklara da sebep olmuştur. Ayrılan isimlerden biri de Cemal Barlas'tır. Cemal Barlas, ayrılma sebebini *''daha sert yazmak''* arzusuna dayandırmıştır.

Cumhuriyet'in Adnan Menderes iktidarına karşı tutumu her dönem inişli çıkışlı bir hal almıştır. Bu tez çalışmasında örneklerle dönem dönem somut veriler sunulmuştur.

Basın Tarihi ile ilgili çalışmalar Cumhuriyet Gazetesi açısından değerlendirildiğinde Cumhuriyetin pek çok çalışmada odak noktası olduğu görülmektedir. Buna rağmen Cumhuriyeti tam anlamıyla fikri manada açıklayan ve politikaya karşı duruşunu içeren çalışmalar oldukça azdır.¹¹

¹⁰ Bir parti listesinden bağımsız olarak aday olmak, adayın parti grup toplantılarına katılamaması anlamına geliyor. Ali Fuat Cebesoy, Halil Özyörük, Halide Edip Adivar gibi isimler DP listesinden bağımsız olarak aday olan bazı isimlerdir.

¹¹ "Emre Kaya, Ayşe, Elif, **Demokrat Parti Politikalarının Cumhuriyet Gazetesinde Ele Alınış Biçimleri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir,2009", "Konca, Ömer, Faruk, **Adnan Menderes'in Siyasal Yaşamı ve Kişiliği**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans tezi, 2011", "Sağlam, Işıl, **Cumhuriyet Gazetesine Göre Türkiye Ekonomi ve Politik(1930-1945)**, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli,2012", "Yücer, Rezzan, **Cumhuriyet Gazetesi'nin Bakışıyla Türkiye'de Demokrasiye Geçişte**

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Cumhuriyet dönemine damga vurmuş çok partili hayata geçişte rol oynayan ve Demokrat Partinin kurulması ile sonuçlanan iç ve dış dinamiklerden bahsedilmiştir.

Türkiye’de çok partili hayata geçişi uzun ve kısa dönem dinamikler olarak ele alırsak durumu toparlamak mümkün olacaktır. Uzun dönemde incelenmesi gereken etmenler Türkiye’nin siyasal tarih ve coğrafi konumundan kaynaklanan zorunlu hususlardır. Türkiye’nin Batı ile olan yakınlığı ve etkileri demokrasinin yerleşmesi sonucunu doğal olarak getirmiştir. Kısa dönem dinamikler ikinci dünya savaşı sonrası dünyayı etkileyen iç ve dış dinamiklerdir ki bu süreç demokrasi kavramı ile tanışmayı zorunlu hale getirmiştir.

Tezin ikinci bölümünde ise, Adnan Menderes döneminde uygulanan basın rejimine yer verilmiştir. Adnan Menderes döneminin süren on yıllık iktidarı ile beraber basına karşı uygulanan baskıcı tavır gözler önüne serilmiştir. Böylelikle üçüncü bölüm için zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde tezin ana konusunu oluşturan *Cumhuriyet Gazetesi* arşivlerinden gazetenin başyazarı Nadir Nadi’nin yazılarından derlenen ve dönemin anlaşılması için ispatlarla *Cumhuriyet’in* başyazıları derlenmiştir.

Bu çalışmanın kapsamı 1950-1960 yılına ait başyazılardır. Dönemin özetlenmesi ve memleketin içerisinde bulunduğu genel havanın başyazılara sirayet etmiş olması sebebi ile başyazılarla sınırlı kalması daha uygun görülmüştür.

1.BÖLÜM: CUMHURİYET GAZETESİNİN ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞE VE DEMOKRAT PARTİ POLİTİKALARINA BAKIŞ AÇISI

Cumhuriyet'in ilanından yaklaşık yirmi yedi yıl sonra iktidarın değişmesi, özellikle ikinci dünya savaşından yorgun çıkmış ve uzun süre aynı ideoloji ile yönetilmiş Türk milletinin alternatifler istemesi sebebiyle 1950 seçimlerinin neticesi her kesimden olumlu olarak karşılanmıştır. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisinin basın üzerinde uyguladığı yoğun baskı ve sansür sebebiyle basında ve Cumhuriyet gazetesi içerisinde CHP'nin muhalefete geçişi sevinçle karşılanmıştır.

İkinci Dünya savaşında CHP'nin uygulamış olduğu ekonomi politikaları her kesimin eleştirisine uğramış olan bir olaydır. Özellikle Varlık Vergisi ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu basının ve köylü kesimin sürekli olarak tenkit ettikleri uygulamalar haline gelmiştir. Bu dönemde CHP içerisinde yapılan grup toplantıları sürekli olarak hararetli geçiyordu ve akabinde bir sonuca varılamıyordu. Parti içerisinde kendilerini "Dörtler" olarak adlandıran başta Adnan Menderes olmak üzere partinin önde giden isimleri ayrılarak 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Partiyi kurdular.

Demokrat Partinin kurulmasının ardından 1946 yılında gerçekleşen seçim hileli ve şaibeli seçim olarak tarihe geçmiştir. Bunun sebebi oy sisteminin açık oy gizli tasnif olması ve seçim sonrasında oy pusulalarının yakılması idi. Seçimi kazanan CHP, olsa da Demokrat Parti'nin de destekçileri her geçen gün artıyordu. Bu durum 1950 seçimlerinde seçim sisteminin değişmesi üzerine kapalı oy açık tasnif olması ile neticelendi ve nihayetinde Demokrat Parti iktidar partisi olmaya hak kazandı. Yaklaşık olarak otuz yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı koltuğunu iktidar koltuğunu bırakarak muhalefet partisi konumuna geliyordu.

14 Mayıs 1950 seçimleri basına büyük heyecan yaratan bir olaydır. CHP ve DP arasındaki çekişmede seçim boyunca basın kuruluşlarının çoğu Demokrat Partiye destek vererek taraflarını belli etmişlerdir. Seçimden sonra da Demokrat Partinin iktidar olması ve basına yönelik vaatleri neticesinde birçok gazete sahibi Adnan Menderes'i bizzat arayarak kendisini bizzat tebrik etmişlerdir. Bu süreçte gazetelerin ve başyazarlarının hangi partiye destek verdiği şu şekilde sıralamak doğru olacaktır.

GAZETENİN ADI	SAHİBİ VE BAŞYAZARI	DESTEKLEMİŞ OLDUĞU SİYASİ PARTİ
Zafer Gazetesi	Mümtaz Faik Fenik	Demokrat Parti
Cumhuriyet Gazetesi	Nadir Nadi	Demokrat Parti
Milliyet Gazetesi	Ali Naci Karacan	Demokrat Parti
Hürriyet Gazetesi	Sedat Simavi	Demokrat Parti
Vatan Gazetesi	Ahmet Emin Yalman	Demokrat Parti
Ulus Gazetesi	Hüseyin Cahit Yalçın	Cumhuriyet Halk Partisi
Akşam Gazetesi	Necmettin Sadak	Cumhuriyet Halk Partisi
Vakit Gazetesi	Asım us	Cumhuriyet Halk Partisi
Son Telgraf	Etem İzzet Benice	Cumhuriyet Halk Partisi

DP'nin kuruluşu Türk demokrasi tarihi içerisinde olumlu katkılarda bulunurken aynı zamanda bürokratik ve baskıcı devlet geleneğinin yumuşaması ve milli bir demokrasi geleneğinin de doğması sağlandı. Tarım reformu, barajlar, yollar, kredi kolaylıkları, eğitim reformları ile beraber demokrasi tarihi içerisinde yenilikçi bir dönem başlamış oldu.¹²

1946 ile 1950 yılları arası dönemde Demokrat Parti'nin basın ile ilişkilerini iyi tutmaya çalıştığını söylemek gerekir. Basının Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı döneminde özellikle ikinci dünya savaşı sırasında ciddi baskılar altına alınmış olması bu doğrultuda basının alternatifler arayışına girmeye başlamasına sebep olmuştur.

7 Ocak 1946 'da Türkiye için yeni bir dönemin başlaması aynı zamanda basın için de yeni bir dönem olacağı anlamına gelmekteydi. Çok partili hayat içerisinde demokrasinin tam anlamıyla işleyecek olması umudu her geçen gün artmaktaydı ve bu sebeple Cumhuriyet Halk Partisine karşı basın yoluyla da ciddi bir muhalefet yapılmaya başlanmıştı.

¹² Konca, Ö.F. **Adnan Menderes'in Siyasal Yaşamı ve Kişiliği**, Basılmamış Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011 s.27.

Bu dönemde, Adnan Menderes'in sık sık basın hürriyetinden bahsetmesi basın mensuplarının da desteğini almasına sebep olmuştur. Bu doğrultuda *Cumhuriyet* Gazetesinin sahibi ve aynı zamanda başyazarı Nadir Nadi¹³ ve birçok gazeteci yazar Demokrat Parti'den milletvekili olmuştur.

Nadir Nadi'nin DP'den milletvekili olma teklifi yakın arkadaşı Milletvekili Cihat Baban tarafından yapıldı. Cihat Baban, Nadir Nadi'ye DP listesinden bağımsız aday olup olmayacağını sordu. Bunun üzerine Nadi, bu teklifi uzun bir süre düşündü. Seçimin yenide yaklaşması üzerine aynı teklifi Celal Bayar'ın yapması koşuluyla aday olacağını belirtti. Celal Bayar'ın bizzat teklifi ile DP'den aday olmaya karar verdi. 1954 yılında yine aynı partiden bağımsız aday oldu ve İstanbul milletvekili olarak seçildi. Bu seçimlerden bir yıl sonra Avrupa Konseyi'ne Bağımsız Türk Delegeesi olarak seçildi ve 6 yıl boyunca görev yaptı. Fakat Demokrat Partiden bir daha aday olmadı.¹⁴

Nadir Nadi'nin Demokrat Partiden milletvekili olması birçok kesim tarafından da eleştirilere sebep olmuş ve Nadi, DP yanlısı olmakla suçlanmıştır. Nadir Nadi'nin gazeteci kimliğini anlamaya çalıştığımızda tek davasının Atatürkçülük olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Nadir Nadi'nin muhalif tavrı kendisi hakkında farklı düşünceler doğmasına sebep olmuştur. Ancak söz konusu Atatürk ilke ve devrimleri olduğunda bu duruşundan hiçbir zaman ödün vermemiştir. Zaman zaman Atatürk ilke ve devrimlerinin önemini konu alan yazılar yazmıştır.¹⁵

¹³ Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinde basının rolü çok önemlidir. Bu dönemde Cumhuriyet Gazetesi de DP'ye destek veren önemli yayın organları arasındadır. Nadir Nadi, Demokrat Parti döneminde Cumhuriyet Gazetesinin başyazarı ve sahibi olarak bulunuyordu. Aynı zamanda DP listesinden bağımsız olarak aday olmuş bir milletvekili idi. 1946-1954 yılları arasında Adnan Menderes ve politikalarını destekleyici pek çok yazı yazmıştır. Ancak Nadir Nadi, Demokrat Parti'yi özgürlük ve bağımsızlık çerçevesinde desteklemiştir. Özellikle bu dönemde Adnan Menderes'in bizzat vaat ettiği demokrasi, özgürlük gibi söylemler Nadir Nadi'nin destek vermesinde etkili olmuştur. Nadir Nadi, birikimi, eğitimi, fikri yapısı ve sahip olduğu gazeteyle bu dönemde çok önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁴ Gülsevin ,Filiz, **Demokrat Parti Döneminde Nadir Nadi Gazeteciliği**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir ,2009,s.101

¹⁵ A.g.e. ,101-103

1.1 Çok Partili Yaşama Geçiş ve 1950 Seçimlerinin Basına Yansımaları

Atatürk döneminde meydana gelen Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Fırka denemelerini saymazsak, Türkiye'nin çok partili hayata geçiş süreci 7 Ocak 1946 yılında yayımlanan "Dörtlü Takrir" ile olmuştur.¹⁶

Türkiye'nin çok partili hayata geçişini zorunlu hale getiren iç ve dış sebepler oluşmuştur. "Varlık Vergisi"¹⁷ ve "Milli Koruma Kanunu" gibi uygulamalar birtakım zengin sınıfın tedirgin olmasına sebep olmuştur. Köylü halk II. Dünya savaşı boyunca uygulanan "Toprak mahsulleri vergisi"¹⁸ sebebiyle CHP 'den uzaklaşmaya başlamıştı. Diğer taraftan 1945 yılında "Çiftçiyi Koruma Kanunu" nun yapılması halkın kafasında soru işaretleri meydana getirmiş ve alternatif yollara açık hale gelmiştir.

Kısacası II. Dünya Savaşına girmeyen Türkiye, mevcut iktidar tarafından alınan kararlardan dolayı ekonomik olarak zor zamanlar geçirmiştir. Bu sebeple halk kendi muhalefetini de temsil edebilecek alternatiflerin arayışına başlamıştır.

İç politikada meydana gelen olayların yanı sıra dış politikada da demokratikleşme sık duyulan bir sözcük halini almıştı. Savaşı Müttefik devletlerin kazanacağı kesinleşirken, Müttefik devletler kendilerini "Demokrasi Yanlıları" şeklinde hitap ediyordu. Türkiye'de Dünya'da meydana gelen bu gelişmelere uzak kalmayarak varlığını göstermek zorundaydı. Bu yüzden 23 Şubat 1945 yılında Japonya ve Almanya'ya temsili olarak savaş ilan etti. Böylece 28 Şubat 1945 tarihinde BM Deklarasyonu'nu imzaladı ve BM üyesi olarak artık Ortadoğu'da kendi egemenliğine aykırı olacak Sovyet isteklerine karşı güç elde etmiş oldu.¹⁹ Böylece Türkiye, Sovyetlerin Boğazlar ile Kuzeydoğu sınırının belirlenmesi ilgili taleplerine karşı kuzey

¹⁶ Çaylak Âdem, Nişancı Şükrü, "Türkiye'de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş: Demokrasiye Geçiş mi Siyasal Rejimin Restorasyonu mu?" ,Osmanlı'dan İki binli yıllara Türkiye İç ve Dış Politikası, Savaş Yayınevi, Ankara,2009,s.308.

¹⁷ Varlık Vergisi: 11 Kasım 1941 tarihinde özellikle gayrimüslimleri hedefleyen kanundur. II. Dünya Savaşı sırasında enflasyonun artması, karaborsacılığın yaygınlaşması üzerine kazançların vergilendirilmesi durumu ortaya çıkmıştır.

¹⁸ Toprak Mahsulleri Vergisi: II. Dünya savaşı sırasında tarım üretiminden yüksek gelir elde edenlerden alınan vergidir.

¹⁹ Seydi, Süleyman, "1939-1945 Dönemi İç ve Dış politika" 'Osmanlı'dan İki binli yıllara Türkiye İç ve Dış Politikası, Ankara,2009, s.295

güvenliğini sağlamış oldu. Türkiye, görüldüğü üzere savaş sonrası Batı bloğunda yer almıştır.

İkinci dünya savaşı sonrası demokrasiye geçiş için İsmet İnönü, CHP içinden başlamak suretiyle muhalefeti meclis içerisinde de oluşturmak için çalışmalara başlamıştır. Demokratikleşme ile alakalı ilk önce 1945 yılındaki nutkunda, siyaset ve düşünce hayatında demokrasi ilkelerinin daha geniş yer tutacağı şeklinde ifade etmiş, daha sonra meclis içerisindeki konuşmasında bir muhalefet partisinin varlığından açıkça söz etmiştir.²⁰

CHP, içerisinde bütçe görüşmeleri sırasında başta Adnan Menderes olmak üzere, bazı milletvekilleri muhalefet oluşturmuştur ve akabinde Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın içinde bulunduğu tarihe "Dörtlü Takrir" olarak geçen bir bildirge yayınlanmıştır. Ancak "takrir edilen şikâyetlerin ve önerilerin yeri CHP meclis grubu değil, Meclis'tir" biçiminde İsmet İnönü tarafından bildirge reddedilmiştir. Takrir'in reddedilmesini İsmet İnönü bizzat sağlamıştır. İsmet İnönü, bir taşla iki kuş vurarak Bayar ve arkadaşlarına parti kurdurup çok partili hayata geçmeyi ve CHP içinde kendi iktidarına yönelik başlayan muhalefeti kırdırmayı amaçlamıştır.²¹

Dörtlü Takrir'in verilmesinden çok önceleri de, CHP içinde ve dışında, ancak yine yönetici seçkinler içinde yeni bir parti kurmak yönünde bir takım çabaların olduğu bilinmektedir. Atatürk döneminin eski Dışişleri Bakanı, İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olması ile birlikte Londra Büyükelçiliği görevine atanan ve Sovyet yanlısı ve sol eğilimli görüşleri ile tanınan Tevfik Rüştü Aras, bu yöndeki çalışmalarda epey etkindir. Metin Toker, Atatürk dönemi ve sonrasında, CHP içinde bir "*Atatürk'ün adamları*" ve "*İnönü'nün adamları*" şeklinde bir ayrımın olduğunu Tevfik Rüştü Aras, Şükrü Kaya ve Celal Bayar gibi şahsiyetlerin "*Atatürk'ün adamları*" olarak kabul edilirken, Refik Saydam, Nevzat Tandoğan ve Saffet Arıkan gibi isimlerin "*İnönü'nün adamları*" olarak kabul edildiğine dikkat ederek, İnönü'nün çok partili hayata geçerken, CHP karşısında olacak bir muhalefet partisinin başında, Cumhuriyet'in temeli

²⁰ A.Çaylak, Ş.Nişancı "Türkiye'de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş", Osmanlı'dan İki binli yıllara Türkiye İç ve Dış Politikası, Ankara,2009,s.309

²¹ A.g.e.308-309

ve Atatürk konusunda aynı görüşte oldukları, ancak iktisadi ve mali konularda ayrıştıkları Celal Bayar'ı tercih ettiklerini anlatır.²²

Demokrat Parti'nin Celal Bayar liderliğinde kurulacağı anlaşıldığında Falih Rıfkı Atay, Ulus gazetesinde şunları yazmıştı: '' Celal Bayar'ın Kemalizm davasına ve Türk devrim geleneklerine uygun bir muhalefet partisi kurmaya ve işletmeye muvaffak olmasını biz de en aşağı kendisi ve arkadaşları kadar dilemekteyiz.'' ²³

7 Ocak 1946'da Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes tarafından ''Yeter söz milletindir! '' sloganı ile kurulan Demokrat parti demokrasi tarihinde ''Beyaz İhtilal ''olarak adlandırılan bu seçimden sonra siyasetin bir seçkin uğraşı olmaktan çıkarılıp halka indirgenmesine vesile olmuştur.

Demokrat Parti'nin bu kadar kısa sürede geniş halk kitlelerine hitap etmesinin en büyük sebebi iktidar partisine karşı halkın muhalefeti sertleştirmeye başlaması ve yeni arayışlar içine girmiş olması idi. Halkın muhalefeti başlıca iki kaynaktan ortaya çıkmıştır. Birincisi, halkın içinden belli bir sınıfın iktidar değişikliğini demokrasi adına zaruri görmesi, bir diğeri ise halkın bıkkın olması idi. ²⁴

DP'nin halk tarafından kısa sürede tanınması ve yükselişe geçmesinde Mustafa Kemal'in yakın arkadaşlarından oluşuyor olmasının katkısı büyüktü. Celal Bayar'ın ve Atatürk tarafından bizzat tanınmış ve parti içerisinde görev verilmiş Adnan Menderes'in varlığı çok önemliydi. Nihayetinde Mareşal Fevzi Çakmak'ın da partiye katılması ayrı bir güç vermişti. Çakmak, Atatürk ve İnönü dönemlerinde 23 yıl boyunca Genelkurmay Başkanlığı yapmıştı. Bu durum bazı çevrelerde dikkat edilmesi gereken bir özellik idi.

²² Toker, Metin, **Tek Partiden Çok Partiye**, Bilgi Yayınevi, İstanbul,1970,s. 60-70. İnönü, muhalefetin Bayar liderliğinde yapılmasını, teşvikten de çok ısrarla istemiştir. Bayar'a defalarca haber yollamıştır. Hatta Kazım Özalp'e ''Ne oldu yapacak mı ?'' şeklinde sorular yöneltmiştir. Bu noktada bir hususun altını çizen Toker, Millî Şef'in icazetiyle ve onun istediği ölçüler içinde gelişmekte bulunan bir demokratlaşma hareketinin, Türkiye'de demokrasinin gelişmesinde bir engel olduğunu beyan etmiştir. A.g.e s. 52

²³ Çufalı, Mustafa, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)**,Babil Yayıncılık, Ankara,2004,s.62

²⁴ Eroğul,Cem,**Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Yayınları, Ankara 1998,s.20-21,Ayrıca Bkz. (Öztürk,Onur,Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi1957-1960),Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Gazetecilik Anabilim Dalı,Ankara,2007)

Adnan Menderes'in yapısı da partiye olan ilginin artmasına sebep oluyordu. Menderes'in yetiştirme tarzı, yaşadığı tecrübeler O'nu halka daha çok yakınlaştırmıştır. CHP bünyesinde teşkilat sorumluluğu üstlenmiş, kimi zamanlar halk evlerine sabahlamış, çalışmalarını bu şekilde devam ettirmiştir. O'nun bu mütevazı yönü halka daha çok yakınlaşmasını sağlamıştır. Memlekette milli mücadele yıllarında ilk defa bir davanın bayrağı olarak açılmış halkçılık, halka doğru inme, halktan gelerek halk için çalışma ideali DP ile yeniden canlanmış, muhalefet devresinde de, iktidar mevkiinde de bu niteliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Giriştiği mücadelenin birinci gayesi Millet Meclisini tekrar bir halk meclisi haline getirmektir.²⁵

Seçim sonuçlarına en büyük desteği Demokrat Partiye açık destek veren *Zafer Gazetesi* olmuştur.²⁶ Başyazar Mümtaz Faik Fenik'in 16 Mayıs 1950 tarihli yazısında kullandığı başlık "*Halk niçin Demokrat Partiyi Tercih Etti?*" olmuştur. Bu yazısında Demokrat Partinin iktidara gelmesinin en önemli sebebinin halkın açık desteğini alması ve samimiyetlerin halka yansıtmış olmaları şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıcı Halk Partisini tenkit ederek, partinin kendi içine dönmesini ve almış olduğu yanlış kararları sorgulamasını öğütlemiştir. Aldıkları yanlış politik kararların halkın kendilerinden uzaklaşmalarına sebep olduğunu belirtmiştir. Demokrat Partiye sonsuz güvendiğini ve DP'nin iktidara gelmesinin kesinlikle şans olmadığını hak ederek bu mevkie geldiklerini belirtmişlerdir.²⁷

Seçim döneminde DP ve basın arasında çok iyi bir seviyede bir iş bölümü meydana gelmiştir. DP, Basın özgürlüğünün her bakımdan savunucusu konumundayken, basın da DP'nin olumlu yanlarını halka tanıtmak için çabalamıştır.

Cumhuriyet Gazetesi başyazarı Nadir Nadi de 16 Mayıs 1950 tarihli yazısında Demokrat Partinin dört yıllık muhalefet deneyimi süresinde kendisini başarıları ile

²⁵ Ali Yaşar Sarıbay, **Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası** "MSP Örnek Olayı" Alan Yayınları, İstanbul 1985,s.92

²⁶ *Zafer Gazetesi*: Gazete Demokrat Partinin yayın organı niteliğindedir.1946-1960 yılları arasında Ankara'da yayımlanmıştır. Gazetenin başyazarı ve sahibi Mümtaz Faik Ferik'tir. Fenik,1957 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. 1957 yılından sonra gazetenin başyazar vazifesini Burhan Felek üstlenmiştir. Gazete, DP muhalefet döneminden itibaren partinin en büyük yayın organı olmuş v tüm ideolojik aktarımları yapmıştır. İktidar döneminde ise partinin ideolojik yaklaşımlarını sorgusuz bir bağlılıkla yayınlamıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra ise kapatılmıştır.

²⁷ Mümtaz Faik Fenik, Halk Neden Demokrat Partiyi tercih etti?, 16 Mayıs 1950,s.1

ispatladığını ve iktidar döneminde de aynı çizgide başarılı olacaklarını umduklarını yazmıştır. Demokrat Partinin başarılı olmasının en önemli sebebinin halka inmiş olması olduğunu yazmıştır. CHP'nin bu duruma göre kendi içinde halka inmeyen halka ulaşmak için araçlar kullanan bir parti olduğu için başarısız olduğunu yazmıştır.²⁸

Adnan Menderes'in sık sık Basın Hürriyetinden söz etmesi de beraberinde basının ciddi bir desteğini almasını sağladı. Bu doğrultuda Atatürk döneminde kurulan ve amacı Kurtuluş Savaşının basın yoluyla halka yaklaştırılması olan *Cumhuriyet gazetesinin* sahibi aynı zamanda başyazarı Nadir Nadi ve birçok yazar Demokrat Parti'den bağımsız aday olmuşlardır. Bu durum zaten açık açık basının ciddi bir kısmının tarafının belirlenmesini sağlamıştır.

Cumhuriyet, Demokrat Partinin ilk ortaya çıkışından itibaren partiye ve Adnan Menderes'e ciddi bir destek vermiştir. Bu destek 1954 seçimlerinden sonra dalgalı bir hal almış olsa da zaman içerisinde azalmaya başlamıştır. Partinin iç ve dış siyasetinin eleştirildiği, Atatürk Devrimlerinin tehlikede olduğu kanısı, ekonominin zayıflaması ve halkın tepkileri gazete içerisinde sık sık haber olan ve eleştirilen konular olmuştur.

DP'nin kuruluşu Türk siyaseti içinde olumlu bulunurken aynı zamanda bürokratik ve baskıcı devlet imajının yumuşaması açısından önemli bir durum olmuştur. Aynı zamanda yurt genelinde sosyal devlet anlayışının yaygınlaştırılması sağlandı. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti demokrasi tarihinin en önemli değişimi yaşandı.²⁹

Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerinden büyük bir zaferle çıkması üzerine Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Celal Bayar'ı Çankaya Köşkü'ne davet ederek iktidarı hemen devretmek istediğini söyler. Bayar ise, İnönü'ye kendi hükümetlerini kuruncaya kadar, Cumhuriyet Halk Partisi'ndeki görevini sürdürmesini rica edip, köşkten ayrılır. Bunun başlıca nedeni ise, Başbakan hariç Halk Partisi bakanlarının bile neredeyse tamamına yakınının seçimi kaybetmiş olmalarıdır. Yani vekilliği kazanamayan eski başbakanlar bile vardır. Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar, TBMM'nin 22 Mayıs 1950 tarihli oturumunda oylamaya katılan dört yüz elli üç milletvekilinden üç yüz seksen yedisinin oyunu alarak cumhurbaşkanı seçilip Çankaya Köşkü'ne çıkar. Demokrat Parti İçel Milletvekili Refik Koraltan ise oylamaya katılan üç yüz seksen yedi

²⁸ Nadir Nadi, O Günün Manası, Cumhuriyet, 16 Mayıs 1950, s.1

²⁹ Konca, Ö.F. **Adnan Menderes'in Siyasal Yaşamı ve Kişiliği**, Basılmamış Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011, s.27.

üyenin üç yüz seksen beşinin kabul oyu ile TBMM Başkanı seçilir. Sıra başbakanın atanmasına gelince Menderes, Bayar'a Fuat Köprülü'yü atamasını rica eder, Bayar ise Menderes'e, "*Başvekil sizsiniz*" diyerek aynı gün Adnan Menderes'i yeni hükümeti kurmakla görevlendirir.³⁰

14 Mayıs 1950 seçimleri sadece DP yanlısı basın değil CHP yanlısı basın organlarının da manşetlerinde geniş yer bulmuştur. Halk Partisine yakınlığı ile bilinen Ulus gazetesi³¹ başta olmak üzere Halk Partisine destek vermeyi sürdüren basın organları seçim sonuçlarını değerlendirirken teslimiyetçi bir tavır içerisine girmişlerdir. Seçimin sakinlik ve dinginlik ile sonuçlanmasında DP'nin payının yüksek olduğunu yazarak her iki tarafı da tebrik etmişlerdir. Bu seçimlerde önemli olan halkın egemenliğini ve karar alma yetisini kazanması ve demokrasi adına büyük bir başarı elde edilmiş olmasıdır.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın ilerleyen yazılarında Demokrat Partiyi küçük gören yazılarına rastlamak mümkündür. Ona göre, yeni bir devir başlayarak Milli Mücadeleye adını yazmış olan cumhurbaşkanları devri kapanarak, vasıfsız cumhurbaşkanlarının döneminin başladığı ifade edilmiştir.³²

Diğer taraftan partinin 35'ler gurubu içerisinde yer alan ve Ulus gazetesinde yazmaya başlayan Nihat Erim, DP'nin yeni bir oluşum olmasına rağmen çok partili hayata geçişi demokrasi hareketi içerisinde olumlu değerlendirmiştir.³³

Akşam gazetesi de CHP yanlısı basın guruplarından birisi olarak karışımıza çıkar. Akşam gazetesi başyazarı Necmettin Sadak seçimlerin sonucunun DP lehine

³⁰ Çaylak Adem, Göktepe Cihat vd. (eds.), Osmanlı'dan 2000'li Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi, 'Türkiye'de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş', Ankara, Savaş Yayınevi, 2009, s.379

³¹ Ulus Gazetesi: Ankara'da basılan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi 1934 yılından itibaren *Ulus* adını almıştır. Tek parti döneminde CHP'nin yayın organı olmuştur. 1947 yılına kadar başyazarlığını Falih Rıfkı Atay yapmıştır. Bu tarihten sonra Nihat Erim başyazarlığa getirilmiştir. DP döneminde ise Hüseyin Cahit yalçın başyazar olmuştur. 1950 yılından sonra CHP'nin muhalefet partisi olması ile muhalefetin sesi olmuştur. Bu nedenle de DP döneminde basın sansürlerinin uygulandığı dönemde en büyük baskıyı *Ulus* görmüştür. Ayrıca Bkz. (Öztürk, Onur, **Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi 1957-1960**),Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara,2007)

³² Hüseyin Cahit Yalçın, Büyük İsmet İnönü,16 Mayıs 1950,s.1

³³ Nihat Erim, Yeni devir yeni mesuliyet, Ulus Gazetesi,17 Haziran 1950,s.1

işlemiş olmasının tek sebebinin demokrat partinin genel anlamıyla genç bir oluşum olmasına bağlar ve DP'nin tecrübesizliğinin kısa sürede anlaşılacağını ve halkın her daim Halk Partisinin kıymetini anlayacağını ifade eder.³⁴

Özetle, DP ve CHP yanlısı basının haber metinlerinin temaları ortaktır. DP, yanlısı basının en büyük beklentisi hürriyet ve demokrasinin gelişmesi temennisi olurken, CHP yanlısı basın ise temennisi demokrasinin halk egemenliğinin ilerlemesi ve Halk Partisi yerine DP'nin getirilmesine rağmen halkın tecrübeli isimlere dönüş yapacağı şeklinde olmuştur. DP destek vere basın kuruluşlarının en büyük eleştirileri CHP destekçisi basın gruplarının demokrasiye geçişi baltalamaya çalışmaları olmuştur. Bu sebeple iki basın grubu arasında demokrasi üzerinden sık sık atışmalar meydana gelmiştir.

1.2 Adnan Menderes'in Başbakanlık Yılları ve Basına Yansımaları

27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarından sonra Türkiye'de ilk kez serbest seçimle iktidar el değiştirmiş ve Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Halktan aldığı oylarla iktidara gelen Demokrat Parti, burada kalabilmek için halkı memnun etmenin, kalkınma hamleleri gerçekleştirebilmenin yalnızca Batı desteği ile mümkün olabileceğine inanmış ve bu yönde hareket etmiştir.³⁵

Seçim günü Türkiye'de büyük bir hava yaratmış, basın tarafından yakından takip edilmiştir. Yazarlar hazırlıklarını seçimin her türlü sonucuna göre yaparak yazılarını yazmışlardır.

Genel olarak *Cumhuriyet Gazetesi* yazarları seçimin sükûnet içerisinde geçtiğinden bahsetmişlerdir. Abidin Daver, halkın 1946 seçimlerinden daha çok katılım gösterdiklerini bunun sebebinin 1950 seçimlerinin güvenilir seçim kanununa sahip olmasına bağlamıştır.³⁶

Diğer gazetelerde de seçim olumlu bir şekilde karşılanmıştır. *Vatan gazetesinden* Ahmet Emin Yalman, 16 Mayıs 1950 tarihli yazısında "İsmet İnönü'ye tebrik mektubu" isimli yazı paylaşmıştır. Yazısında şu ifadeleri kullanmıştır. "*Sizin bu milli zaferin amilleri arasında yüksek bir mevkiiniz vardır. Bu sayededir ki, on iki seneden beri işgal*

³⁴ Nihat Erim, Yeni devir yeni mesuliyet, Ulus Gazetesi, 17 Haziran 1950, s.1

³⁵ Konca, Ö.F., a.g.e s.35.

³⁶ Abidin Daver, Alnımızın Akı ile, Cumhuriyet, 15 Mayıs 1950, s.1

ettiğiniz Cumhurbaşkanlığı mevkiinden ayrılırken, küçülmeyeceksiniz, milletin nazarında yeni bir mertebeye yükseleceksiniz... Siyasi hayatınız bu memleket için kapanmamıştır. En tatlı, en heyecanlı, en hayırlı ve verimli devriniz bu saniyede muhalefet lideri sıfatıyla başlıyor.”³⁷

Cumhuriyet gazetesine baktığımızda seçim öncesinde ve sırasında Demokrat Parti’nin tarafını tutmuş görünse de, her iki partiden de aday olan yazarlar bulunmaktadır. Bunların içerisinde Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı Nadir Nadi Muğla’dan bağımsız milletvekili olmuştur.³⁸

1950 seçimlerinde DP’nin basının çoğunluğunun bu kadar fazla desteğini almasının en önemli sebebi hürriyet ve eşitlik söylemleri olmuştur. Tek parti döneminde sık sık baskıya ve sansüre maruz aklan basın organlarının en büyük destekçisi olan DP sürekli olarak basının desteğinden söz etmiştir. Nitekim 1950 seçimleri sonrasında DP’nin iktidara gelmesi ile yapmış olduğu ilk işlerden biri basın kanununda değişiklikler yaparak dergi ve gazete açma yetkisinin hükümetten alınması olmuştur.

Sadece gazete ve dergi açma izni açısından değil, gazeteciler mesleklerini özgür olarak yapma hakkına sahip olmuşlar ve özlük haklarını koruma altına almışlardır.

DP iktidarı döneminde basının büyük bir kısmının desteğinin kazanıldığı görülmektedir. Bu destekçi grubun bir kısmı ideolojisi sebebi ile DP’ye destek verirken bir kısmı da çıkarları doğrultusunda partiye destek verdiği görülmektedir.

Nitekim DP’ye destek her ne sebepten olursa olsun bu oluşturulan iyi ilişkiler uzun sürmeyersek birkaç yıl sonra tek parti döneminde yaşanan benzer sıkıntılar ve kısıtlamalar üzerine yeniden bozulmaya başlamıştır. Özellikle iktidara geldikten sonra ‘‘devri sabık yapmayacağız’’ sözlerine rağmen CHP üzerinden yapılan yoğun siyaset ve CHP’nin geçmişinde yapmış olduğu çeşitli politikalar yoğun olarak DP tarafından kullanılmaya başlandıkça basının eleştirileri armaya da başlamıştır. Özellikle CHP malları üzerinden yürütülen politika üzerine DP’nin vermiş olduğu sözleri hatırlaması gerektiği şeklinde haberler ve köşe yazıları yazılmıştır.

Ayrıca DP’nin iktidarı döneminde yapılan en önemli tavrın basına verilen hürriyet söylemlerinin yanı sıra 1954-1958 yılları arasında uygulanan yoğun basın

³⁷ Ahmet Emin Yalman, İsmet İnönü’ye Tebrik Mektubu, Vatan **Gazetesi**, 16 Mayıs 1950,s.1

³⁸ Ayşe Elif Emre Kaya, Demokrat **Parti Politikalarının Cumhuriyet Gazetesinde Ele Alınış Biçimleri**, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir,2009,s.329

sansürlerinin çelişkileri dikkat çeker. Bu süre içerisinde yaklaşık olarak 1161 gazeteci tutuklanarak, gazeteler hakkında basın davaları durmadan açılmıştır. Gazetelerin süresiz kapatılması olayları, gazetecilerin tutuklanmaları, haberlerin sansüre uğraması gibi meseleler DP ile basın arasında meydana gelen iyi ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur.

DP'nin iktidara gelişinde basının büyük desteğini almasına rağmen 1954 tarihinden sonra basının büyük bir kısmı muhalefete destek verici bir tutum içerisine girmeye başlamıştır.

1945 tarihi öncesinde Türkiye'de yapılan çok partili hayata geçişlerde muhalefet etmenin tek yolu İslam'dı. DP, bu dönemde İslamcı söylemin gücünü dengeli kullanmaya gayret etmiştir.³⁹

7 Haziran 1950 tarihinde Nadir Nadi , ‘‘ Ezan ‘‘ isimli yazısında DP hükümetini laiklik açısından eleştirir ve hayal kırıklığını ifade eder. ‘‘ *Yirminci yüzyılın tam ortasında hür seçimlerle iktidara gelen demokratik bir hükümet yurdumuzda henüz işe koyulurken –ezan Arapça mı, Türkçe mi okunsun?- mevzulu bir yazı yazmak zorunda kalacağımı doğrusu aklıma getirmezdim. Orta çağdan devralınmış bütün hurafeler sistemi temelinden yıkan, otuz yıldır tekmil enerjisi ile Batı medeniyetine doğru hamleler yapan bir rejimin muvafık ve muhalif vatandaşları ezan hususunu ele aldıklarında vaziyet biraz tuhaflaşıyor. Elimizde sormayarak soruyoruz: ‘‘Bunların neresi laik? Hani tanrı ile kulu arasına girilmeyecekti? Hani İnkılap prensiplerini çiğnememek şartıyla herkes vicdanı nasıl emrederse ibadetini öyle yapacaktı? ...’’⁴⁰ Laiklik konusuna değinmekte Adnan Menderes'in yanlış bir yerden başladığı görülmektedir. İktidarın laiklik ile alakalı bu kadar keskin bir hamle yapması iyi niyetle bağdaştırılacak bir olay değildir yorumunu da yapmıştır.*

Menderes'in dünya görüşü elbette ki kendi kişiliği, içinde bulunduğu ve gelir sağladığı çevre (toprak sahipliği) ve sağ ideoloji çerçevesinde gelişmiştir. Menderes temelde Cumhuriyetin temel değerleri ve ülke kazanımları bir sorunu olmayan, ancak tek parti döneminin sorgulanamaz derecede kutsallaştırılan politikalarına eleştirel duran ve kendi siyasal kariyerini de buna adayan bir devlet adamıdır.⁴¹

³⁹ Konca,Ö.F), a.g.e s.35.

⁴⁰ Nadir, Nadi, Ezan, Cumhuriyet, 7 Haziran 1950,s.1

⁴¹ Konca,Ö.F., a.g.e s.36

Nadir Nadi, Menderes Hükümeti'nin ve muhalefetin birbirlerini ölçsüz bir şekilde eleştirdiğini söyler. Hükümetin programını açıklarken Menderes, Halk Partisi döneminde yapılan hataları aşırı şekilde eleştirirken Faik Ahmet Barutçu, Halk Partisi'nin yaptığı şeyleri aşırı derecede savunmaya çalışmıştır. Duruma objektif yaklaşanlar kimlere inanacağını bilememiştir. Bu yüzden Nadi, öncelikle milleti temsil edecek kişilerin işe ölçülü tartışma yaparak kimseyi rencide etmeden başlamaları gerektiğini belirtmiştir.⁴²

24 Ocak 1951,tarihli 'Partiler Arası' adlı köşe yazısında CHP ve DP arasındaki ölçsüz tartışmalara şu şekilde eleştiri getirmiştir. " Sekiz aylık bir serbest seçim hayatından sonra başlıca partilerimiz arasındaki münasebetler hala normal yolunu bulamadı. Yeni iktidarın ne yapacağını bilmek için biraz beklemek gerekirken Halk Partisi acele etti, ezbere tenkitlere, uluorta hücumlara girişti. Hâlbuki iş başında uzun tecrübe yılları geçirmiş bir teşekkül olarak bu partiye düşen, muhalefette temkinli davranmak, ilk zamanlar ikaza önem vererek tenkitleri sonraya, hücumları ve şiddetli taarruzları ise daha sonraya bırakmaktı. Yaşadığımız nazik günler itibariyle memleket hesabına çok faydalı olabilecek böyle bir tavrı CHP gösteremedi. İlk gün, yeni iktidara elinden geleni esirmeyeceğini taahhüt etmesine rağmen aradan dört hafta geçmesine rağmen bunu başaramadı, sözünü unuttu. Gittikçe artan bir sinir taarruzuna başladı..."⁴³İfadelerini kullanmış ve CHP'nin tecrübeli bir muhalefet olarak yeni iktidara devletin menfaatleri için yol gösterici olmadığı hususunda eleştirmiştir.

Hüseyin Cahit Yalçın, *Ulus*'taki bir yazısında Kore'de Türk kanı döküldüğü bir sırada Türkiye'deki partilerin birbiriyle uğraşmalarının çirkinliğine işaret etmiştir. Türk milletinin bu durum içinde yan yana bir Türk vatandaşlarının tek yürek olması gerektiğini, birbirleriyle uğraşmanın ülkeye huzur getirmeyeceğini ifade etmiştir.

Mukbil Özyörük, *Cumhuriyet* gazetesindeki yazısında seçimlerin sonucunu ve partilerin durumunu karşılaştırır: "*Demokraside iktidarı kazanabilmek için, muhalefeti kazanabilmek de hakiki başarıdır ve layığına nasip olur. Zorla iktidar olmadığı gibi zorla da muhalefet olmaz. Cumhuriyet Halk Partisi'nin bugünkü yarattığı duruma, herkesin üzerinde ittifak ettiği seçim kanunumuzu değiştirerek çare aramaya kalkışmak abestir. İktidar ve muhalefet, partilerin hukuki ve siyasi nizamı, milletindir. Başarılı ve*

⁴² Nadir Nadi, "Ölçü", **Cumhuriyet**, 3 Haziran 1950, s.1; **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1950, s.1-3

⁴³ Nadir, Nadi,Partiler Arası, 24 Ocak 1951,s.1

mükemmel bir kanun olan seçim kanunumuza dokunmayarak demokratik bir müessese ve geleneklerimizin artık temellerinin atılmalarına izin vermeliyiz.’⁴⁴

Nadir Nadi, “Kuvvetin Sırrı” adlı köşe yazısında iktidar partisinin gücünün sırrını şu sözleriyle açıklar: “*Demokrat Parti’den beklenen en büyük yenilik, muhalefete karşı gösterilmesi gereken hoşgörölülüğü yerleştirmesidir. Bunu ancak Demokrat Parti sağlayacaktır. İktidar adı üstünde kuvvet demektir. Kuvvet de sahibine emniyet vermelidir. Kendini emniyette bulan iktidar ise muhalefete karşı cömert ve müsamahalı olmalı. Haksız hücumları defetmenin en etkili yolu budur.*”⁴⁵

Adnan Menderes’in on yıllık iktidarı boyunca basın ile arasında ivmesi aşağıya doğru seyreden bir ilişki yaşanmıştır. 1946 seçimlerinden sonra iktidara gelebilmek için basının desteğini yok saymayan ve sürekli olarak basın hürriyeti meselesi ile ilgili söylemleri kullanan Menderes, zamanla İsmet İnönü’nün basın rejiminden daha sıkı ve baskıcı bir sistem içerisine girmiştir. 1953 yılından sonra muhalif basının Atatürkçölük, ekonomi, dış politika, meseleleri ile alakalı sık sık tenkitlere uğramıştır. Bu süreçte basına uygulanan sansürler sadece iç meselemiz olarak değil diplomatik ilişkilerimiz için de olumsuz bir portre çizmiştir. Cumhuriyet Gazetesi sahibi ve başyazarı Nadir Nadi DP politikalarına temkinli yaklaşan ve yandaş veya muhalif etiketini üstlenmeden objektif bir mesafede durmuştur. Buna rağmen sık sık basın hürriyeti ve Atatürk ilkeleri konusunda Adnan Menderes’i sert bir üslupla eleştirmiştir.

1.2.1 Ekonomi Politikalarının Basına Yansımaları

Ekonominin şartlar güç de olsa 1946-1950 arasında iyi yönetilmediğini söylemek yanlış olmaz. Özellikle 7 Eylül 1946 Kararları diye bilinen devalüasyondan önce doların resmi kuru 130 kuruş, fiili kuru 182 kuruş civarındayken bunun 280 kuruşa çıkarılması piyasaların alt üst olmasına sebep olmuştur. Bu politika hayat pahalılığını birden arttırdı. Temel yiyecek ve hammadde ihtiyacı dahi karşılanamaz oldu.⁴⁶

1948 ‘de Marshall yardımından ilk tahsis 10 milyon doları geçmedi. Ancak ertesi yıl biraz arttırılarak, 1950 Şubatına kadar 180 Milyonu buldu. Piyasa artan maliyetlerle tıkanan sürümün kıskacındaydı. Büyüme hızı negatifti. Toprak Mahsulleri

⁴⁴ Mukbil Özyörük, “Mukayeseli Bir Gözle 14 Mayıs’ın Verdiği Neticeler”, **Cumhuriyet**, 13 Haziran 1950, s.2.

⁴⁵ Nadir Nadi, Kuvvetin Sırrı, **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1950,s.1

⁴⁶ Metin, Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları- DP’nin Altın Çağı(1950-1954), Bilgi Yayınevi, Ankara,1991, s.226

Ofisi buğdayın taban fiyatını 27 kuruştan 22 kuruşa indirmiş ve o tarihten itibaren değiştirmemişti. Memur ve emekli aylıkları ise enflasyonun gerisindeydi.⁴⁷

Bütün bunlar birbirini tetikledi ve sonuçta 14 Mayıs seçimlerinin sonucunu etkiledi. Bu seçimler bir ekonomik dönüm noktası oldu. Seçimlerden sonra piyasada iyimser bir hava esmeye başladı. Ekonomik yaşam canlandı. İstanbul'dan Anadolu'ya mal sevkiyatlarında görünür bir artış yaşandı. Tarım kesiminde yüzde 23, sanayiide yüzde 47 gelir artışı gerçekleşti.⁴⁸

1949'da sağlanmış iktisadi yardımların boyutu devlet bütçesinin yarısına yakındı. Getirilmiş araç ve gereçlerin gümrüklerden çıkarılarak üretimde kullanılmalarına değin zaman geçmişti. Marshall yardımının somut yararları 1950, yazında basında daha sık görünür hale geldi.⁴⁹

1950-54 yıllarında DP'nin istisnasız bütün seçimleri kazanması bu gelişmeler sayesinde. Hükümet tohumluk dağıttı. Daha ucuz, daha kolay, daha çok kredi verdi. Traktör ve tarım araçlarının dağıtımını genişletti. Ofisin alımlarını genişletti. Küçük sulama işlerine girişti. Enflasyon çiftçinin alım fiyatlarına yansımaya başlayınca buğdayın fiyatı 22 kuruştan 30 kuruşa çıktı. Bu sayede üretim miktarlarında büyük artışlar gerçekleşti.⁵⁰

1950 yılına gelindiğinde tüm memleket bir şantiyeye dönüştü. Bayındırlık işleri hızlandırıldı. 1950'de 100 bin kadar hektar alan sulanmaktaydı. 1954'de ise bu rakam 284 bin hektara çıktı. Aynı yıl hemen her yere otomobille gidilebiliyordu. Karayolları büyük hamle gerçekleştirmişti. Büyük bunlar 1950-1954 yıllarının DP için altın yıllar olarak değerlendirilmesinin sebebidir.⁵¹

Bu tablo her ne kadar kırsal kesim için bu kadar ferahsa şehirde şartlar o kadar olumlu değildi. Liberasyon ölçüsünün kaçırılması sonucu 1953'ten sonra şartlar o derece rahat olmayacaktır. DP, ekonomik durumun düzelme olanaklarına kavuştuğu tarihlerde birazda konjonktür yön değiştirdiği sırada CHP iktidarının mirası üzerine şantiye havası yaratmıştır.⁵²

⁴⁷ Metin, Toker, A.g.e. s.226-227

⁴⁸ Metin, Toker, A.g.e. s.227

⁴⁹ Metin, Toker, A.g.e. s.228-229

⁵⁰ Metin, Toker, A.g.e. s.229

⁵¹ Metin, Toker, A.g.e. s.229

⁵² Metin, Toker, A.g.e. s.230

Demokrat Partinin iktidara gelişi ile basında ve birçok çevrede beklentiler kendisini gösterdi. Bu beklentiler sosyal, siyasal, demokrasi vb. alanları kapsıyor olsa da en çok beklenti ekonomi alanında olmuştur. Özellikle ekonomik anlamda israf politikasının uygulanması ve devletin bütçeyi zenginleştirecek politikalar oluşturması beklentisi hem DP’yi destekleyen gazetelerde hem de diğerk partilerin yayın organları tarafından sık sık dile getirilmiştir.

DP destekleyen yayın organlarının başında gelen Zafer Gazetesi 24 Mayıs 1950 tarihli başyazısında, Menderes kabinesinden en büyük beklentinin israfın önlenmesi olduğunu, devletin kaynaklarının değerlendirilerek vatandaşlara iş yapma olanağının sunulması gerektiğini ifade eden bir yazı kaleme almıştır.⁵³

Demokrat Partinin yeni iktidar olduğu tarihlerde basında ve kamuoyunda ortak seslerin duyulduğu görülür. Özellikle tek partili dönemlerin sona ermesinden sonra ortaya çıkan mali sıkıntıların ne şekilde ve hangi politikalarla toparlanma sürecine gireceği ile ilgili uzun süre haberler yapılmış, halkın nabzı yoklanmıştır. Genel kanı ve yeni iktidardan beklentiler mali sıkıntıların giderilmesi ve savaş sonrası ekonominin düzelmesi yönündedir.

Demokrat parti ve Adnan Menderes’in ekonomi politikaları i ve dış politikaların yarattığı koşullar çerçevesinde şekillenmiştir. Adnan Menderes, II. Dünya Savaşı sonrası dünyadaki ve ülkedeki durumları çok iyi okumuş, ekonomi politikalarını buna göre oluşturmuştur.

iftyi topraklandırma kanunu, ekonomi ve siyasette devletçi anlayış Menderes’in ekonomi politikalarının yanı sıra siyasi politikalarını da etkilemiştir.

1950’li yılların başı, yeni kalkınma stratejilerinin belirlendiği ve uygulamaya konulduğu dönemdir. Bu stratejiler ise, yabancı sermayeyi ülkeye çekmeye de yoğunlaşmıştır. Özel sektörü teşviki ve dış yardım ve borçlar yine bu dönemdeki kalkınma hamlelerini finanse etmek için kullanılmıştır. Menderes ve partisinin belirlediği bu ekonomi politikaları sayesinde özellikle ilk yıllarda yüksek bir kalkınma hızı sağlanmıştır.⁵⁴

⁵³ Mümtaz Faik Fenik, Menderes Kabinesi, Zafer Gazetesi, 24 Mayıs 1950, s.1

⁵⁴ Mkerrem Hiç, **Kapitalizm, Sosyalizm, Karma Ekonomi ve Türkiye**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979, s.118

Yeni iktidarın ilk bir aylık icraatında alınan kararlar şöyledir. Devlet hazinesinden alınan iki otomobil hazineye devrî olacaktır. Ortalıkta şeker ve ekmek fiyatlarında indirim yapılacağı söylentileri dolaşıyordu. Haziran toz şekerine³⁰, kesme şekerde 20 kuruşluk indirim yapıldı. Toz şekerin kilosu 130, kesme şekerinki 160 kuruş oldu.

Devlet Sanayinin özel sektöre devri hikâyesi de gündeme geldi. Bu, Celal Bayar'ın muhalefetten beri aklında olan bir konuydu. Devlet Sanayinin kuruluşu zaten o dönem de bunu yapabilecek bir özel sektör olmadığı için doğmuştu. İsmet Paşa'da bu durumu şu şekilde özetledi ve Cumhuriyet Gazetesi'nde yer buldu. “ Bunları alabilecek özel sermaye memlekette vardı da, biz onlara bırakmayıp devlet olarak mı üstlendik? Keşke o özel sermaye bulunsaydı da, biz oraya yatırdığımız parayı başka yerde kullanabilseydik. Bu, bir zorunluluğun neticesidir. Ya, yabancı şirketler devam edecekti, ya devlet olacaktı. ”⁵⁵

CHP döneminde uygulanan ekonomik tutum politikaları sonucunda DP, iktidara geldiğinde, 140 ton altın ve küçük dış satımlarla elde edilen dövizle dolu bir hazine devralmıştı. Bunun yanı sıra, İkinci Dünya Savaşı yıkıntılarının onarılması amacıyla, ABD'den alınan Marshall yardımı da yine 1950 yılında, DP iktidarında gerçekleşti.⁵⁶

DP'nin iktidara gelmesiyle yaşanan ekonomik hareketlenmeyi, önemli satırbaşlarıyla ele almak gerekirse: Karayolu, baraj, elektrikleştirme işleri gibi alt yapı çalışmalarının hızla geliştirilmesi; karayollarının doğuya doğru ilerlemesi; orman alanlarındaki yayılmaya göz yumulması; köylünün kolayca traktör sahibi olması, iş kurma hayvancılık ve benzeri krediler alması; köye yapay gübre ve çeşitli üretim araçlarının girmesi; bataklıkların kurutulması; pamuk, çay ve fındık tarımında denetimsiz büyüme yaşanması; kara taşıtlarının satışlarında yaşanan artışın tetiklediği yolcu hareketliliği; şeker ve çimento alanlarında yaşanan gelişmeler sayılabilir. Ayrıca DP, iktidarı boyunca yaşanan önemli bir gelişme de, ABD'nin desteğiyle demiryolu yapımından vazgeçilerek karayolu yapımı politikasının izlenmesidir.⁵⁷

Menderes'in toplumsal talepleri iyi okumasının örneklerinden biri ekmek, şeker gibi temel gıda maddelerinin alımı olmuştur. Savaş yıllarındaki ekonomik sıkıntılarla,

⁵⁵ Metin, Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1950-1954) , Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s. 44

⁵⁶ Andrew Mango, **Türkiye'nin Yeni Rolü**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1995, s.28

⁵⁷ Ömer Lütfü Erol, **Asker Devrim Darbe**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2004, s.123

karne ile temel gıda maddelerini alan bol oranda şekere kavuşmuş ve şeker için ihraç sahaları aranmış, şeker pancarı ekimi teşvik edilmiştir. Tekstil alanında ise bilhassa özel teşebbüs harekete geçirilmiştir.⁵⁸

Tarım kesimi üretimi artışı yine Menderes döneminin ekonomik başarıları arasındadır. Destekleme politikaları ile tarım kredileri önemli ölçüde arttırılmıştır. Bunun yanında Kore Savaşı'nın dünya ekonomisine etkileri, dış ticaret hadlerini ülke lehine çevirmiştir. Bu dönemde döviz politikalarında serbestleşme ve ithalata ağırlık verilmesi, ülke refahını artırıcı bir unsur olmuştur.⁵⁹

Dönemin ekonomi politikaları ana hatlarını incelediğimizde karma ekonominin benimsendiği görülmektedir. Menderes, iktidar ve iktidarda kalma şansını ekonomi politikalarında ağırlıklı olarak görmüştür. Bu bağlamda tarımsal destek, yollar, baraj yapımı, fabrikaların kurulması gibi somut ve vatandaş tarafından kolayca algılanabilen politikalara yönelmiştir.⁶⁰

Özetle, DP sosyal politikaları açısından muhafazakâr bir tutum sergilemeyi tercih ederken, ekonomi politikaları açısından liberal bir çizide hareket etmiştir. Özel girişimcilik ile uğraşan sınıfın sayıca az olması ekonomi politikalarının bu şekilde oluşturulmasına da sebep olmuştur.⁶¹

1.2.2 Siyasi Alandaki Arayışların Basına Yansımaları

DP'nin kuruluşundan yaklaşık altı ay sonra gidilen ve DP açısından teşkilatların yetersizliğine rağmen CHP karşısında DP'ye olan halk desteği bir hayli yüksek olmuş ve CHP açısından bir hayli şaşırtıcı olmuştur. DP'nin 1946 seçim sonuçları ile üstlenmiş olduğu muhalefet partisi olarak CHP'nin hiç de alışık olmadığı şekilde yeni öneri ve taleplerini meclise getirmiştir. Bunlardan en önemlileri seçimlerin hâkim güvencesine alınması, seçimlerin tek dereceli ve kapalı oy açık tasnif şeklinde değiştirilmesidir.⁶² Bununla birlikte İnönü, CHP içerisinde ılımlı kişileri hükümeti kurmakla

⁵⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, Remzi Kitabevi, İstanbul,2009,s.153-154

⁵⁹ Hiç,a.g.e.s.118

⁶⁰ Hiç,a.g.e s.120

⁶¹ Konca Ö.F. ,a.g.e. ,s. 42

⁶² Rıdvan Akın, **Türkiye'de Çok Partili Siyasal Hayat Geçiş ve Demokrat Parti İktidarı (1945-1960)**,Tükler,c.16 Ankara :Yeni Türkiye Yayınları,2002,s.911-922

görevlendirmiştir. Nitekim CHP içerisinde otoriter yapısıyla bilinen Recep Peker, 26 Ağustos 1947’de istifa etmiştir. Ondan boşalan Başbakanlığa uluslararası ilişkilerde birikimi olan, geçmişte Ticaret İktisat ve Dış işleri bakanlıkları yapmış, devlet tecrübesi yüksek, Liberal eğilimleri ile bilinen Hasan Saka’nın getirilmiş olması önemli bir değişimdir.⁶³ Adnan Menderes’in ve parti mensuplarının 1946-1950 yılları arasında dört yıllık kısa bir sürede demokrasiye olan katkılarını görmezden gelmemek gerekir. Çok partili sisteme geçiş süreci olarak değerlendirilen bu dört yıllık dönemde çok partili rejim için yapılan mücadele Karpas tarafından, *” Cumhuriyetin dayandığı ideolojinin yeniden yorumlanması sonucunu doğurduğu gibi komünizm üzerine geniş tartışmalara ve bugünkü parti sistemimizin kurulmasına yol açtı. ”*⁶⁴ şeklinde değerlendirmiştir.

14 Mayıs 1950 seçimleri CHP ve DP arasında rollerin değiştiği ve milletin yepyeni bir rejimle karşı karşıya kaldığı bir döneme denk gelir. Nadir Nadi, 4 Kasım 1950 tarihli *”Dar Kapı I”* isimli yazısında, *” Demokrat Parti iktidarı işe başlayalı altı ay oluyor. Bir milletin hata bir partinin hayatında altı ay mühim bir değer taşımayabilir. Fakat kanun yapıcılarımız tarafından Anayasaya konan hükümler, bizi her geçen gün üzerinde bıraktığımız zamanı altı defa yaşadık mı yeni seçimlere altı ay kalacaktır. O vakit DP iktidarı seçim propagandasına girişmek mecburiyetinde kalacaktır. Seçim parolası olarak Demokrat Parti 1954 yılı başlangıcında acaba neye dayanacaktır? 14 Mayıs’tan önce yapıldığı gibi gene Halk Partisine mi yüklenecektir? Antidemokratik kanunları değiştirmek, baskı rejimine son vermek, vatandaş haklarını koruyan bir idareye hasret çekmek gibi konular üç yıl sonraki seçim propagandasında halkın ilgisini çekebilecek midir? Hiç sanmıyoruz. 14 Mayıs’tan sonra eski propagandaların bırakılması ve hızlıca icraata geçilmesi önemlidir. ”*⁶⁵

Adnan Menderes hükümeti ki yeni meclisin 22 Mayıs 1950’de kurulmuştu ve tarihe *”1.Menderes Hükümeti”* olarak geçecektir. 8 Mart 1951’de istifa etti. Buna rağmen halkın DP’ye bağlılığı devam ediyordu.⁶⁶

⁶⁴ Kemal H. Karpas, **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, Afa Yay. İstanbul, 1996, s. 205

⁶⁵ Nadir, Nadi, *Dar Kapı I*, Cumhuriyet, 4 Kasım 1950, s. 1

⁶⁶ Metin, Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları- DP’nin Altın Yılları (1950-1954)*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1991, s. 86

Milletvekilliği ara seçimlerinde de DP açık ara farkla seçimi almıştı. Buna rağmen parti içinde meydana gelen fikir uyuşmazlıkları sebebiyle hükümetin istifası gerçekleşmişti.⁶⁷

Basının CHP tarafında verilen haberlere göre, DP içerisinde meydana gelen bu depremlerden halk da rahatsızdı ve başarısızlık kaçınılmazdı. Buna rağmen beklenen olmadı ve gelecek muhtarlık seçimlerinde de çoğunluğu DP aldı. Bir ay kadar sonra belediye seçimlerine gidildi. 1946-1950 yılları arasındaki seçimlere CHP'yi ürkütmemek ve gerçek gücü hakkında ipucu vermemek için katılmamışlardı. Bu yüzden 600 belediye CHP'nin elindeydi. Yapılan bu seçimler de tablo değişmedi ve DP büyük çoğunlukla seçimi kazandı. CHP elindeki 600 belediyeden, 560 tanesi DP'ye geçti.⁶⁸

DP, CHP bünyesinden çıkan bir parti olduğu için zaman içinde CHP'den ayrımlaşma ya da kendini farklı gösterme çabası ön plana çıkmıştır. Bu süreç içinde ise Adnan Menderes faktörü önem kazanmıştır. Çünkü Menderes, İnönü'nün karşısında daha demokrat, daha genç ve vizyonu olan bir lider portresi çizmiştir. Halka yakın duruşu ve politikalarında halkın refahını söz etmesi onu daha popüler kılmıştır. İsmet Paşa ise yer yer şu ifadeleri kullanmıştır. “ *Bakınız, benim yetiştirdiğim bir nesil yönetimi ele aldı ve ben onunla iftihar ediyorum.*” Bu ifade her ne kadar masum gözükse de Celal Bayar'ın tavrının İsmet Paşa gibi olmaması ve Adnan Menderes'e her zaman bir mürebbiye olarak bakması ikisi arasında basında “mürebbiye sendromu”⁶⁹ adı verilen sıkıntıların yaşanmasına ve Adnan Menderes'in sık sık Cumhurbaşkanı'na küserek soluğu Aydın'da almasına yol açacaktır.⁷⁰

DP'nin 1950-1954 yılları arasındaki iktidarında basının en çok ilgisini çeken mesele Adnan Menderes'in basına karşı tutumu olmuştur. Bu tarihte iç ve dış politikada yaşanan olayların, objektif ve doğru bir şekilde yayınlanması çok önemli bir husustu. Çünkü DP'nin 1950 seçimleri öncesinde CHP'ye karşı en büyük eleştirisi basın hürriyeti konusunda olmuştur. Nadir Nadi, Basın rejimi ile alakalı sık sık yazılar kaleme

⁶⁷ Metin, Toker, a.g.e.s.88

⁶⁸ Metin, Toker, a.g.e. , s.88

⁶⁹ Mürebbiye Sendromu: Adnan Bey'in amansız bir muhalefet lideri profilini tercih ederek, şefkatli bir mürebbiye portresi çizmemesi Celal Bayar tarafından sık sık eleştirilmiştir. Bu duruma kanıt olarak CHP malları ile ilgili yaşanan sert mesajlar örnek gösterilebilir. Ayrıca Bkz. Metin, Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları- DP'nin Altın Yılları (1950-1954), Bilgi Yayınları, Ankara, 1991, s. 106

⁷⁰ Konca Ö.F. ,a.g.e. ,s. 43-44

almıştır. DP'nin ilk iktidara gelişinden itibaren bu konuda samimi bir tutum içerisinde olmaları gerektiği konusunda DP'yi uyarmıştır. 18 Mart 1951 tarihli '*Basına Dikkat*' adlı başyazısında bu durumu özetlemiştir. Yazısında dikkat çeken ifadeler şu şekildedir : *“ Kendimizi övmek gibi olmasın ama son yıllarda Türk basını olarak bir imtihan geçirdik. Gündümlü bir rejimi birden bire bırakarak başıboş bir hürriyet rejimine kavuşan bir cemiyette her kafadan karmakarışık sesler çıkması kadar tabii bir şey olamaz... Gazetelerimizin umumi politikaları arasında büyük farklar vardır. Çeşitli memleket davalarını şu veya bu partinin görüşü olarak görenlere yahut da tamamıyla şahsi bir yol tutanlara rastlarız. Fakat komünizm, irtica ve ırkçılık konularında göğüs kabartıcı bir birlik tutmak gerekir.*

... Demokrat Parti muhalefeti devrinde, hiçbir politik mülahazaya kapılmaksızın, sörf normal hürriyet şartlarının yurdumuzda tatbiki konusunda basının harcadığı gayretleri unutmamışlardır. O kadar ki, Parti ileri gelenleri her fırsatta bu gerçeği ifade etmişlerdir. Güçlüklerle mücadele eden hükümetler basın kuvvetinden yararlanırlarsa çok iyi ederler. Basın bir radar gibi seçmenlerin duygu ve temayüllerini görür ve aksettirir. Basını bu bakımdan dikkatle takip etmesini bilen bir hükümet de devlet gemisini karaya oturmada yahut kayalara çarpmadan selamete ulaştırır. ‘⁷¹ ifadeleriyle basına karşı tutumu konusunda DP'yi uyarmıştır.

Adnan Menderes ile Basın arasındaki bu balayı dönemi çok uzun soluklu olmayacak ve akabinde Tek Parti döneminden daha sıkı bir basın rejimi gelecektir. Gazetecilerin tutuklanmaları, Haberlerin yasaklanması, Gazete kapatılması, Sansürler vb. durumlar 27 Mayıs 1960 tarihine kadar artarak devam edecektir.⁷²

28 Kasım 1958 tarihinde '*Düşman Olan Dost*' yazısıyla Adnan Menderes'in basına karşı değişen tutumu ağır bir dille eleştirilmiştir. *“ İktidara geldiği güne değin Türk basını pek seven ve beğenen, Demokrat Partiyi tutan gazetelerin cesaretini azmini, yurtseverliğini her fırsatta öven, basına karşı minnettarlığını açıkça belirtmekten çekinmeyen Sayın Menderes, bir müddetten beri fikri değiştirmiştir. Düünün hürriyet kahramanı sayılan gazeteler bugün birer menfaat düşkünüdürler. Üç kuruşluk satış uğruna yalan yazarlar, halkın ıstırapı ile oynarlar, ortalıkta mal darlığına sebep*

⁷¹ Nadir Nadi, Basına Dikkat, Cumhuriyet, 18 Mart 1951, s.1 Ayrıca Bkz. Nadir Nadi, Atatürk İlkeleri Işığında Uyarmalar- Bir İflasın Kronolojisi (1950-1960), Cumhuriyet Yayınları, Ankara, 1971, s.32-33

⁷² Metin, Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları- DP'nin Altın Yılları (1950-1954), Bilgi Yayınları, Ankara, 1991, s. 105.

olurlar. Zaten 31 Mart isyanında da bu rolü olmuştu. Atatürk hayattayken demokrasiyi getiremeden öldü ise bu yüzdendir. İktidarının ilk yıllarında yükselirken bunu basına mal eden Menderes şimdilerde basın düşmanı olurken bunu realiteye değil, psikolojiye bağlamalıdır.⁷³

Nadir Nadi, Adnan Menderes'in basına karşı tutumunun değişmesi ile alakalı gözlemlerini 8 Aralık 1953 tarihli "Hangi Basın Rejimi" adlı yazısında kaleme almıştır.

*"Basın Kanununda hürriyet kısıtlayıcı yeni tedbirlere başvurulduğuna dair, bu konuda hazırlanan tasarının bugünlerde acele olarak meclise sunulacağına dair haberleri okuyor ve bunlara inanmakta güçlük çekiyoruz. Daha üç buçuk yıl önce hürriyetçi basını göklere çıkaran, onun yardımıyla kuvvetlendiğini her fırsatta ifade eden, iş başına gelir gelmez eski Basın Kanunun zincirlerini koparan bir iktidar, şimdi genel seçimlere şunun şurasında dört- beş ay kala birden bire zihniyet ve huy değiştirsün, bu kolay kolay akla sığar bir şey değildir..."*⁷⁴ Şeklinde kaleme almıştır.

Özetle DP genel başkanı Adnan Menderes, Başbakan seçildiğinde 51 yaşında 21 yıllık tecrübeli bir milletvekili idi. 16 yıl CHP'de milletvekillik görevinde bulunmuştu. Kendisini siyasete teşvik edenin Mustafa Kemal Atatürk'ün olduğunu her fırsatta dile getirirdi. Dolayısıyla geçmiş siyasi tecrübelerine dayanarak kendisinde barındırdığı pek çok fikirler ve alışkanlıklar mevcuttu. Hatta çoğu konuda CHP'deki anlayışa benzer eğilimlerin bulunduğunu söylemek doğru olacaktır. Bununla birlikte DP'nin hitap ettiği kitleler ve çizmiş olduğu siyaset profili gibi hususlarda CHP'ye göre farklılık göstermektedir. DP'nin dikkat çeken söylemleri o dönemde farklı ve biricik olarak da tanımlanan "özel teşebbüs, özgürlük ve anti-komünizm" olarak sıralanabilir.⁷⁵

1.2.3 Din ve Laiklik Alanındaki Arayışların Basına Yansımaları

Cumhuriyet Gazetesi'nin, genel yayın politikasını bir kez daha hatırlatmak gerekirse, laik, milliyetçi ve Kemalist çizgide ilerlemiştir. Gazetenin dine bakış açısını genel yayın politikası çerçevesinde incelediğimizde laik bir duruş sergilediğini söylemek gerekir. Din ile ilgili haberleri dine ve inanca saygılı hümanist çizgiden

⁷³ Nadir, Nadi, Düşman Olan Dost, 28 Kasım 1958, s.1, Ayrıca Bkz. Nadir, Nadi, Devletin itibarını kırmak, Cumhuriyet, 11 Aralık 1958

⁷⁴ Nadir Nadi, Hangi Basın Rejimi, Cumhuriyet Gazetesi, 8 Aralık 1953, s.1

⁷⁵ Şevket Süreyya Aydemir, İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, s.223

çıkılmayarak yapılmaya gayret gösterilmiştir. Yapılan haberlerin genellikle Ramazan, Kurban, Hac zamanı gibi tarihlerde karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi 'nin din ile ilgili haberler yapabilmesi için öncelikli olarak önemli ve toplum tarafından dikkat çekici mühim tarihlere denk gelmesi gerekmektedir. Ayrıca eğer din ile ilgili bir mesele tartışılıyorsa gazete bunu haber olarak kabul etmiş ve manşetlerine taşıyabilmiştir. Özellikle yapılan haberlerin konu başlıklarını incelediğimizde namaz, hac, türban, oruç, irtica gibi konuları içeren haberler yapılmaya gayret edilmiştir.

Demokrat Parti'nin 1950-1954 yılları arasındaki iktidar döneminde liberal fikirlerinin bir yansıması olarak dini konular ve kurumlarla ilgili de bazı düzenlemeler dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda ezanın Arapça olarak okunmasına çıkarılan bir kanunla izin vermiş, CHP'nin son döneminde açılmaya başlanan dini eğitim veren kurumlar olan İmam Hatip Liselerinin sayılarını arttırmış olması toplumda laiklik ile alakalı tereddüt içerisine girilmesine neden olmuştur. Bu durum, halk arasında Demokrat Parti'nin laiklik karşıtı bir siyaset politikası içerisindeymiş algısının oluşmasına sebep olmuştur. CHP'de bu temayı muhalefet olduğu ilk andan itibaren sürekli gündemde tutmuştur. Demokrat Parti'nin dini siyasete alet ettiği özellikle son yıllarından geçmişe doğru bakıldığında daha da belirgin olarak görülmektedir. Fakat Cumhuriyet'in temeli olan nitelikleri zayıflatmaya yönelik yapılan politikalar içerisinde oldukları doğru değildir. Karpat'ın ifade ettiği gibi, teorik olarak Demokrat Parti'nin programı Cumhuriyet Halk Partisinden çok uzak değildir. Pek çok DP'li kendi programlarının CHP programının yeniden yorumlanması olduğunu söylemişlerdir. Pratikte ise iki parti arasında doğuş şartları sebebiyle bazı farklar ortaya çıkmıştır. Ayrıca parti mensuplarının faaliyette bulundukları kişiler ve liderlerin özellikleri dolayısıyla da bazı farklar bulunmaktadır.⁷⁶

DP iktidarında basının en çok üzerinde durduğu meselelerin başında din ve laiklik konuları gelmektedir. Ulus gazetesinin eski başyazarı Falih Rıfkı Atay'ın Cumhuriyet gazetesinde laiklik ve Atatürk devrimleri ile alakalı yazmış olduğu yazı dikkat çekmektedir. Atay, önemli olan meselenin Atatürk inkılaplarına bağlı olmak

⁷⁶ Birand, Mehmet Ali, Dündar, Can, Çaplı, Bülent, **Demirkırat**, Türk Radyo ve Televizyon Kurumu,1991.

olduğunu bu meselenin Türk kurtuluş tarihinde devamlılığı getiren en önemli unsur olduğunu ifade etmiştir.

Demokrat Parti'nin ilk dikkat çekici çalışması 1950 yılında öne sürdüğü *‘‘Arapça Ezan’’*⁷⁷ meselesi olmuştur. Demokrat Parti'nin bu girişimi Cumhuriyet Halk Partisine karşı halk tarafından olumsuz yargılar oluşmasına sebep olmuş, Demokrat Parti'ye karşı halkın bakış açısı değişmiştir. Nadir Nadi, her ne kadar iktidarın iyi niyetine şüpheli yaklaşmamaya çalışsa da Atatürk devrimleri konusunda uyarmak ihtiyacı duymuştur. Akabinde sadece DP'yi değil CHP'yi uyarıcı ve eleştirel yaklaşmıştır. Çünkü özellikle koltuk sevdasına son dört yılda Atatürk devrimlerinden ve özellikle laiklikten tavizlerin verilmesinin başlangıcında Halk Partisi iktidarı olduğunu dile getirmiştir. Özellikle din derslerinin okullara getirilmesi, İmam hatip kurumlarının açılması, ilahiyat fakültelerinin açılması gibi hususlarda suçlu tarafın CHP olduğunu yazmıştır.⁷⁸

Arapça ezan 5 Haziran 1950 günü DP'nin yayın organı Zafer'de başyazar Mümtaz Faik Fenik'e verdiği röportajda şu şekilde ifade etmiştir. Manşet *‘‘Arapça ezana müsaade ediliyor’’* idi. Adnan Menderes'in dediği şeydu: *‘‘Dinin siyasete karıştırmamak ve dini ibadetler amme nizamına ve umumi adaba aykırı olmamak şartıyla herkes dini vecibe ve ibadetlerini serbestçe yerine getirilmesi vicdan hürriyeti icabıdır.’’*⁷⁹

Metin Toker Adnan Menderes'in bu ifadesini şu şekilde yorumlamıştır. *‘‘Bu cümle çetrefil bir cümledir ama Arapça ezana yeşil ışık yakmıştır.’’*⁸⁰

12 Ekim 1952 tarihli Cumhuriyet gazetesi başyazısında din ve laiklik meselesi enine boyuna ele alınmıştır. *‘‘... Memleketimizin ancak Atatürk devrimleri sayesinde ilerleyebileceğine inanmış bir adam sıfat ile bu nazik bahsi susarak geçiştirmek*

⁷⁷ Arapça Ezan: Türkiye'de ezan 1932 yılına kadar Arapça okunuyordu. Atatürk'ün düşüncesine göre çağrı Türklere yapılıyorsa anlaşılması önemliydi. Tanzimat ve Meşrutiyet döneminden beri uygulanmaya gidilen bir mesele Atatürk'ün fikir babam olarak nitelendirdiği Ziya Gökalp'in çalışmaları ile hayata geçirilmiştir. Yapılan Kuran'ın Türkçeleştirilmesi, Türkçe ezan gibi çalışmalar laikliğe karşı halkın olumsuz fikirler oluşturmalarına sebep olmuş ve bu sebepten ötürü Demokrat Parti tarafından vaat edilen en önemli mesele olmuştur.

⁷⁸ Metin, Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1950-1954) , Bilgi Yayınevi, Ankara , 1991, s. 46

⁷⁹ Zafer Gazetesi, 5 Haziran 1950

⁸⁰ Metin, Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1950-1954) , Bilgi Yayınevi, Ankara , 1991, s. 49

istemiyorum. Atatürk devrimlerinin en can alacak noktası laiklik etrafında toplanır. Türkiye, ya din işleri ile devlet işlerini birbirinden ayırt etmeyi iyice başaracak, ya da günü geçmiş bir ortaçağın karanlıkları içinde tehlikeli bir uykuya dalacaktır. Dev adımlar ile ilerleyen bugünkü dünyada bu ikisinin ortası yoktur. Onun için laiklik konusunda bütün aydınlarımız, hatta uygun aykırı bütün politikacılarımız bir an önce aralarında fikir birliğine varmalıdırlar. Bunu beceremezlerse demokrasiye elveda demek ne yazık ki mukadderdir...⁸¹ Nadir Nadi başyazısında yazmış olduğu gibi laiklik meselesinin Atatürk devrimlerine göre uygulanıp uygulanmadığı konusunda emin olmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda yapılacak çalışmaların bir an evvel düzenlenmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Arapça Ezan meselesi 1950-1954 Menderes hükümeti tarafından meclise taşınmış ve Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasında tartışmalara sebep olmuştur. Adnan Menderes 7 Haziran 1950 tarihinde *Zafer'e* verdiği demeçte, ‘‘Atatürk’ün devrimlerine başlarken dönemin şartlarını dikkate aldığını, öncelikli amacının gerici düşüncelerle mücadele etmek olduğunu’’ ifade etmiştir. Artık o günün koşullarının olmadığını, halkın camilerde Arapça dualar ettiğini ve bu çalışmanın din ve vicdan hürriyetine aykırı olduğunu ifade etmiştir. Gericilikle mücadele edileceğini söyledikten sonra, ‘‘Tekrar edelim ki irticaa, taassuba, gericiliğe karşı mücadeleyi ancak prensiplere sıkı sıkıya bağlı kalmakla mümkün görüyoruz. Bu izahın milletimize mal olmuş inkılâplarımızın tamamıyla korunacağı anlamını taşıdığını da ayrıca açıklamaya lüzum görmekteyim.’’⁸² Demiştir.

Aynı gün Cumhuriyet’te bir açıklamasına yer verilmiştir. Adnan Menderes, konunun Demokrat Parti Meclis Grubu’na götürüldükten sonra kararlaştırılacağını belirtmiştir.⁸³

Nadir Nadi, *Ezan* isimli köşe yazısında Demokrat Parti’nin iktidara gelir gelmez ezan meselesini ele almasını eleştirmiştir. Yirminci yüzyılın başında bir bütünlük içinde DP, İslamcı söylemin gücünü iyi bir şekilde idare etti. Halkın nabzını yoklayarak aynı dilde konuşmayı bu açıdan başardı. Bir yandan Said Nursi’nin uzun yıllar yasaklı bulunan ‘‘Risale-i Nur’’ eserinin tekrar basılmasını sağladı. Aynı zamanda ezanın

⁸¹ Nadir, Nadi, **Politika ve Din**, Cumhuriyet, 12 Ekim 1952,s.1

⁸² **Zafer Gazetesi**, 7 Haziran 1950.

⁸³ **Cumhuriyet Gazetesi**, 7 Haziran 1950.

Arapça okunmasını sağlayarak uzun yıllar tepki gören bir düzenlemeyi değiştirdi. Fakat aynı zamanda Nakşıbendi şeyhi Süleyman H.Tunahan'ın Fatih Camii avlusuna gömülmesine izin vermedi. Aynı süreçte Ticanilerin bstlere saldırısı ile başlayan süreçte Atatürk'ün anısına ve şahsiyetine Yönelik Koruma Kanunu'nu çıkarması İslamcı söylemlere karşı mesafeli duruşlarına örnek teşkil eder.⁸⁴

Özetle,1945 ncesinde İslam, muhalefet etmenin en kuvvetli yoluydu ve devletin rejimi olarak Cumhuriyet kendi içerisinde bu tür dışavurumları mümkün kılmıştır, Bu açıdan Demokrat Parti'nin seçim kampanyasında kullanılan "Yeter söz milletin" sloganı, halk üzerinde yarattığı farklı bakış açısının da temelini oluşturmuştur.

14 şubat 1954 tarihli " Sahte Maske " isimli yazısında Nadir Nadi, şu ifadeleri kullanmıştır. " Yurdumuzda iktidara gelmenin en kolay ve en verimli yolunu din smrclğnde bulan bir takım politikacılar halk arasında diledikleri gibi çalışıp cahil ve masum vatandaşları avlayabilmek için mütemadiyen insan haklarından söz ederler..." şeklinde eleştirmiştir.

Nadir Nadi, din ve laiklik konularına değinirken bunu sadece vicdan hürriyeti çerçevesinde değerlendirmemiştir. Bu süreçte en çok dikkat çektiği mesele Atatürk Devrimlerinin korunması olmuştur. Bu süreçte Atatürk' ve onun uygulamalarını kullanarak oy elde etmek isteyen kimseleri eleştirmiştir. Bu sürecin başlangıcı olarak CHP iktidarı dönemini ele alarak, DP İktidarı döneminde din ve vicdan hürriyeti konusunda yanlış politikalar izlenmesinin cumhuriyetin temel ilkelerine ciddi zararlar vereceğini yinelemiştir.⁸⁵

Menderes ve DP'nin dini politikaları bir yana elbette ki, Menderes'in şahsından ayrı düşünülemeyecektir. CHP'nin dini alandaki sosyal talepleri göz ardı etmesi, DP'nin yükselişinde etkili olmuştur. Bir bakıma çevreyi temsil eden Menderes'in de inançlı bir kişi olduğu oğlu Aydın Menderes ile yapılan röportajda da dikkat çekmektedir. "ok inançlı bir insandı. Bir gün anneme:" Berin, sabah çıkarken bana bir şeyler söylüyorsun sırada ben dua ederek çıkıyorum, sana da cevap veremiyorum. Çalışanlar filan yanlış anlayabilirler." demiş. Rahmetli annem de: " Başka söyleyeceklerimi söylemeye vakit olmuyor, bir vatandaş gibi bana da randevu ver de ben de o şekilde

⁸⁴ Nuray Mert, **Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bakış, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce** Cilt 6-İslamcılık, İletifim Yayınları, İstanbul,2005,s.58

⁸⁵ Nadir, Nadi, Atatürk İlkeleri Işığında Uyarmalar- Bir İflasın Kronolojisi, 2.baskı, cumhuriyet Yayınları, Ankara, 1971, s.147

geleyim görüşeyim. '' Diye mukabele de bulunmuş. Her vakit için ağzından besmele, dua eksik olmazdı. Benim de din dersleri almamı istemişti. İstanbul'da ilk sınıftayken ve her vakit onu o imanlı inançlı haliyle hatırlarım. Yani herkes Allah der de herkesin Allah deyişinde fark vardır. Canı gönülden, yürekten büyük bir imanla inançla Allah lafzı celilini bile ifade eden gönlü bu kadar maneviyata açık bir insandı. ''⁸⁶

1.2.4 Adnan Menderes'in Dış Politika Uygulamalarının Basına Yansımaları

Adnan Menderes'in dış politikada meydana gelen meseleler ile bir sorunu olmamasına rağmen, Batı ile yakın ilişki içinde olması ve özellikle ABD ile yakın temas halinde olmayı tercih etmesi dikkat çeken bir noktadır. Bu politikanın elbette ki ekonomik yardım sağlama ve iç politikada karşı güçlere karşı gücünü dengeleme isteği etkili olmuştur. Ayrıca 1945 sonrası dönemde karşılıklı ilişki politikalarının artmaya başlaması, NATO gibi uluslar arası bölgesel kurumların öneminin artmaya başlaması ve elbette ki ülkenin yanı başındaki SSCB'nin tehdit olması, bu dönemde dikkat çeken hususlar arasındadır.

1952 yılındaki Meclis açılış konuşmasında Cumhurbaşkanı Celal Bayar, dış politika ile ilgili olarak, *''Türk Dış politikası esas itibarıyla kolektif güvenlik sistemine dayanır. Şükranlarımı belirtirim ki Hükümetin gayretleri sonucunda Kuzey Atlantik Asamblesine dâhil olunmuştur ki bu organizasyon kolektif güvenlik biriminin en mükemmelidir. SHAPE'yi de eklemiş ve komuta merkezi İzmir'de kurulmuştur. ''* şeklinde değerlendirme yapmıştır. DP döneminde Başbakan Menderes'in Özel kalem Müdürlüğünü yapmış aynı zamanda hariciyeci olan Ercüment Yavuzalp ise dönemin dış politikasını şöyle özetlemektedir.⁸⁷

''...Menderes iktidara geldiğinde, Menderes için dış politikanın temel hedefinin, çok geç kaldığına ve bu yüzden birinci önceliğe sahip olduğuna inandığı kapsamlı bir ekonomik kalkınma hamlesini bir an evvel gerçekleştirmek için, ülke güvenliğini sağlam temellere oturtmak olduğunu söylemek mümkündür. Menderes'in büyük bir heyecanla bağlı olduğu amacı, devlet, sadece birkaç büyük yerleşim merkezi ve orada yaşayanların devleti olmaktan çıkarıp, bütün memleket sathını kapsayan, tabana

⁸⁶ Cihat Göktepe, **Demokrat Parti Dönemi İç ve Dış Politika**, Osmanlı'dan iki binli yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi, Ankara,2009.s.376-380, Ayrıca Bkz. Aydın ,Menderes, Babam ve Ben, Ufuk Yayınları,Ankara,2012)

⁸⁷ Ercüment Yavuzalp, **Liderlerimiz ve Dış Politika**, Bilgi Yayınları, Ankara, 1996,s.74-75

yayılmış bir devlet haline sokmak ve fukaralığı yenmek için kolları sıvamaktı. Bunun için geçmişle övünmekle yaşamayı bir tarafa bırakıp, evvela geri kalmış bir ülke olduğumuz olgusunu, bir komplekse kapılmadan kabul etmek, ondan sonra da bu durumdan kurtulmak için gerekeni yapmak gerekiyordu. Dolayısıyla dış politikada güvenlik sorununun bir an önce bir soruna bağlanması, sadece hayati bir öncelik değil, aynı zamanda ivedilik arz eden bir hedef olarak da ortada duruyordu...’⁸⁸

Menderes’in ve Celal Bayar’ın altını çizdiği en önemli husus iyi ve verimli bir dış politikanın devamı için önce güvenliğin sağlanması gerektiğidir.

Soğuk Savaş döneminde DP yöneticilerinin güvenlik merkezli dış politika anlayışları ile Batının ve özelde ABD’nin ‘evrensel dış politika çıkarları arasında büyük bir benzerlik’ ‘mevcuttu.⁸⁹ Menderes, Atlantik’ten Pakistan’a kadar olan güvenlik zincirini tamamlamak için önce Türkiye’nin NATO üyesi olmasını sağlamış, takiben Balkan Paketi’nı ve daha sonra ise Bağdat Paketi’nin oluşmasına öncülük etmiştir. Dış politikada atılan adımlar Atatürk ve İnönü dönemindeki ‘tarafsızlık’ siyasetinden ayrılma olarak değerlendirilmektedir. DP’nin Dış politikasında güvenlik ve ekonomik kalkınma iç içe geçmiş bir vaziyettir. Bu iki önemli hususa özellikle yer verilmiş olsa da DP’nin Dış politikası CHP açısından sürekli olarak eleştirilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi’nin II. Dünya Savaşı sonrasında batıya karşı izlediği dış politika ile DP’nin dış siyaseti arasında önemli benzerlikler olmasına rağmen, DP’yi, Batıya batıdan daha fazla yakın olmakla suçlamışlardır. Bunun en önemli sebebi ise, Türk dış siyasetinin tamamen Amerika Birleşik Devletleri’nin Orta Doğu politikasına endekslenmiş olarak görülmesiydi. Türk politikacıları, 1950’lerde kendilerinin Ortadoğu’da batının temsilcisi olduklarını belirtmişlerdir. Burada da dikkat etmek gerekir ki yine ulusal çıkarların ön planda olduğu görülmektedir. Çünkü muhalefet konuyu Kore’ye asker gönderme hususunda olduğu gibi konunun özünden ziyade işleyiş konusunda eleştirmiştir.⁹⁰

1950 tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde ilgili konu ile alakalı haber dikkat çekmektedir. ‘*Selim Sarper, Lake Success’e varışından birkaç saat sonra, milletler arası hadiseler karşısında Türkiye’nin durumunu incelemek üzere bir basın konferansı*

⁸⁸ a.g.e.s.75-76

⁸⁹ Hüseyin Bağcı, **Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar**, Ankara: METU pres, s.203,2001

⁹⁰ Cihat Göktepe, **Demokrat Parti Dönemi İç ve Dış Politika**, Osmanlı’dan iki binli yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi, Ankara,2009.s.374-375

yapmıştır. Selim Sarper konuşması sırasında Türkiye hükümetinin Atlantik Paktı veya buna bağlı Akdeniz ittifakı gibi bir müşterek savunma sistemine katılmak arzusunda olduğunu belirttikten sonra bu mevzuda herhangi bir talimatı havi bulunmadığını söylemiş, fakat bununla beraber hükümetin batılı devletlerle beraber müşterek bir savunma sistemine katılmak için teşebbüslerde bulunduğunu ve bu yoldaki gayretlerine devam ettiğini ilave etmiştir.’⁹¹

Soğuk savaş döneminde Türkiye, komşusu Sovyet Rusya’ya karşı müttefik arayışına girmişti. Bu amaçla da 3 Ağustos 1950’de Kuzey Atlantik Savunma Paktı’na NATO ‘ya girebilmek için resmen başvuru da bulunmuştur. Eylül 1950’de gerçekleşen toplantıda Türkiye’nin üye olmasına özellikle Norveç ve Danimarka karşıt oy kullanmışlardır.⁹²

Türkiye’nin Kore’ye asker göndermesine CHP ve MP saflarından şu şekilde eleştiri yapılıyordu. ‘‘ Bu asker yollama kararı Türkiye’yi bir savaş haliyle karşı karşıya bırakmaktadır. Hâlbuki Anayasanın 26. Maddesi Devletlerle sözleşme, anlaşma ve barış yapmak, harp ilan etmek... gibi görevleri TBMM ancak kendisi yapar.’’ diyordu. Demek ki olanlarda yanlış olan bir şeyler vardı.⁹³

DP yayın organı Zafer gazetesi ise, durumu kendisine göre yorumluyordu: ‘‘ Hükümetin tarihi kararı tam ve genel tasvip ile karşılandı. ‘‘ veya ‘‘ Muhalefetin baltalama kampanyası geniş ölçüde infial yarattı.’’⁹⁴

Türkiye’nin NATO’ya girmekte kararlı olması akabinde de Kore Harbinin patlak vermesi Türkiye’nin NATO’ya girmesi için yeni bir fırsat olarak görüldü. Zaten Türkiye’nin Kore’ye asker göndermesinin temelinde NATO’ya dâhil olmak yatıyordu. Birliğimizin Kore’ye ne zaman gideceği tam olarak netleşmemişken 2 Ağustos 1950 tarihli zafer gazetesi ilginç bir manşet kullandı : ‘‘ Bu kıta hemen hareket etmiş ve yola çıkmış da değildir. Muhtemeldir ki hiç hareket etmeyecektir.’’

Buna karşılık Adnan Menderes kendilerini sıkıca destekleyen o zamanki Milliyet Gazetesi sahibi Ali Naci Karacan’a diyordu ki : ‘‘ ‘‘NATO’ya katılmamız zarureti

⁹¹ Nadir, Nadi, ‘Atlantik paktına iştirakimiz’, Cumhuriyet Gazetesi, 29 Temmuz 1950,s.1

⁹² Hüseyin Bağcı, Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar, Ankara: METU pres, s.133

⁹³ Metin, Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1950-1954) , Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s. 82

⁹⁴ Metin, Toker, a.g.e. s. 83

barışın korunması maksadına bağlıdır.” Sonra ekledi. “ Amerika ile sıkı dostluk ilişkilerimiz dış politikamızın esas unsurunu oluşturmaktadır.”⁹⁵

Cumhuriyet Gazetesi ise, aynı tarihli haber metinlerinde Adnan Menderes ve DP’yi şu şekilde eleştiriyordu. İsmet İnönü’nün de NATO’ya giriş ile ilişkili tutumu Adnan Menderes ile aynı çizgideydi. Adnan Menderes, yanına CHP saflarını da alarak daha güçlü bir milli birlik portresi çizebilirdi. Bu durumu kaçırmamasının tek bir sebebi olabilirdi. Bu da NATO’ya giriş meselesinin tek başına onun başarısı olmasını istemesiydi. İsmet Paşa’nın bu başarıya ortak olmasını istemiyordu.⁹⁶

DP, Birleşmiş Milletlere bağlı olarak Kore’ye 4500 askerden oluşan bir tugay göndermeye 25 Temmuz 1950’de karar verdi. Hükümet konu ile ilgili olarak muhalefeti bilgilendirmemiştir. Kore Savaşı sonunda ise Türk Kara Kuvvetleri 717 şehit,527 yaralı ve 228 esir vermiştir.⁹⁷

Bu kadar kayıp verilmesi Batı’nın Türkiye ile iyi ilişkiler içerisinde olmasını zorunlu hale getirmiştir. Nitekim Pentagon, Türkiye’nin politik ve coğrafi konumunun dikkate alınması gerektiğini ve askeri desteğinden dolayı da teşekkürlerini belirtmiştir. Ayrıca Londra’da Türkiye’nin NATO’ya girişini desteklemiştir. Nihayetinde İskandinav ülkelerinin de olumlu yönde oy kullanmaları üzerine Türkiye’nin Yunanistan’la birlikte 28 Şubat 1952’de NATO’ya resmen üye olmasının kapılarını açmıştır.⁹⁸

“Demokrat Parti’nin Ortadoğu’ya yönelik politikalarının yahut söylemlerinin özündeki kararlılık NATO üyeliği sırasında verilen teminattan da kaynaklanmaktadır diyebiliriz. Elbette Ortadoğu’da siyasal coğrafyanın değiştiği İkinci Dünya Savaşı sonrasında Arap ülkelerinin bağımsızlık kazanmaları ve bir İsrail Devleti’nin kurulması karşısında Türkiye’nin bölgeyle ilgilenmesi kaçınılmazdı. Bu noktada Demokrat Parti Hükümeti ilk olarak Sovyet istekleri karşısında ön plana çıkan ülke savunmasını

⁹⁵ Matin,Toker, a.g.e. s.84

⁹⁶ Metin,Toker, ag.e. s.85

⁹⁷ Cihat Göktepe, **Demokrat Parti dönemi İç ve Dış Siyasi Gelişmeler**, Osmanlı’dan iki binli yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi, Ankara,2009.s.374-375

⁹⁸ Cihat Göktepe, aynı tez, s.375-376

güçlendirmeye çalışmıştır. Bu sebeple Kore Savaşına katılarak askerlerimizin kanı ve Ortadoğu teminatı ile NATO üyeliğini sağlamıştır.”⁹⁹

“Türkiye’de iç siyasetin oldukça hareketli geçtiği günlerde, Şubat 1959’da, Kıbrıs konusunda ciddi gelişmeler yaşanıyordu. Kıbrıs Sorunu 1958’de giderek NATO içinde ele alınmaya başlanmış ve 25 Kasım – 5 Aralık 1958 tarihleri boyunca Birleşmiş Milletler de görüşüldükten sonra, Meksika delegesinin önerisiyle, barışçı ve demokratik bir çözüme varılması her kesimin çaba göstereceklerine güvenildiğini belirten bir karar, oylanmaksızın, kabul olunmuştur. Atina böylece, Kıbrıs’ta salt Yunanistan’ın tek taraf olarak tanınamayacağını anlamış ve Batı sisteminin istediği biçimde Türkiye ve İngiltere’yle bir masaya oturup çözüm arama formülünü onaylamıştır. 1959 Şubat başlarında Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlarının katılmasıyla Kıbrıs görüşmelerinin Zürih’te başlaması bu koşullarda gerçekleşmiştir.”¹⁰⁰

“iki memleketimiz arasındaki bağlar sağlam ve samimi olduğu gibi, barış uğrunda daha birlikte çok çalışmamız gerekecektir. Ben şahsan iki memleketimiz arasındaki ananevi dostluğa daima inandım. Hatta siyasi hayatımda yaptığım ilk konuşmalardan birinin İngiltere’yle Türkiye arasındaki anlaşmanın müdafaalarından birini teşkil ettiğini hatırladıkça memnun olurum.

Atlantik Paktında ortak olmamız ve kilit mevkiinde stratejik mesuliyet ve mükellefiyetler taşımamız sebep ile toplanmamız ve birlikte konuşmamız sadece doğru olmakla kalmayıp bir zaruret de arz etmektedir. ...” görüldüğü gibi dönemin İngiliz Dış İşleri Bakanı Mr.Eden’in de Türkiye’nin müttefikliğine vermiş olduğu önem ön plana çıkmaktadır.”¹⁰¹

Türk ve İngiliz devlet adamları yaptıkları iki resmi toplantıda görüştükleri tüm meselelerde görüş birliğine varmışlardır. Kuzey Atlantik Paktı’na dâhil olan müttefiklerin birbirlerini korumaları ve herhangi bir saldırıya karşılık beraberce hareket etmeleri kararı alınmıştır. Orta Doğu’nun müdafaası her iki taraf içinde en öncelikli tartışma konularından biri olmuştur. Londra’da yapılan görüşmelerde uzun soluklu bir

⁹⁹ Ömer Faruk Konca, aynı tez,s.53-54

¹⁰⁰ Ömer Faruk Konca, aynı tez, s.53-54

¹⁰¹Nadir Nadi, Londra müzakereleri yarın bitiyor, Cumhuriyet, 13 Ekim 1952,s.1

işbirliğinin sağlandığı Adnan Menderes'in 50 farklı gazeteye vermiş olduğu demeçlerden anlaşılmaktadır.¹⁰²

Özetle Menderes döneminin dış politikasında yaşanan gelişmeler oldukça yoğundur. Adnan Menderes, Başbakan olduğu dönemde dış politika açısından yoğun bir dönem geçirmiştir. Balkan – Bağdat Paktları, NATO'ya giriş, Kore Savaşı, SSCB tehdidi, Batı ile ilişkiler, Kıbrıs Sorunu dönemin en çok dikkat çeken konuları olmuştur.

Adnan Menderes dönemi dış politikası Batı ve ABD ile olan ilişkiler çerçevesinde değerlendirildiğinde daha çok ekonomik destek almak gayesi içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Fakat iktidar yıllarının sonlarına doğru DP, umduğu desteği bulamayınca yönünü uzun yıllar tehdit olarak gördüğü SSCB'ye döndürmüştür. Bu doğrultuda 1960'ta bir SSCB gezisi planlamıştır fakat 27 Mayıs 1960'ta meydana gelen askeri darbe sebebiyle bu gerçekleşmemiştir.

1.2.5 Adnan Menderes'in İç Politika Uygulamalarının Basına Yansımaları

Adnan Menderes iktidarının ilk yıllarında dikkati çeken en önemli olayların başında ezanın Arapça okunması olmuştur. Bu olayın yaşanmasından sonra muhalif gazeteler inkılapların tehlikeye düştüğü şeklinde haberler yapmışlardır.

Nadir Nadi'nin Atatürk ilke ve inkılaplarının korunması konusunda tutumu çok netti. Kemalist duruşu tehlikeye düşürecek her türlü politikanın karşısında olunmalıydı. DP iktidarında Nadi'nin basın hürriyetinden sonra en çok eleştirdiği mesele Atatürk ilke ve inkılaplarına karşı değişen tutumlardı. Atatürk İlkelerinin siyaset malzemesi haline getirilmesi kabul edilebilir bir şey değildi. 14 Nisan 1951 tarihli ‘‘Atayı Korumak’’ isimli yazısında DP'nin Atatürk'ü koruma kanunun getirilmesi ile esasen Atatürk'ün fikri olarak yaşatılmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir. *‘Atatürk'ü korumak için ayrıca bir kanuna ihtiyaç yoktur, olamaz.’*¹⁰³ şeklinde keskin bir ifade ile eleştirmiştir.

29 Aralık 1953 tarihli ‘‘Atatürk kimin?’’ adlı yazısında sadece DP'yi değil tüm siyasi partileri Atatürkçü duruşları ile ilgili düşünmeye davet eden ve uyarıda bulunan ifadelerde bulunmuştur. *‘... Atatürk'ü sevmek, O'nu yalnız kendi partimize hasretmeğe çalışmakla değil, bütün partilere, bütün millete mal etmekle belli olur. Atatürkçü olmayan bir siyasi partiye aramızda yaşama imkanı vermiyorsak, bu doğru kararımızın*

¹⁰² Nadir Nadi, Londra ziyaretinin başarıları, Cumhuriyet, 20 Ekim 1952, s.1

¹⁰³ Nadir, Nadi, Atayı Korumak, Cumhuriyet, 14 Nisan 1951, s.1

*bir sebebi vardır. Atatürkçülük bugünkü anlamıyla, belli bir program ve politikanın belli bir ifadesi olmaktan çok uzaktır. Tersine, Atatürkçülük bütün medeni program ve politikalara temel olacak bir dünya görüşüdür...’’*¹⁰⁴İfadelerini kullanmıştır.

Basın Rejimi ,DP iktidarı döneminin en dikkat çekici meselelerinden biri olmuştur. Sadece iç mesele olarak değil, dış mesele olarak da özenle takip edilen bir husus olmuştur. 1959 sonbaharında Adnan Menderes’in basın hürriyeti ve sansürlerle ilgili Avrupa’da ve özellikle Amerika’da yer alan olumsuz izlenimleri değiştirmek için Nadir Nadi dâhil olmak üzere Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinin başyazarlarını yanına alarak bir Amerika seyahati düzenlemiştir. Bu seyahatin amacını daha sonra Nadir Nadi şu ifadelerle açıklamıştır. *“ Menderes’in maksadı çok açıktır ki Amerika’ya -bizde basın hürriyeti var. Bakınız memleketimden en büyük üç gazetenin sahibi ile seyahat ediyorum. – imajı çizmektir.”* Demiştir. Dikkat edilmesi gereken mesele bu üç büyük gazetenin dönemin en tirajlı gazeteleri olması ve DP iktidarı boyunca demir parmaklıklar ardına girmemiş olmalarıdır.¹⁰⁵

Nadir Nadi, köşesinde basın hürriyeti ile ilgili sık sık yer vererek hükümeti ve politikalarını eleştirmiştir. 18 Mayıs 1956 tarihli *“Dışarıdan Gelen Tenkidler”* yazısında dışarıdan çizilen portre ile ilgili çok önceden bir uyarıda bulunduğu görülüyor. *“ Yabancı basının hakkımızda yazdığı yazılara karşılık iktidar basının çok tuhaf bir duruşu var. Dışarıdan gelen tenkitler iç meselemize müdahale içeriği taşıyorsa elbette ki buna müsaade etmek akıl karı değildir. Fakat dış basından gelecek uyarıları da dikkate almamak ahmakça olur.”*¹⁰⁶şeklinde uyarıda bulunmuştur.

31 Mayıs 1956 tarihli *“ Yanlış yol”* adlı yazısında Başbakanın muhalefete ve basına yönelik sert tutumlarını yeniden eleştirmiştir. İktidar çevrelerinin basında yer alan bir takım haberlerden rahatsız olmasının gereksiz bir tutum olduğunu muhalefet ve basının eleştirilerine kulak tıkamanın lüzumsuz ve acemice olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁷

1950 yılların başında DP yanlısı ve CHP yanlısı basın arasında demokrasi ile alakalı sürekli olarak tartışmalı yazıların olduğu görülmektedir. Özellikle Vakit ve Son Telgraf gazetelerinin içeriklerine bakıldığında Halk Partisinin özellikle basın hürriyeti

¹⁰⁴ Nadir Nadi, Atatürk Kimin? Cumhuriyet, 29 Aralık 1953,s.1

¹⁰⁵ Metin, Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları- Demokrasiden Darbeye 8157-1960)Bilgi Yayınları, Ankara,1992, s. 258

¹⁰⁶ Nadir, Nadi, Dışarıdan gelen Tenkitler, Cumhuriyet, 18 Mayıs 1956,s.1

¹⁰⁷ Nadir, Nadi, Yanlış Yol, Cumhuriyet Gazetesi, 31 Mayıs 1956,s.1

konusunda çıkarmış olduğu kanunların yeterli düzeyde olduğu kanısı mevcuttur. Bu dönemde çıkarılan kanunların Demokratlar tarafından korunmasının yeterli olacağı şeklinde içerikler mevcuttur.

‘‘Cezaların arttırılmasını sağlayan ‘‘Demokrasiyi Koruma Kanunu Tasarısı’’nın, Adalet Komisyonu’nda tartışılması sırasında Milletvekilleri ağır tekliflerle gelmişlerdir. Öyle ki komünistler için ölüm cezası isteyenler bile çıkmıştı. Bu teklif komisyonda beşe karşı sekiz oyla reddedilmiştir. 1951 senesinin Kasım ayında yapılan görüşmelerde de Milletvekillerinin çoğunun ısrarı ile ölüm cezası kabul edilmiştir.’’¹⁰⁸

Kıbrıs Sorunu, Türk Basınında 1950 yılı boyunca en çok merak edilen konulardan birisi olmuştur. 6 Eylül 1955’te Ekspres Gazetesinde çıkan ‘‘*Atamızın evi bomba ile hasara uğradı*’’¹⁰⁹haberi bardağı taşıran son damla olmuştur. İstanbul ve İzmir’de bulunan Rum vatandaşlar saldırıya uğramışlardır.

Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü bu olaylar üzerine İstanbul, İzmir ve Ankara’da asayiş tamamen sağlanana kadar sıkıyönetim ilan edildiğini açıklamışlardır.

Hükümet olaylarda Komünistlerin parmağının olduğunu düşündükleri için yayın yasağı uygulamıştır.

12 Eylül 1955 ‘te Cumhuriyet Gazetesi’nde yer alan Adnan Menderes haberi,’’
...*Düşman, düşman kılığı altında gelseydi, şeytan rahmani kılığa bürünüp de karşımıza çıkmamış olsaydı, elbette hadise böyle olmazdı. Hadise başladığında, tamamıyla nezih bir talebe ve gençlik topluluğu şeklinde cereyan etti. Haberimiz yok mu idi? Vardı. Neden önlemediniz, diyeceksiniz. Önlemek için kâfi kuvvetlerimiz mevcuttu. Fakat hadise bir anda öylesine imbisat etti ve yaratılmış olan psikoz o derece müessir bir şekilde bütün zabıta kuvvetlerini ilk anda habersiz bıraktı ki, milletçe milli bir felakete maruz kalındığını, hakikaten bir baskına uğramadığını kabul etmek lazımdır. Bu düpedüz bir düşman hareketi olsa idi, ortada Kıbrıs meselesi bulunmasa ve iki taraf arasında bu derecede ihtilaflı vasiyette gösterilmemiş ola idi ve Kıbrıs her iki memlekette âdeta bir mevzu olarak vicdanlara telkin edilmemiş olsa idi, zabıta*

¹⁰⁸ Ömer Faruk Konca, *Adnan Menderes’in Siyasal Yaşamı ve Kişiliği*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir,1991,s.55-56

¹⁰⁹ Ekspres Gazetesi, 6 Eylül 1955,s.1-3

vazifesini görmek ve vicdanî kuvvet ve kanaatiyle silâhının ve kanunun verdiği kuvveti birleştirmek suretiyle hareketi ilk anda önlemek imkânını bulunurdu...’’¹¹⁰ Şeklinde ifade etmiştir.

‘‘1954 seçimlerinden sonra iktidar, 30 Haziran’da Milletvekili seçim kanununda yaptığı değişiklikle muhalefet açısından önemli kısıtlamalar getirdi. Bu kanun ile beraber bir siyasi partiye aday olup da adaylığı reddedilen aday adayı o dönem içerisinde bir daha adaylığını koyamayacaktı. Memurlar aday olmak için altı ay önce aday olmak zorundaydılar. Bundan sonraki seçimlerde siyasi partiler artık karma liste yapamayacaklardı ve en önemlisi radyoda siyasi partilerin konuşmaları kaldırılıyor, yalnızca iktidarın hükümet adına konuşmasına imkân tanınıyordu.’’¹¹¹

2 Mayıs 1956 tarihli ‘‘Yapılmış Tecrübe’’ adlı yazısında Nadir Nadi, DP’nin basın politikalarını eleştirmeye devam ediyordu. ‘‘ Gerçeklerin yayılmasından hoşlanmayan idareler, bütün hırslarını basından almak, basını sindirip susturmak isterler. Haber yayan araçları kontrol edebildiği nispette hükümet kamuoyunu da dilediği yön çevirebileceğini sanır. Bu sanının pek boş bir kuruntudan ibaret olduğunu tarih boyunca görüp durduğumuz halde, bazı iktidarlar nedense kaç defa denendi ise hep iflas etmiş metotlara başvurmaktan gene de kendilerini alamıyorlar...’’¹¹²İfadelerini kullanmıştır.

12 Ekim 1958 tarihi Demokrat parti için bir dönüm noktası olmuştur. Başbakan Adnan Menderes, Manisa’da 12 Ekim 1958’de ‘‘Vatan Cephesi’’ nutkunu okumuştur. Başbakan nutkunda şöyle demiştir: ‘‘Politika ve ihtirastan vareste vatandaşların karşımızda kurulmuş olan kin ve husumet cephesine karşı vatan pervane gayretlerini birleştirip eserlerinin müdafaasına azmetmiş bir vatan cephesinin kurulması zarureti kendisini göstermiştir. Böyle bir vatan cephesi ile bu güzel ve muazzam eserlerin Türk milletince müdafaası lazımdır. Dünkü muarızlarımız, menfi propagandalarla hakikatleri yere sermek davası peşindedirler. Bu güzel ve masum eserleri, ihtirastan azade vatandaşların vatan ve terakki cephesinde birleşmek sureti ile kin ve nifak yaratıcı, bozguncu, iptidai, geri ve tahripkar propagandalara karşı aslanlar gibi müdafaa

¹¹⁰ **Ayn Tarihi**,12 Eylül 1955

¹¹¹ Metin, Toker, Demokrasinin İsmet Paşalı Yılları- DP Yokuş Aşağı(1954-1957),Bilgi Yayınevi, Ankara,1991,s.140-141

¹¹² Nadir, Nadi, Yapılmış Tecrübe, 2 Mayıs 1956,s.1

etmeleri lazım geliyor. Muhalefetteki arkadaşlarımızın vatanperverliğine bugün bir defa daha huzurunuzda müracaat ederek rica ediyorum: Kin ve ihtirası desteklemekte devam etmesinler. Vatana hizmetin hangi istikamette bulunduğunu düşünerek muhalefetin kötü gidişine paydos desinler. Anarşiye ve nifaka paydos dedikten sonradır ki, hakiki demokrasinin ve hürriyetin güneşi bütün parlaklığı ile ortaya çıkacak, milletimizin terakki ve tealisine giden yolu daha da aydınlatacaktır. Aziz vatandaşlarım, Vatan cephesinde birleşerek eserlerimizi hep birlikte muhafaza edeceğiz.’’¹¹³

Nadir Nadi, 24 Ekim 1958 tarihli yazısında Vatan Cephesi ile ilgili görüşlerini ifade etmiştir. ‘‘ Bir süredir yurt gezisine çıkan Sayın Menderes, uğradığı yerlerde sık sık Vatan Cephesi kurulması lüzumu üzerinde duruyor. Yazık ki bunun nasıl bir cephe olacağı ile ilgili yeter açıklıkta kavramakta güçlük çekiyoruz. Sayın Başbakan’a göre yurdumuzda milleti aldatmağa çalışan bir avuç muhteris ve münafık vardır. İktidar koltuğunu bir an önce ele geçirmek için çırpınan bu adamlara millet kanmamalıdır. Eski rejimle bugünkü rejimi kıyaslamaya gittiğimizde, bir zamanlar jandarma jopu içinde inleyen halkımızın şimdilerde korkudan uzak kaldığını görmemezlikten gelebilir miyiz? ... ‘’¹¹⁴ şeklinde eleştirmiştir.

Şevket Süreyya Aydemir, Vatan Cephesi’nin açılma nedenlerini ve gelişme sürecini şöyle anlatmıştır : ‘‘1957 seçimlerindeki oy kaybı, iktidarı ve özellikle Adnan Menderes’i çok tedirgin etmişti. Bu tedirginlikte haklıydı da. Eğer bu böyle giderse,1960 seçimlerinde iktidarın kaybı kaçınılmazdı... Ne yapıp yapıp, halkın oyu sağlanmalıydı. Mevcut ve müemmen görünen oylara eklenecek yeni oylar. Benim bildiğime göre Menderes bu şekilde ve yeniden, en az 700.000 oy sağlamak istiyordu. O halde D.P. üyeleri veya sempatizanları yetmezdi. İş daha da sağlama bağlamalıydı. İşte o zaman yeni bir teşkilat, daha doğrusu yeni bir cephe düşünüldü: Vatan Cephesi! Bu öyle bir cephe olacaktı ki, yurdun en ücra köylerine, köşelerine kadar inerek oralarda, gelecek seçim için, DP’ye, can ve yürekten oy gönüllüleri temin edecekti. Hem de ne uzun boylu Partileşme merasimi vesaire olmadan. Her isteyen, her istediği anda: Ben Vatan Cephesi’ndenim dedi mi veya bir köyün, bir mahallenin herhangi bir kahvesinin kapısını’ ’Vatan Cephesi’’ levhası asıldı mı, her şey tamam olacaktı.’’¹¹⁵

¹¹³ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ekim 1958

¹¹⁴ Nadir , Nadi , Bu Bir Tılsım Değil, Cumhuriyet, 24 Ekim 1958,s.1

¹¹⁵ Aydemir, a.g.e. s. 361-362

2.BÖLÜM: DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE BASIN REJİMİ

“1946’da çok partili hayata geçiş sürecinde iktidar partisi olan CHP ile basın arasında gerginliklerin olduğu görülmektedir. Bu süreçte basına karşı uygulanan yaptırımlar en çok dikkat çeken meseleler olmuştur. CHP’nin basına yönelik uyguladığı sert tutumlardan ötürü basının büyük bir kısmı DP’yi desteklemiştir. CHP’nin ise seçim öncesinde basının desteğine ciddi ölçüde ihtiyaç duyduğunu söylemek gerekir. Seçimi kazanmanın en büyük yolunun basının desteğini kazanmak olduğunu fark eden DP ise, bu doğrultuda 1945 – 1950 yılları arasında basın özgürlüğü söylemleri dile dikkat çeken tek siyasal parti olmuştur. Hükümet ise basın ile buzları eritmek ve basının desteğini sağlamak amacıyla basın kanunu tasarısını oluşturmuştur. Basın birliğinin kaldırılması ve Basın Kanunu’nun 50. Maddesindeki gazete kapama yetkisinin kaldırılmasından oluşan bu kanun tasarıları 1 Haziran 1946’da Meclis’te kabul edilmiştir. Bahsi geçen 1946-1950 yılları Türkiye ve Dünya tarihi açısından canlı geçmiştir. İkinci dünya savaşının sona ermesi ile Halk Partisi içerisinde ayrılıkların ayak sesleri duyulmaya başlanmış ve CHP içerisinde tutucu kesim olarak nitelendireceğimiz bir grup politikacı partiden ayrılarak çok partili hayata geçişin adımını atmıştır...”¹¹⁶

Demokrat Partinin oluşma tasarısı sırasında ve muhalefet yıllarında vaat ettiği en dikkat çekici meselelerden birisi demokratik ülkelerde var olan basın hürriyeti kanunu idi. Çok Partili Hayat ile Basın arasında meydana gelen en önemli gelişme, TBMM ‘de Demokrat Parti’nin girişimleri ile 50. maddenin kaldırılmasıdır. Bir yandan siyasi partilerin kurulup Çok Partili Yaşama geçilmesi ile basına yönelik çalışmaların yapılması ilk kez meydana gelmiştir. Söz konusu maddenin kaldırılması konusunda ilk yönerge veren Celal Bayar’dır. Bu yönerge ile yayın organının kapatılması yetkisi Bakanlar Kurulu’ndan alınmış, mahkemelere verilmiştir.¹¹⁷

¹¹⁶ Bulunmaz, Barış, **Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları**, Maltepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, İstanbul, 2012, s.207

¹¹⁷ Yücer, Rezzan **Cumhuriyet Gazetesinin Bakışıyla Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Dönüm Noktası: 14 Mayıs 1950 Seçimleri**, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya,2016,s.34-37

Yasanın kabul edilmesinden sonra söz alan Adnan Menderes, basın özgürlüğünün çok önemli olduğuna vurgu yaparak, basın özgürlüğünün olmadığı yerlerde diğer özgürlüklerin de tehlikeye düşeceğinden söz etmiştir.¹¹⁸

DP Dönemi Basın ilişkilerini incelediğimizde dönemin sosyal, siyasal ve ekonomik olayları göz önüne alındığında oldukça yoğun bir dönemdir. İktidara gelmeye çalıştığı yıllarda basının desteğini alarak CHP'ye karşı başarılı bir muhalefet politikası izlemiştir. Fakat 1945-1950 yıllarına geldiğimizde basına karşı "Basın Sansürü" 'nü savunan bir politika izlemeye başlamıştır.

Yine de büyük umutlarla basına destek veren ve CHP'nin iktidar döneminde, DP tarafından en çok eleştirilen konu haline gelen basın özgürlüğü meselesi 1954 yılından sonra DP iktidarının Türkiye Cumhuriyetinde 10 yıl sürecek basın sansürü uygulaması ile tamamlanmıştır.

2.1 Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Politikaları

Kurtuluş Savaşı'nın ardından yapılan devrimlerin yeteri kadar kitleye ulaşamaması ve yavaş ilerliyor olması sebebi ile bu dönemde süreci hızlandıracak ve daha fazla kitleye ulaşılmasını sağlayacak bir organa ihtiyaç duyulmuştur. Yapılan devrimlerin halka doğru bir şekilde aktarılması açısından bir yayın organı meydana getirilmiş, bu görevi de Yunus Nadi üstlenmiştir.¹¹⁹

Anadolu'da meydana gelen hareketi *Anadolu'da Yeni Gün*¹²⁰ ile destekleyen Yunus Nadi açık ifadelerle makalelerinde destek verdiği için matbaasını şehir şehir gezerek açmak zorunda kalmıştır. Çoğu zaman dahi kapatılma tehlikesi ile karşı karşıya kalarak tepkisini Eski Gün adıyla baskı yaparak göstermişlerdir.¹²¹

Gazetenin siyasi çizgisine baktığımızda; Gazetenin kendisin "Kemalist" olarak tanımladığı görülmektedir. Kurulduğu andan itibaren bu çizgisinden ödün vermeyerek, her dönemde Atatürkçülüğün bir dünya görüşü olduğu savunmuşlardır. Nadir Nadi, Atatürk İlkeleri ışığında Uyarmalar adlı eserinde cumhuriyetin temelini Atatürk

¹¹⁸ **Cumhuriyet**, 13 Eylül 1949, s.3 .

¹¹⁹ Ayşe Elif EMRE KAYA, aynı tez, s. 12

¹²⁰ Milli Mücadele süresinde Şükrü Kaya, Yeni Gün'ün oynadığı rolü şu şekilde ifade etmiştir. "Mustafa Kemal'in Yeni Gün'ü okumadan geçirdiği tek bir gün dahi yoktur. Öyle ki, makaleler hazırlanmadan dahi bizzat açıp dinlediği dahi olmuştur..."

¹²¹ Ayşe Elif EMRE KAYA, aynı tez, s.13

ilkelerine dayandırarak iktidarların görevinin de bunların devamlılığını sağlamak olduğunu savunmuştur. Bu anlamda Nadir Nadi'nin şu yazısını örnek göstermek yararlı olacaktır. 27 Mayıs 1958'de 27 Mayıs 196 ihtilalinden tam iki sene önce "Ataya Saygı" isimli bir yazı kaleme almıştır. Bu yazıyı detaylarıyla vermek idrak etmek açısından önemlidir.

"İktidarda olsun, karşıda olsun siyasal hayatımızda rol oynayan insanlar şu noktayı bir an unutmamalıdır. Türkiye Cumhuriyetinin temeli Atatürk devrimlerine dayanır. Millet in yükselmesi, medeniyet yolunda ilerlemesi, devrim prensiplerini dimdik ayakta tutabilmemize bağlıdır. Bu prensiplerin şu veya bu sebeple gevşetilmesi, giderek rejimi temellerinden sarsmak, milli varlığımızı temellerinden sarsmak, millî varlığımızı tehlikeye sokmak sonucunu doğuracaktır.

Atatürk devrimleri diye adlandırdığımız hayat görüşünü, bir adamın kafasında doğmuş bir felsefe; ya da bir özenti sanmak çok yanlış, çok sakat bir düşünce olur. Bu millet Atatürk gibi bir kahramanı dünyaya getirebilmek için en az yüz elli yıl sancı çekmiştir. Millet in yıkılmasını önleyebilmek uğruna nice hünkarlar gayrete gelmiş, nice komutanlar parlak müdafaa savaşları vermiş, nice devlet adamları diplomatik mucizeler göstermişlerdir. O arada çağdaş medeniyet dünyasına yetişebilmemiz şartları üzerine durulduğu, bir takım tasavvurlar üzerinde tartışıldığı da olmuştur.

Bu gayretlerden hiç birisi umut verici sonuçlara ulaşmamızı sağlamamıştır..."¹²² İfadeleriyle cumhuriyet gazetesinin genel politikasını ve Cumhuriyet rejiminin devamlılığını sağlamak için gerekli ipuçlarını kaleme almıştır. Cumhuriyet Gazetesi bu duruşundan ödün vermeyerek, Atatürk devrimlerinin devamlılığı hususunda kendisini bu anlamda görevlendirerek her dönem Atatürkçü duruşunu korumayı başarmıştır.

Milli Mücadele kazanıldıktan sonra Mustafa Kemal Atatürk devrimlerle yeni Türkiye'nin kuruluş sürecini başlatmıştır. Bu durum gelenekleri koruma yanlısı olan kişileri oldukça tedirgin etmiştir. Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşları olan kişiler ve İstanbul basını, ona ve devrimlerine karşı muhalefete geçmiştir. Bu şartlarda Mustafa Kemal Atatürk halkı milli mücadelenin her safhası ile ilgili bilgilendirmek istemişti ve bu sebeple İstanbul basınına karşı bir gazete çıkarma kararı almıştır. Gazi, Yunus Nadi ile yaptığı bir görüşmede bu isteğini şu sözlerle ifade

¹²² Nadir Nadi, Ata'ya Saygı, Cumhuriyet, 27 Mayıs 1958,s.1

etmiştir: “*Bak çocuk, ne yapalım seninle İstanbul’da Babıali’nin göbeğinde, bütün bu Cumhuriyet düşmanı ve hilafet yanlılarına karşı mücadele verecek bir gazete çıkaralım. Benim ‘Hâkimiyet-i Milliye’ ve senin ‘Anadolu’da Yeni Gün’ aşağı yukarı şimdiye kadarki görevlerini hakkıyla yerine getirdiler. Gazetenin adı da yeni rejimimiz Cumhuriyet ile özdeş olsun. ‘Cumhuriyet’ koyalım adını.*”¹²³Yunus Nadi bu teklifi kabul etmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi’nin yayına hazırlanması 1924 yılına tekabül eder. İlk sayısını 7 Mayıs 1924 tarihine yetiştirebilmiştir. Yunus Nadi, ilk başyazısını ‘okuyuculara sunuş’ adı altında yazmış ve yayın ilkelerinden bahsetmiştir.¹²⁴

*“Haber sütunu okuyucunun sütunu ve sayfasıdır. Okuyucu o sütunlarda olayların doğruluk taşıyan, yanlışlardan ve yanıltmacalardan uzak kalan bir yankısını görmek ister, bu amaçla gazeteciliğin geliştiği ülkelerde haber sayfalarıyla makale sayfaları birbirinden ayrılmıştır. Haber sayfalarında gazeteci, yalnız olayları yazmak ve tespit etmekle yetinmek zorundadır. Gazetecinin düşünce ve yetkilerini bildirmeye yetkili olduğu sayfa, makale sayfasıdır. Gazete sahiplerinin, gazetede söz söylemeye yetkili oldukları ancak bu sayfadır. Biz de çağdaş gazetelerin benimsediği ve uyguladığı bu temel ilkeyi gazetemizde uyguluyoruz.”*¹²⁵

1946 yılından sonra Nadir Nadi, Cumhuriyet’in başyazarı olarak göreve başlamıştır. Nadir Nadi dışında sık sık Abidin Daver’in de başyazılarına yer verildiği görülmektedir. Karikatür ve mizah köşesi Doğan Nadi tarafından oluşturulmuşken, dikkat çeken isimlerden Yaşar Kemal ‘Anadolu Notları’ köşesi ile okuyucularının karşısına çıkmıştır.¹²⁶

Gazetenin İkinci dünya savaşı döneminde diğer gazeteler gibi sıkıyönetimden etkilendiği gözükmemektedir. Özellikle Cumhuriyet Gazetesinin sık sık Alman yanlısı bir politika izliyor olduğu şeklinde uyarılar yapılmıştır. Zaten Mustafa Kemal Atatürk’ün

¹²³ Ayşe Elif EMRE KAYA, aynı tez, s.13

¹²⁴ Nadir, Nadi, **Okuyuculara Sunuş**, Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924

¹²⁵ Nadir, Nadi, **Okuyucuya Sunuş**, Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924, s.1

¹²⁶ Ayşe Elif EMRE KAYA, aynı tez, s.15

ölümünden sonra gazetenin hükümet ile arası iyi olmamış sık sık hükümet politikalarını eleştirmiştir.¹²⁷

1946-1950 yılları arasında sıkıyönetime ve basın sansürüne karşı Demokrat Parti en büyük savunucu konumundadır. Özellikle gazetelere uygulanan sansürden dolayı birçok gazete Demokrat Parti'nin yanında yer almaya başlamıştır. Bu gazetelerden biri de *Cumhuriyet*'tir. *Cumhuriyet*'in Demokrat Parti'nin yanında yer almasının tek sebebi basın politikaları değil, aynı zamanda muhalif partilerin demokrasinin bir gereği olduğunu düşünmesidir.

2.2 Demokrat Parti Döneminde Basın Rejimi ve Politikalara Cumhuriyet Gazetesi Bakış Açısı

“Demokrat Parti, Cumhuriyet'in ilanından çok partili döneme kadar, 1950 seçimleri ile birlikte 10 yıl sürecek inişli çıkışlı bir iktidar döneminin başlangıcı olmuştur. Demokrat Parti dönemi; Türk demokrasi tarihi açısından ekonomik, sosyal, devrimsel, iç ve dış politika açısından yeni bir dönemi meydana getirmiştir. Geçmiş dönemde meydana gelen her türlü uygulama bu dönemde farklı bir şekilde yorumlanmaya çalışılsa da CHP döneminin hatalarından ders çıkarılmamıştır.”¹²⁸

1939 ve 1945 yılları arasında devam eden İkinci Dünya Savaşı'na Türkiye'nin tarafsız kalmayı tercih etmesi ve savaşa dâhil olmaması, ülkemizi olumlu etkilemiştir. İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ile beraber 1946'da Dünya'da meydana gelen demokratikleşme hareketlerinin de etkisiyle Türkiye'de çok partili döneme geçilmesi meydana gelen demokratikleşen havasından ötürü zorunlu bir hal almıştır. En nihayetinde 1950 Genel seçimleri ile Demokrat Parti muhalefet partisi konumundan iktidar parti konumuna yükselerek, Türkiye Cumhuriyeti için çok partili hayat resmen başlamıştır. Demokrat Partinin hükümetin başına geçmesi neticesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana meydana gelen en köklü demokratik devrim gerçekleştirilmiştir.¹²⁹

¹²⁷ Ayşe Elif EMRE KAYA, aynı tez, s.17

¹²⁸ Barış Bulunmaz, **Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları**, Maltepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, İstanbul, 2012, s.207

¹²⁹ Aliye, Uçar, **İkinci Dünya Savaşı'nda Cumhuriyet Gazetesi Dış Politika Değerlendirmesi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Fakültesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992, s.55

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarında basına uygulanan sansür, basının iktidara cephe almasına sebep olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı döneminde bu süreç daha da sıkıntılı bir hal almıştır. Savaş nedeni ile ülkenin birçok ilinde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Sıkıyönetim döneminde en büyük sıkıntıyı da gazeteler yaşamıştır. Sıkıntılı bir durum sırasında hükümet kolayca gazete için kapattım kararı verebilmekteydi. Sıkıyönetim sırasında *Cumhuriyet Gazetesinin* “ Yarın hava güneşli olacak!” şeklindeki manşeti üzerinde Doğan Nadi, komutanın makamına çağrılarak savunma yapması istenmiştir. Doğan Nadi, özür dilemek mecburiyetinde kalmıştır. Komutan kendisine haberin kaynağını sormuş, Ankara Radyosu cevabını alınca derhal “*bugün derhal Ankara Radyosuna bildirilecek, bundan böyle İzmit’ten bu yana yayın yapılmaması istenecek.*”¹³⁰ demiştir.

Nadir Nadi, özellikle ikinci dünya savaşı sırasında basına karşı uygulanan baskıların daha da artmasını eleştirel bir yazı ile açıklamıştır. *Kimseyi hedef tutmayan, fakat genel olarak uyarıcı bir nitelik taşıyan bir yazı* “¹³¹ olarak nitelendirmiştir.

Nadir Nadi’nin bu dönemde yazdığı tüm yazılar genel olarak hükümet ile karşı karşıya gelmelerine sebep olmuştur. Bu sebeple *Cumhuriyet Gazetesi*’nin üç ay süre ile kapatılması basına uygulanan sansürün en dikkat çekici misallerinden biridir. Bu süreçte gazetenin kapanması gazetenin ciddi maddi zorluklar yaşamasına sebep olmuştur. Bu süreçte *Cumhuriyet Gazetesi*’nin yazarları başka gazetelerde iş bulmak zorunda kalarak gazete kan kaybına uğramıştır. Bu süreçte gazeteden ayrılan yazarlardan Peyami Safa kendisini şu şekilde savunmuştur: “*Cumhuriyet kapanalı üç ay olmuştu. Ne zaman açılacağı da bilinmiyordu. Oysa kendisi bir aile babası idi. Geçindirmek zorunda bulunduğu insanlar vardı. Cumhuriyet’e daha fazla yük olmak da istemediği için aybaşıda bizimle ilgisini kesecekti. Bu hal dostluğumuzun devamına engel olmamalı idi.*”¹³² şeklinde kendisini savunmuştur.

Bu uzun soluklu kapatılma sürecinden sonra 9 Kasım 1940’ta Cumhuriyet gazetesi yayın hayatına yeniden başlamıştır. Sonraki dönemde gazetenin yazılarında daha dikkatli davrandığı görülmektedir.¹³³

¹³⁰ Ayşe Elif EMRE KAYA, aynı tez, s.47

¹³¹ Nadir Nadi, Cumhuriyet, 30 Temmuz 1940.s.1

¹³² Cumhuriyet Gazetesi, 30 Temmuz 1940, s.5

¹³³ Ayşe Elif Emre Kaya, aynı tez, s.64

Cumhuriyet'in 1945-1950 yılları arasında ÷lkedeki temel tartışma konularına duruşunda bir takım çelişkiler mevcuttur. Çok partili hayata geçişı dış politikanın getirdiğı bir zorunluluk olarak gündemimize gelmesinden dolayı duyduğı rahatsızlığı ifade etmişlerdir. Ülkenin Çok Partili Hayata Geçmesi üzerine ÷lkede din ve laiklik üzerine de konuşmalar artmıştır. Nadir Nadi ,her iki konu ile alakalı yorumunu şu şekilde yapmıştır. *“Şimdi İnkılapların artık tamamen yerleşmiş sayıldığı bir devirde yaşıyoruz. Cumhuriyet kurulalı 25 yıl olmuş zaman çocuk olanlar bugün kocamaya yüz tutmuştur. İsteyen vatandaşlara dini terbiye verilmesi, onların manevi ihtiyaçlarının giderilmesi için gerekli bir teşkilata ihtiyaç vardır. Biz de Batı devletlerinde olduğu gibi, bağımsız bir din müessesesi bulunmadığından böyle bir teşkilatın kurulmasına yardım etmek vazifesi de devlete düşüyor demektir. Laisizm esaslarından katiyen ayrılmamak şartı ile halk çoğunluğunun temayülleri göz önünde tutularak bu yolda başarılı neticeler elde edilebileceğini düşünüyoruz.”*¹³⁴ şeklinde ifade etmiştir.

Demokrat Partinin iktidara geliş serüvenini üç ayrı dönemde incelemek ve iktidara gelişinden sonra kazandığı özgüven ile politikalarının şekillenmesini bu açıdan değerlendirmek doğru olacaktır. Bu yaklaşım Demokrat Partinin demokrasi içerisinde yer alma hikâyesini doğru yorumlamak açısından önemli olacaktır. Demokrat Parti'nin iktidara geliş ve diğer seçime kadar geçen süre 1950-1954 yılları arasını kapsamaktadır. Az önce de belirttiğimiz üzere Türkiye'nin fiilen bir savaşa dâhil olmaması ile her ne kadar ekonomik anlamda da kemer sıkma politikaları CHP tarafından önlem amacıyla uygulansa da, İkinci Dünya Savaşının içinde doğrudan yer almamanın doğal bir sonucu olarak değerlendirebileceğimiz bir ekonomik imkânlar, kemer sıkma politikası neticesinde Merkez Bankasının rezervlerinin yüksek seviyelerde teslim alınması ve buna bağılı olarak dış destekli kredi kullanma imkânının olumlu olması neticesinde, Demokrat Parti'nin ilk döneminde süregelen halk üzerindeki tutumu da dikkate alındığında, ilk iktidar dönemi süreci son derece başarılı ve ekonomi açısından oldukça da sorunsuz geçmiştir. İkinci dönem olarak karşımıza çıkan 1954-1957 yılları ise, siyasi açıdan kendisine daha çok güvenen ve her anlamda tecrübeli olarak karşımıza çıkan Demokrat Parti, bu dönemde ekonomik açıdan çok büyük değişimler yaratmasa da, diğer birçok alanda özellikle basının büyük desteğine rağmen politik duruşu sebebi ile eleştiri almaktan geri duramamıştır. Son iktidar yılları olan 1957-1960 arası tarihlerde geçtiğimiz seçimlere kıyasla oy oranını arttırmasına rağmen

¹³⁴ Ayşe Elif Emre Kaya, aynı tez, s.80

başarı ivmesinin bu dönemde düşüşe geçme etkisinin hissedilmesine sebep olmuştur. Daha sonra ise meydana gelen bir takım siyasi gerginlikler ve iktidar gücünün ortaya çıkardığı sert politikalar ve üslup yanlışlıkları, Demokrat Parti açısından son iktidar döneminde zor yılların yaşanmasına sebep olmuştur. Bu dönem beraberinde maalesef Türkiye'nin 27 Mayıs 1960 tarihinde darbeler döneminin başlamasının önünü açmıştır.¹³⁵

1950'li yıllar gazetecilik anlayışında değişimlerin söz konusu olduğu yıllardır. Bu dönem gazetecilik anlamında bilgi birikime sahip olmayan kişilerin basının güçlü yanlarından dolayı, gazeteler satın aldığı dönemlere denk gelmektedir. Çeşitli sektörlerde çalışan iş adamları basının bu yanlarından dolayı gazete patronu olmaya soyunmuşlardır. Bu isimlerden bir kısmı başarılı olurken bir kısmı sektörde tutunamayarak yok olmuştur. Gazete patronluğu dönemi gazetelerin içeriklerine de yansımıştır. Başyazı menşeli haberlerden resim ve reklam içerikli gazetelere geçiş başlamıştır. En tabii görevi halkı bilgilendirmek olan basın kuruluşları kendi görüşlerini halka empoze etmeye çalışmışlardır. 1950 yıllarında ayrıca gazetelerin dağıtım şekilleri de değişmiş bu durum gazetelerin tirajlarının da artmasını sağlamıştır. Gazete dağıtımı hızlanmış ve daha çok yaygınlaşmıştır. Eskiden demiryolu kullanımı tercih edilirken bu dönemde karayolu da tercih edilmeye başlanmıştır. Bu durum yurdun dört bir köşesine haberlerin ulaşmasını sağlamıştır. Büyükşehirlerde havalimanlarının açılması ile bu şekilde de gazetelerin ulaştırılması sağlanmıştır.¹³⁶

Demokrat Parti döneminde basının merkezi İstanbul olmuştur. Bu dönemde yayın yapan gazeteler, *Tasvir*, *Akşam*, *Milliyet*, *Hürriyet*, *Tan*, *Cumhuriyet*, *Yeni Sabah*, *Yeni İstanbul* gibi gazetelerdir.

Demokrat Parti dönemi boyunca Cumhuriyet Gazetesinin yazılarını da Nadir Nadi kaleme almıştır. Genel olarak politik konular dışında müzik, sanat vb. konularda da yazılar yazmıştır. Dönem boyunca Ali Ulvi, meydana gelen meselelere karikatürleri ile değinmiştir.¹³⁷

Gazeteye o dönemde farklı bir soluk getiren ise Yaşar Kemal'in ‘‘ Anadolu Röportajları’’ olmuştur. Yaşar Kemal bu yazılara başlangıç öyküsünü şu

¹³⁵ Ayşe Elif EMRE KAYA, aynı tez, s.85

¹³⁶ Ayşe Elif Emre Kaya, aynı tez, s. 82

¹³⁷ Dönem içerisinde bazen Abidin Daver, bazen de Doğan Nadi'nin başyazıları yazdığı görülmektedir.

şekilde açıklamıştır. “...Arif Dino geldi. Birlikte Nadir Nadi’ye gittik. Benim bebek hikâyesini verdik ona, vallahi sanırım birkaç gün sonraydı. Nadir Bey’den bana bir mektup geldi. Hemen Cumhuriyet’e gittim. Hikâyeyi çok sevmiş Nadir Bey, Cevat Bey’e vermiş, o da sevmiş hikâyeyi. Hikâyeyi gazetede yayınlıyacağız ama asıl sen bize röportajlar yaz dediler. Doğu Anadolu’ya git, Diyarbakır’a git, oradan röportajlar yaz dediler. İşte benim röportaj yazarlığım böyle başladı. Hemen Doğu Anadolu’ya gittim oradan röportajlar göndermeye başladım.”¹³⁸ demıştır.

Demokrat Parti’nin 1946 yılından itibaren arkasında durduğu basın rejimi ve basın hürriyeti meselesi 1954 yılından sonra farklı bir hal almaya başladı. Artık Adnan Menderes, tıpkı İsmet İnönü gibi kendisine ve partisine karşı yapılan her türlü eleştirel içerikli haberle ilgili yaptırım kararı almaya başladı.¹³⁹

Demokrat Parti iktidara geldikten sonra ilk çalışmalarından birisi de, muhalefet yıllarında en çok vurguladığı, özgür hukuk ve basın yasalarından olduğunu ileri sürdüğü kanunları onaylamak oldu. Bu sebeple de Demokrat Parti iktidarının ilk yılları adına en önemli sayılan mesele basına geniş özgürlüklerin vaat edilmesi ve uygulanan Basın Kanunu’dur. Çıkarılan bu kanun içinde yer alan ve dikkat çeken basın çalışanlarının özlük hakları konusunda yapılan önemli düzenlemelerdir.¹⁴⁰

Basın sansürü konusunda geçmişte uygulanan politikaların dışında tarihte ilk defa olmak üzere basında karşı tutumu olumlu olmuştur. “Başbakan Adnan Menderes, tertip ettiği basın toplantılarının üçüncüsünde ele alınan çeşitli konular arasında, bence en mühimi hürriyeti boğucu hareket ve teşebbüslere yeni iktidar tarafından güdüldüğüne şahit olduğumuz politiklardır. Evvelki günkü toplantıda bunun kısa bir tarihçesini yaptık ve ta 1950 yazından başlayarak bugüne kadar sürüp gelen olayların mahiyeti üzerinde durduk. Gazeteci arkadaşlar irtica bahsinde fikirlerini açıkladılar. Kayda değer mühim bir nokta, sayın yazarlarımızdan çoğunun bu hususta daha radikal tedbirler almağa teşvik edici sözler söylemeleridir. Bu arada bilhassa muhalif arkadaşların zaman zaman büyük bir heyecana kapılarak irticamsı hareketlere karşı ağır kanun hükümleri konulmasını istemeleri dikkate değer bir hadisedir. ...”¹⁴¹

¹³⁸ Ayşe Elif Emre Kaya, aynı tez s. 87

¹³⁹ Barış Bulunmaz, aynı tez, s.207

¹⁴⁰ Aliye, Uçar, aynı tez, s.60

¹⁴¹ Nadir, Nadi, Tarihte ilk defa, Cumhuriyet,6 Mart 1953,s.1

Sosyal güvencenin kapsamı çok detaylı ve önemli konuları içermektedir. İlk kez basında sendikalaşmaya müsaade veriliyordu, işten ayrılana tazminat hakkı tanınmıştı, sosyal güvence ve gece mesaisi yapan gazeteciler için özel tramvay, hep bu kanunun getirdiği önemli haklardı. Gazete ve dergileri yayın hayatına sokmak için hükümette izin alınmaması da ayrıyeten gazetecilerin kendi haklarını savunabilecekleri platformların oluşturulması dikkat çeken hususlar arasındaydı.¹⁴²

1950’de hazırlanan Basın Kanunu,1931 yılında hazırlanan kanun metninden ve bu kanunun sonradan yarattığı değişikliklerden vazgeçilerek, baskıcı ve tek düze basın rejime son verilerek basının soluk alması sağlanmıştır.¹⁴³

Halen yürürlükte olan ve ilk çıkış amacı basına özgürlük vermek olan Basın Kanunu, DP İktidarının desteğini aldığı yıllarda verdiği sözlerin en önemlisiydi. Adnan Menderes, iktidara çıktığı ilk yılda verdiği sözü tutarak basının ona olan desteğinin artmasını sağladı.

İlk yıllardan beri basın desteğine önem veren Adnan Menderes, bu doğrultuda gazete patronları ve başyazarları ile sık sık toplantılar yapmıştır.5953 sayılı Kanunun getirdiği haklardan ötürü DP ve Basın arasında bu yıllarda kuvvetli bir bağ oluşmuştur.

...“Bu durum Cumhuriyet gazetesinin 2 Mart 1951 tarihli başyazısında şu şekilde ele alınmıştır. “Zaman zaman gazetecilerimiz ve gazetelerimiz matbuat hürriyetinin kutsiyetinden, hayati ehemmiyetinden bahsederler ve buna karşı konacak tehditlerin zararını belirtmeye çalışırlar. Basın hürriyeti olmayan yerde hakiki bir demokrasi, cemiyette sulh ve salah memul değildir.

Bugün Türkiye’de bazı tehditlere rağmen oldukça geniş bir basın hürriyeti vardır. Geçen hükümetten devren gelen bu hürriyet eğer yeni Ceza Kanunu tadilatı ile daha daraltılmazsa dikkatli davranmak şart ile gazetecilere tenkit ve ikaz vazifesini yapmak imkânlarını verir. “

¹⁴² Ayşe Elif, EMRE, KAYA, aynı tez, s.95

¹⁴³ İnuğur, M.N. ,**Türk Basın Tarihi(1919- 1989)** ,İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul,1992, s.55

Yalnız bugün acaba matbuat, elindeki bu imkânlardan tam manasıyla istifade edebilmekte, yani serbestçe tenkit hakkını kullanmakta ve okuyucularına dünya ve memleket işlerini olduğu gibi haber verme vazifesini yapmakta mıdır?’’¹⁴⁴

DP ile Basın arasında devam eden iyi ilişkiler ilk kez 1954 yılında bozulmuştur. 1953 Temmuz’unda bakanlara yapılan hakaretin takibi şikâyetin yapılması gerekçesi ile uygulanırken bu tarihten itibaren savcının, bakanın onayını alması ve re ’sen takibine bırakılmasına karar verilmiştir. Muhalefetteki basın bunu DP’nin iktidarı kaybetmekten korkmasına bağlayarak, kendisini kurtarmayı tasarlamak olarak tanımlamıştır. Yandaş basın ise anarşik çalışmalara son vermek olarak değerlendirmiştir. Ancak, yaptırımlar ne şekilde olursa olsun basın bu durumu siyasal pürüzlerin kapatılmaya çalışılması olarak değerlendirmiştir. 1954 ‘de ise, iktidar daha da ileriye giderek seçim arifesinde işlenecek konuları radyolara ve basına tebliğ ederek basın özgürlüğü konusundaki söylemlerini giderek çürütmeye devam etmiştir.¹⁴⁵

27 Temmuz 1952 yılında ‘‘Tuhaf Bir Basın Özgürlüğü’’ başlığıyla DP ile basın arasındaki balayı döneminde eleştirmiştir.¹⁴⁶

8 Aralık 1953 tarihinde ‘‘ Hangi Basın Rejimi’’ diye sorarak hükûmetin basın ile arasındaki diyaloglarının sertleşmesi ve basın kanununda kısıtlayıcı tedbirlere başvurulması üzerine üç buçuk yıl önceki DP çizgisinden uzaklaşıldığını ifade etmiştir.¹⁴⁷

Celal Bayar basın rejimi ve demokrasi ile alakalı 9 Ağustos 1948 tarihinde dikkat çekici bir açıklamada bulunmuştur. Nadir Nadi’nin bu açıklamayı 15 Eylül 1957 yılında başyazısına taşıyarak Demokrat Partinin politikalarının yokuş aşağı inme sürecine dikkat çekmiştir. Celal Bayar 9 Ağustos tarihli açıklamasında şu ifadeleri kullanır: ‘‘ Eğer yarın DP iktidara geldiği takdirde vaatlerini yerine getirmezse ve siz onu alaşağı etmezseniz milli vazifenizi yerine getirmemiş olursunuz.’’ Nadir Nadi bu önemli açıklamaların üzerine partiler arası demokrasi ilişkilerini ve DP’nin politikalarındaki antidemokratik duruşu eleştirmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Nadir, Nadi, Matbuat Hürriyet, Cumhuriyet, 2 Mart 1951, s.1

¹⁴⁵ Yıldız, Nuran, Demokrat Parti İktidarı ve Basın, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, s.481-505

¹⁴⁶ Nadir Nadi, tuhaf bir basın özgürlüğü, Cumhuriyet, s.1

¹⁴⁷ Nadir, Nadi, Hangi Basın Rejimi, 8 Aralık 1953,s.1

¹⁴⁸ Nadir , Nadi, Ne Yapsalar?, Cumhuriyet, 15 Eylül 1957, s.1

Demokrat Parti iktidarının sonlarına doğru uygulanan yayın yasakları, tutuklamalar, sansürler ve yayın toplatmalara karşın birçok yayın organının bir ağızdan ortak açıklamalar yapmaya başlamışlardır. Bunun en dikkat çekici örneğinin de sağ görüşlü *Yeni Sabah* ile *Cumhuriyet Gazetesi* arasında bir ağızdan haberler yapılmaya başlanmasıdır.¹⁴⁹

İkinci Dünya Savaşı sonrası devlet hazinesinin giderek azalması, iktisadi olarak politikaların ilerlemeyi sağlamayıp, halkın fakirleşmesine sebep olması DP iktidarına karşı muhalefetin basında ve kamuoyunda artmasına sebep olmuştur. 9 Mart 1954 günü onaylanıp, akabinde yürürlüğe giren yeni kanun tasarısında, basın yoluyla ve her ne surette olursa olsun yapılacak her türlü eleştiri, namus, aile, şeref vb. ithamlarda bulunulması bu durumların ceza altına alınması kararını barındırmaktaydı. Bu kanun tasarısının özelliği, ceza kanununda takibi şikâyetle bağlı suçların, bu kanunla savcılarının doğrudan doğruya kavuşturma yetkisine sahip olması sağlanmıştır.¹⁵⁰

Demokrat Parti'nin yürürlüğe koyduğu bu kanun yaklaşık dört ay kadar sonra tam anlamıyla uygulanmaya başlandı. Demokrat Parti Hükümetinin çalışmalarının eleştirildiği bir köşe yazısı ardından, Ulus Gazetesi Başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın 1 Aralık 1954 tarihinde cezaevine sokulmuştur. Her ne kadar üç ay ceza almış olsa da bu olay DP'nin ve Adnan Menderes'in Basına karşı uyguladığı sansürler arasında patlak noktası olmuştur.¹⁵¹

DP'nin basın ile karşı karşıya geldiği diğer bir önemli olay ise, 6-7 Eylül olayları olmuştur. 6 Eylül günü devletin tekelindeki bir Radyo'da Atatürk'ün evinin Selanik'te bombalandığı şeklindeki haber Taksim'de gençlerin toplanmasına ve protestolar yapmalarına neden olmuştur. Radyodan sonra aynı haberin öğlen yayın yapan İstanbul Ekspres gazetesinde ikinci baskı olarak verilmesi halkın galeyana gelmesine sebep olmuştur. Rum vatandaşların mezarlıkları, dükkânları, mağazaları yağmalanmaya başlanmıştır. Polisin kontrolü kaybetmesiyle ordudan destek alınmıştır. Sabaha karşı sıkıyönetim ilan edilmiştir. Cumhurbaşkanı başkanlığında, Başbakan ve Bakanlar vilayette bir basın toplantısı düzenlemiştir. Yapılan açıklamalarda olayların bu noktaya gelmesinde basın açıkça suçlanmıştır. Haberlere sansürler, gazetecilere baskılar ve

¹⁴⁹ Ayşe Elif Emre Kaya, aynı tez, s. 98

¹⁵⁰ Aliye, Uçar, aynı tez, s.90

¹⁵¹ Ayşe Elif EMRE KAYA, aynı tez, s.169

gazetelerin kapanması peş peşe meydana gelmeye başlamıştır. 6-7 Eylül olayları basın ile DP hükümetinin arasını açan olayların en ciddiisi olmuştur.

Olayların kontrolden çıkması ile açıklama yapmak mecburiyetinde kalan Başbakan Adnan Menderes, olayların bu boyuta gelmesinde en büyük etkenin basın olduğunu açıkça dile getirmiştir. Bu olaylardan sonra meclis yoluyla basına uygulanan yaptırımlar iyiden iyiye ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreçte gazetecilerin tutuklanmaları arttırıldı, gazetelere davalar açıldı ve gazeteler süresiz olarak kapatıldı. Gazeteleri, gazeteciliği, yorumlamayı sınırlayan bir döneme girilmiştir.

Demokrat Parti'nin basına karşı tutumu ilk iktidara geldiği yılların sonlarından 27 Mayıs 1960 darbesinin gerçekleşmesine kadar antidemokratik uygulamalarla devam etmiştir. Yazılı, sözlü basına her türlü sınırlandırmalar, gazetecilere yönelik yaptırımlar sürekli olarak şiddetlenerek devam etmiştir.

Nadir Nadi'nin 4 Ocak 1959 tarihli ‘‘Güdümlü Haber Olur Mu*’’ adlı köşe yazısı ülkedeki basın hürriyeti meselesinin ve uygulanan sansürlerin derecesini anlamamız için önemli noktalara değinmiştir. *‘‘İktidar iradeyi yaratan oyların karanlıkta değil aydınlıkta belirmediğini savunabilmeli, vatandaşın hiçbir şeyin gizlenmeyeceğini bilmelidir...’’* demiştir.¹⁵²

1957 seçimleri sonrasında gazetelerin manşetleri genellikle basına uygulanan sansürler ve gazetecilerin tutuklanması ekseninde seyretilmiştir. Halkın olan bitenden haberdar olmasının engelleniyor olması hem vatandaşların hem de gazetecilerin sıkıntı içine girmelerine yol açıyordu. Muhalefet yıllarında ve iktidarının ilk yıllarında basın ile ilişkilerini her zaman iyi seviyelerde tutmaya çalışan DP'nin bu tutumu anlamsız bulunuyordu. 1946-1950 yılları arasında var olan demokratik hava ile 1950 yılından sonraki demokrasinin değişiyor olması, ekonominin kötüye gitmesi vb. sebeplerden ötürü halkın memnuniyetsizliği basına sık sık konu olurken Adnan Menderes'in basını sansürleyerek bu duruma bir çözüm aramaya çalışması sık sık eleştirilere sebep olmuştur.¹⁵³

Cumhuriyet gazetesi eleştirilerini incelediğimizde basına karşı izlenen bu politikanın baskı rejimi olduğunu şeklinde yorumlandığı görülmektedir. Yapılan bu

¹⁵² Nadir,Nadi,Güdümlü Haber Olur mu?, 4 Ocak 1959,s.1

¹⁵³ Nadir, Nadi, Düşman olan dost, Cumhuriyet, 28 Kasım 1958. s.1

yasakların bir amacının ve sonucunun olmadığını aksine halkı daha çok huzursuz ettiği ifade edilmektedir.¹⁵⁴

1957 yılına geldiğimizde son iktidar döneminde mecliste çoğunluğu yakalamış olmasına rağmen, DP ciddi oranda oy kaybetmiştir. Bu oy kaybı iktisadi olarak yaşanan sıkıntılar eklenince basına karşı sert politikalara devam etmek mecburiyetinde kalınmıştır.¹⁵⁵

“Demokrat Parti yeniden seçildikten sonra basına karşı ilk olarak ekonomik baskılar uygulamaya çalışmıştır. Etkisini basını zor durumda bırakan icraatlar yaparak gösterdi. Bu doğrultuda,26 Kasım 1957’de çıkardıkları bir kanun ile gazete ve dergilerin ihtiyaçları olan kâğıt materyalinin tek elden ithal edilmesi ile ilgili kanun çıkardı. Ayriyeten gazete ve dergilere verilecek reklamların da tek elden verileceği açıklandı. Alınan bu kararlar ile gazete ve dergiler ekonomik olarak sıkıntılı günler yaşamaya başlamışlardır.”¹⁵⁶

Demokrat Parti’nin son iktidar döneminde, gazetelere ve gazetecilere uygulanan baskı ve baskıcı uygulamalar daha da sıklaşmaya başlamıştır. Zaman, Ulus, Cumhuriyet, Milliyet, Dünya ve Tercüman gazetelerinin yetkilileri sık sık mahkemeye giderek ifade vermişlerdir. Özellikle 14 Temmuz 1958 tarihinde Irak’ta hükümetin düşmesi sonrası, sık sık muhalefet partisinin açıklamalarına yer, açıklamalarına yer veren gazetelere ihtilale özendirdikleri gerekçesiyle davalar açılmıştır. Basın organlarına uygulanan sansür ve davaların sürekli olarak uygulandığı bu dönem Türk basın tarihi içerisinde yerini almıştır.¹⁵⁷

1946 yılında Çok Partili Hayata Geçişten 1960 yılına kadar geçen süre içerisinde demokrasinin hür fikirlerinin toplum nezdine indirgenmesinde basın çok önemli bir araç olmuştur. Demokrat Parti iktidarının ilk iki yılı hariç olmak üzere geriye kalan iktidar dönemi boyunca sürekli olarak basına karşı ağır tedbirler ortaya çıkmıştır. Bu dönem Türk basın tarihi açısından karanlık bir dönem olarak tarihe geçmiştir.

¹⁵⁴ Nadir, Nadi, Yasaklar rejimi, Cumhuriyet, 15 Temmuz 1959.s.1

¹⁵⁵ Nadir, Nadi Ne var ne yok, Cumhuriyet, 5 Ocak 1956.s.1

¹⁵⁶ Aliye, Uçar, aynı tez, s.98

¹⁵⁷ Topuz, H.,**II.Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**,2.Basım,Remzi Kitabevi,İstanbul,2003, s.80

3.BÖLÜM: 1950-1960 YILLARI ARASI SİYASİ GELİŞMELER VE NADİR NADİ'NİN YAZILARINDAN CUMHURİYET GAZETESİ BAKIŞ AÇISI

1950-1960 yılları arasında *Cumhuriyet Gazetesi*, diğer yayın organları gibi içeriklerde ve haberi okuyucuya yansıtma şekillerinde değişiklikler yapmıştır. Haber içeriklerinin okuyucuya ulaştırılması için resimler, görseller, karikatürler vb. envanterler kullanılmaya başlanmıştır.

Bu dönem Cumhuriyet Gazetesinin ele aldığı konulara baktığımızda daha çok siyasi içeriklere yer vermiş oldukları görülmektedir. Bu dönemde ekonomiden, dini konulara, politikadan, parlamento içerikli haberlere sık sık yer verilmiştir. Laik duruşu ile dikkat çeken Cumhuriyet Gazetesi Ramazan aylarında dini konular ile alakalı ekler yayımlamaktan geri durmamıştır.

Adnan Menderes döneminde basının merkezi İstanbul'dur. Bu dönemde Demokrat Parti yayın organı *Zafer* ve *Cumhuriyet* gazeteleri olarak karşımıza çıkar. Muhalefet destekçisi yayın yapan gazete ise *Ulus* gazetesidir. Bu dönemde özellikle Adnan Menderes'in basına yoğun baskı uyguladığı dönemde en çok dava ve cezaya *Ulus Gazetesi* maruz kalmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi'nin başyazılarını 1950-1960 yılları arasında Nadir Nadi yazmıştır. Nadir Nadi'nin kaleme almış olduğu yazılar genellikle iç politika eksenli olarak karşımıza çıkmaktadır. Milli bayramlar ve kutlamalar dışında yazılarında iç politika meselelerine ağırlık vermiştir. Dış politikada meydana gelen olayları nadiren yazmayı veya hiç yazmamayı tercih ettiği görülmektedir.

1950'li yılların başında Cumhuriyet Gazetesi'nin sayfa sayısının sekiz, daha sonra on sayfaya çıkmış olduğunu görmekteyiz. Özellikle çok partili hayata geçtikten sonra iç politikada sürekli olarak aktif olarak yapılan siyasetten çıkan haberler sayfa sayısının arttırılmasını mecbur kılmıştır.

Dış politikada meydana gelen Kore Savaşı, NATO'ya giriş gibi meselelere sık sık yer vermişlerdir. Her ne kadar bu tür mühim konulara yer vermiş olsa da daha çok iç politikada meydana gelen olayların haber yapılması dikkat çekmektedir.

1946-1950 yılları arasında sık sık kapanma tehlikesi ile karşı karşıya kalınması sebebi ile haber içeriklerine ve resim seçimlerine dikkat edilmiştir. Bu dönemde

fotoğraf kullanılmamaya dikkat edilmiştir. 1950 yılından sonra fotoğraf kullanımı oranında artış olduğu dikkat çekmektedir.

1946-1960 yıllarında gazetenin almış olduğu tirajlar ile alakalı detaylı bir bilgi bulunmamakla birlikte almış oldukları reklamlar üzerinden tiraj yorumu yapmak doğru olacaktır. Özellikle çok partili hayata geçiş ile beraber resim kullanımına ağırlık verilmesi ve renkli resim kullanılması gazetenin bol reklam alması konusunda önemli bir etken olmuştur. Okuyucuların ilgisini çekecek hususlarda köşeler ve konular hazırlanması da gazetenin tirajının fazla olduğu sonucuna ulaşabilmemizi sağlayacaktır.

Nadir Nadi'nin başyazılarındaki fıkırsel değişimler Demokrat Parti Politikalarında meydana gelen değişimlerle paralel tarihlere denk gelmektedir. Yazılarını kaleme almış olduğu on yıl boyunca, on yıllık Demokrat Parti iktidarında meydana gelen patikaların değişimleri aynı tarihlere denk gelmektedir. 1950-1954, 1954-1957, 1957-1960 yılları arasında değişiklik gösteren başyazı karakterleri karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi'nin Demokrat Partiye karşı duruşunu anlayabilmek için DP politikalarını ve dönemde meydana gelen olayları kronolojik olarak değil olay bazında değerlendirmek daha doğru olacaktır.

3.1 1950 – 1954 Yılları Arasında Nadir Nadi ve Cumhuriyet Gazetesi Bakış Açısı

Demokrat Parti, 14 Mayıs 1950 yılında 'Yeter söz milletindir!' sloganı ile seçimlerin galibi olmuştur. Başta Cumhuriyet Gazetesi olmak üzere DP, destekleyen birçok gazete seçim sonuçlarını büyük bir zafer algısı içerisinde manşetlerine yansıtmışlardır. Basının genel izlenimi yeni iktidar partisi ile yeni muhalefet partisinin seçim boyunca seviyeli tutumlarının seçim sonuna kadar kan dökülmeden sonuçlanmış olmadığıdır. Bu açıdan bakıldığında Halk Partisini destekleyen yayınlar olsun, Demokrat Partiyi destekleyen yayınlar olsun seçimlerin sakin bir havada sonuçlanmış olmasından dolayı iki tarafı da tebrik ettiklerini belirtmişlerdir.

Seçimler Cumhuriyet Gazetesi'nde 'tatlı bir heyecan içinde' yaşandı. O günler Cumhuriyet Gazetesi, belki de '1950 Olayı'nın en iyi izlendiği yeri.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Metin, Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları- DP'nin Altın Yılları (1950-1954), Bilgi Yayınları, Ankara, 1991, s. 18

... Hiçbir gazete o seçimde Cumhuriyet kadar tarafsız değildi. Bunun bir sebebi vardı. Gazetemiz mensuplarından ikisi DP, ikisi CHP'nin adayydılar. Hepsi de gazetede söz geçen isimlerdi. Başyazar Nadir Nadi DP'nin Muğladan –bağımsız- adayydı. Ömer Rıza Doğrul da Konya'dan. Yazı İşleri Müdürü Cevat Fehmi Başkut ile köşe yazarı Burhan Felek ise CHP'den İstanbul adayydılar. Sonra birbirinin ardına İstanbul Gazeteciler Cemiyetine başkan oldular.¹⁵⁹

... Cevat Fehmi Başkut'un o sıralar "Paydos" diye çok tutulan bir piyesi oynanmıştı. Şöyle Hesap ediyordu: Bunun şu kadar kişi seyrettiğine göre onun bu kadarı da bana oy verse, ben banko seçilirim.¹⁶⁰

Burhan Felek ise, bir gedikli CHP adayydı. Hangi seçim yapılırsa, milletvekilliği yada Belediye meclisi üyeliğine adaydı. 1950-1954 arasında hiçbirini kazanmadı.¹⁶¹

14 Mayıs'tan önce seçimi etkileyen bazı olaylar oldu. Mareşal Fevzi Çakmak öldü. Kurtuluş savaşının bu kahramanı, ordunun gedikli genelkurmay Başkanı ki Atatürk öldüğünde cumhurbaşkanlığı için ağırlığı İsmet Paşa'dan yana koymuştu, hayatı boyunca süreceği inancında olduğu bu görevinden emekli edildiğinde iktidara, yani İnönü'ye küsmüştü. Onun bütün tekliflerini reddetmiş, DP'den aday olmuştu. İstanbul'dan milletvekili seçilmişti. Fakat DP liderleriyle de arası çok geçmeden bozulmuş, - Mareşal yaşlanmıştı- ve bir takım yarı dengeli kimselerle Millet Partisi macerasına atılmıştı. (Bkz. Tek Partiden Çok Partiye)¹⁶²

Mareşalin ölümü milletçe duyarlılık gösterilmesi gereken bir olaydı. Buna rağmen radyolar müzik yayınlarına devam ettiler. Bu şiddetli protestolara yol açtı. Faturası iktidara kesildi. Elbette İnönü'ye ve CHP'ye. MP ve el altından DP kullandı. Sağcı gençler tabutu kaçırdılar, özel tören yapmaya kalkıştılar. Bu durum MP' ye yaramadı en çok DP'ye yaradı.

Hemen hemen aynı günler, devrin ünlü eseri "Bizim Köy"ün bir anda şöhret olmuş yazarı Mahmut Makal, kitabında komünizm propagandası yapıyor diye tevkif edildi. Bu kez de sol eğilimli gençler İnönü'ye ve CHP'ye kızdılar.¹⁶³

¹⁵⁹ A.g.e, s. 19

¹⁶⁰ A.g.e, s.19

¹⁶¹ A.g.e,s.20

¹⁶² A.g.e. s.20

¹⁶³ A.g.e,s.20

14 Mayıs 1950 seçimlerinde mecliste çoğunluğu elde eden DP milletvekillerine baktığımızda daha çok genç isimlerden meydana geldiğini söylemek doğru olacaktır. Halk Partisinin milletvekillerine oranla da eğitim seviyeleri daha düşüktü. Gazeteler bu durumu dahi yorumladıklarında Halk Partisinin halka bu nebze yaklaşamamış olmasının sebeplerinden birinin bu mesele olduğu şeklinde çıkarımlarda zaman zaman bulunmuşlardır. DP, bu anlamda sağlamış olduğu çoğunluk meclisin yapısının da yeniden oluşmasına sebep olmuştur.¹⁶⁴

DP, fiilen iktidarı almıştı. İsmet İnönü, DP'li milletvekillerinin başında Celal Bayar'ı tebrik etti. Ertesi günkü Ulus Gazetesi başyazısında İsmet İnönü'nün "Şükran Borçlarım" isimli yazısı yayımlandı. Burada Eski Cumhurbaşkanı millete, Ankaralıları ve Malatyalılara teşekkür ediyordu. Şimdi yine Malatya milletvekiliydi. Cumhurbaşkanıyken geleneğe uyarak başkent Meclisteki temsilcisi olmuştu.¹⁶⁵

1950 seçimlerinde mecliste dikkat çeken önemli bir husus da Nadir Nadi'nin Muğla'dan Demokrat Parti milletvekilliğine seçilmiş olmasıdır. Her ne kadar milletvekili olmasına rağmen yazılarında objektif durmaya gayret etmiştir. Bu meselenin Adnan Menderes ile Cumhuriyet'in arasının en iyi olduğu döneme denk gelmesine dikkat çekmek gerekir.

Nadir Nadi, milletvekili olmasına rağmen belirttiğimiz gibi objektif tutumunu değiştirmemeye gayret etmiştir. Bu dönemde bu tutumuna dikkat ediyor olsa da gazete içerisinde rahatsızlık duyarak gazeteden ayrılan isimlerde olmuştur.

Gazetenin diğer bir önemli yazarı olan Doğan Nadi ise Halk Partisine karşı her zaman mesafeli yaklaşmış ve yazılarında bunu sık sık kaleme almıştır. Adnan Menderes'e karşı güven duyuyor olsa da hiçbir dönem parti içerisinde bulunmayı uygun görmemiştir ve desteğini dışarıdan yapmayı tercih etmiştir.

Nadir Nadi, genel tarzı itibarıyla 1950-1957 yılları arasında yazmış olduğu yazılarda daha çok iç politikada meydana gelen olaylar üzerinde durmuştur. Yazılarında demokratik düzenin işleyiş biçimini değerlendirerek, partilerin daha çok bu dönemde birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmek yerine bencil tavırlar sergilediğine dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda yazmış olduğu yazıları kişiselleştirmekten ziyade demokratik düzenin işleyiş biçimleri üzerinde durmuştur. Demokrasi alanında meydana gelen

¹⁶⁴ A.g.e. s.41

¹⁶⁵ A.g.e. s.32

boşlukların doldurularak, halka vaat edilen demokrasi hareketinin şahlanması gerektiğini yazmıştır.

1950 seçimleri sonrası, yazmış olduğu yazılar daha çok iktidarın devri sabık yaratılmayacağı yönündeki vaatlerinin yerine getirilmemesi ve CHP muhalefetine yersiz ve haksız bir şekilde eleştirilmesine karşı olan tutumunu içermektedir. CHP'nin geçmiş yıllarda yaşanan olayları üzerinde durulmaması gerektiği ve devlet işlerine yoğunlaşması gerektiği şeklinde ılımlı bir tavır ile tenkitte bulunmuştur.

CHP hep devri sabık yaratmayacağı için değil DP'liler için değil çıkarıldığını öne sürmüş, mecliste sürekli olarak "haydi açın araştırmayı" şeklinde meydan okumuşlardır. Buna rağmen DP'nin devri sabık yaratmayacağız sözü çok uzun soluklu olmalı 8 Haziran tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde bu durum özellikle ele alındı. Gazete bildiriyordu. Artık Cumhurbaşkanına ziyaretler formaliteye tabi değildir. Her isteyen Çankaya Köşkü'nde Celal Bayar'ı görebilecektir. Resmi dairelerde, paranın, pulların üzerinde İsmet Paşa'nın fotoğrafı olmayacaktır. Sadece Atatürk'ün resmi olacaktır.¹⁶⁶

"*Otur ve Ağla*" adlı yazısında Nadir Nadi, Adnan Menderes'i ve tüm DP'yi "DP'nin başında ve içinde bulunan şahsiyetlerden hürriyete, adalete, insan haklarına dair duyduğumuz güzel sözlerle kendimizi avutmaya çalışır. Böylece yüreğimizdeki umut ışığını körüklemeye gayret ederdik... Hâlbuki DP sözcüleri ne güzel ne feragatli konuşuyorlardı. Onlar imkânsızlığın çaresini bulmuşlardı. –devri sabık yaratmayacağız-demişlerdi... "¹⁶⁷sözleriyle verilen sözü hatırlatma ihtiyacı duymuştur.

10 Haziran 1950 tarihinde yazmış olduğu yazısında bu durumu şu şekilde açıklamıştır. "Bazı heyecanlı demokratların ileri geri sözlerinden müteessir olan Cumhuriyet Halk Partisi, yayınladığı bir beyanname ile 27 yıllık geçmişe ait ne gibi suçlar ve kötü işler varsa hepsini araştırmasını, bulup ortaya çıkarmasını ve sorumluları cezalandırmasını hükümetten istedi.

Halk Partisinin teessürünü anlıyoruz. Uluorta iftiralar veya müphem bir takım isnatlarla karşı tarafı halk gözünde toptan kötülemeye çalışmak dürüst bir mücadele metodu değildir. Bu gibi hareketler memlekete fayda getirmez, olsa olsa zarar getirir.

¹⁶⁶ Metin Toker, a.g.e. s.44

¹⁶⁷ Nadir, Nadi, Otur ve Ağla, Cumhuriyet, 13 Aralık 1953, s.1

Demokrat Parti iktidarının da bir takım sözler karşısında üzüntü duyduğundan biz şüphe etmiyoruz.

Memleketimizde bir kanun ve hürriyet rejimi kurmak. Atatürk inkılaplarının başlıca hedefi idi. Yirmi yedi yıldan beri mütemadiyen o hedefe yürüdüğümüzü iftiharla söyleyebiliriz. Arada bazı zikzaklar ve yanlış şeyler yapıldığı iddia ediliyorsa bunu iki bakımdan inceleyebiliriz: Ferdi bakımdan, içtimai bakımdan.

Bir ferdin suç işlemesi her devirde ve her yerde görüle gelen hadiselerdendir. Alelaide sütü bozuklar gibi yüksek memurlar, hatta siyasi şahsiyetler de kötü işlere burnunu sokabilir. Bunları yakalayıp meydana çıkarmak ilgili müesseselerin vazifesidir. Suiistimallere kapı hazırlayan ve göz yuman makamların da sorumluluğu vardır. Tutuldukları zaman bunları da cezalandırmak gerekir. Yirmi yedi yıllık cumhuriyet devrinde pek büyük şahsiyetler arasında muhakemesine lüzum görülenlere, hüküm giyen veya beraat edenlere rastlanmıştır. Herhangi bir sebeple vaktiyle gizli kalmış bir suçu bugün bilen varsa, derhal ihbarda bulunmaktan onu kim alıkoyabilir? Bazı Halk Partililere karşı ileri sürülen müphem isnatların doğrudan doğruya CHP'nin manevi varlığını sarsacağı ve memlekette huzursuzluk yaratacağı muhakkaktır. Böyle bir geleneğin demokrasimize fayda getirmeyeceğine biz eminiz.

İçtimai ve siyasi bakımdan şöyle denebilir: Yurdumuzda –antidemokratik- kanunlar çıkarılmış bu kanunların himayesi altında vatandaş hakları çiğnenmiştir.

Bizce mühim olan nokta budur. Fakat bu takdirde, yeni iktidarla eskisi arasında bir hesaplaşma muamelesine başvurmak doğru mudur?

23 Nisan 1920'den 14 Mayıs 1950 ye kadar biz kocaman bir devrim başarmışız, bunu da cihan tarihinde misli görülmemiş derecede az can kaybı pahasına yapmışızdır(İstiklal Harbindeki şehitler hariç) .Devrimler umumiyetle haşin olur. Kanunlar çiğnenir, kafalar uçurulur, keyfi işler görülür, vatandaş hakları inkâr edilir. Bizim otuz yıllık tarihimizde ise böyle bir vaziyet hiç görülmemiş, kütle halinde bir dehşet havası çok şükür bir gün daha kaplamamıştır. Mevzii isyanların yurt bütünlüğünü tehlikeye koyduğu anlarda bile vatandaşları korumak endişesi idareye hakim olmuştur.

Fakat birçok antidemokratik kanunlar yürürlüğe konmuş ve bu yüzden memleket ve vatandaşlar zarar görmüştür. Bu zararı yirmi yedi yıl zarfında milletçe ele

geçirdiğimiz faydalarla karşılaştırsak neticenin göğüs kabartacak derecede müspet olduğunu kimse inkar etmez. 14 Mayıs'a varmak kolay değildi. 1920'de 1930'da ve hatta 1940'da böyle bir seçim yapmamıza imkan var mı idi? O halde bugün kaldırılmasına hep beraber can attığımız antidemokratik kanunlarında 14 Mayıs'ı hazırlamak bakımından zamanında faydalı hizmetler gördüğünü söylersek paradoks yaptığımız iddia edilemez.

Dediğim gibi ferdi suçlar bir yana (bunların hesabı her zaman görülebilir ve görülmelidir.) cemiyetimizin yirmi yedi yıllık şerefli tarihine toz kondurmağa hakkımız yoktur. İktidarla muhalefet arasındaki mücadelenin mevzuunu dünkü değil, bugünkü işler teşkil edecektir. Yarının daha iyi olması ancak böylelikle mümkündür.''¹⁶⁸ Yazısında görüldüğü üzere iktidarın muhalefetin faaliyetlerine karşı hoşgörülü davranması gerektiğini yazmıştır. Bu üslup ve tavsiyelerini 1947-1950 sürecinde yazdığı yazıların genelinde görmek mümkündür. Bu tavrın cumhuriyetin devamlılığı ve sağlam adımlarla devam etmesi açısından önemini sık sık vurgulamıştır.

9 Temmuz 1950 yılında dikkat çeken "Kuvvetin Sırrı" başlıklı yazısı benzer tavsiyelere şu şekilde devam ediyordu. "İktidar, dediğimiz yere varmak, belli fiili ve hukuki imkânlarla sahip olmak demektir. Bu imkânları zihniyetimize, prensiplerimize ve kabiliyetimize kullanırız. Onun devamlı olarak temsilcisi kalmayı isteriz. Bu uğurda da elimizden gelen gayreti esirgemeyiz. Bu itibarla rakibimiz muhalefeti düşman biliriz. Onun açığa vurduğu hoşnutsuzlukları halkı bizden soğutmak için oluşturulmuş propaganda oyunları sayarız. Giderek muhalefete karşı tahammülümüz azalır. Aramızda ya geçilmez duvarlar yükselir yahut da korkunç bir uçurum açılır. Tehlikeli bir çıkmaza girdiğimizi fark edemeyiz. Karşılıklı güvene dayanması gereken demokratik mekanizma işlemez olur. Yarattığımız mağdurlar kütlesi halkta muhalefete karşı sevgi ve yakınlık duygularını kamçılar. İktidar, memleketten kopmuş, uzaklaşmış, âdeta yabancı bir varlık haline gelir. Artık en ufak bir vesile ile devrilip gitmeğe mahkûmdur. Bugüne kadar bizde hürriyet mekanizmasının bir türlü doğru dürüst kurulamamasının başlıca sebeplerinden biri iktidarla muhalefet arasındaki normal münasebetlere ait temel şartları bir türlü benimseyemeyişimizdendir. Muhalefet, mahiyeti icabı hırçın olacaktır. Onun hırçınlıkları karşısında asabiyete kapılan bir iktidar, fasit dairenin kapısını kendi eli ile açıyor sayılır. Çünkü bu takdirde hırçınlıklar kötü niyete

¹⁶⁸ Nadir, Nadi, Hesab, Cumhuriyet, 10 Haziran 1950, s.1

yorulacak, sert mukabelelere maruz kaldıkça muhalefetin hırçınlığı artacak ve ara yerde demokratik nizamın temeli olan murakabe sistemi işlemez bir hale gelecektir. '169

14 Mayıs seçimlerle iktidarı ele alan Demokrat Partiden beklediğimiz en büyük inkılab,40 yıldır içinde bocaladığımız bu fasit daireden bizi kurtarmasıdır. Muhalefete karşı en geniş bir hoşgörölük zihniyeti şarttır. Bu yeni zihniyeti teşrii cihazımıza ancak Demokrat Parti aşılatabilecektir. Çünkü muhalefet psikolojisini unutması için yeter derecede zaman geçmemiştir. Daha iki ay önce demokratlar karşı tarafta idiler. O vakit iktidara karşı yüreklerinde besledikleri duyguları şimdi kendi nefislerinde, kendilerine karşı hatırlarlarsa bundan rejim hesabına çok şey kazanılacağına eminim. İktidar adı üstünde kuvvet demektir. Kuvvet ise sahibine emniyet verir. Kendini emniyette duyan, nefesine güvenen, yani filen ve hukuken iktidarı elinde tutan bir varlık muhalefete karşı cömert ve müsamahalı olmalıdır. Haksız hücumları defetmenin en tesirli çaresi hücumların haksızlığını hareketlerimizle ispat etmektir. Bu belki bir sabır ve tahammül işidir, fakat halkın güvenini muhafaza edebilmek için tutulabilecek biricik yoldur. Aynı zamanda muhalefetin hırçınlıklarını gidermek, memlekette demokratik mekanizmayı işler hale getirmek de böylelikle mümkündür. '170

Göröldüğü gibi Nadir Nadi, iki ay öncesine kadar muhalefet koltuğunda oturan iktidar partisinin muhalefete karşı tutumunun üzerinde uzun uzadıya durma ihtiyacı duymuştur. İktidarın demokrasinin sağlam temeller üzerinde durabilmesi için memlekette demokratik mekanizmayı işler hale getirmek görevinin de iktidar partisinin muhalefetle kuracağı dengeli ilişkilerden geçtiğini savunmuştur.

Nadir Nadi, 24 Ocak 1951 tarihli yazısında muhalefet ve İktidar partilerini ayrı ayrı eleştirmiştir. Sekiz aylık bir serbest seçim döneminden sonra partiler arası ilişkilerin istenilen boyutta olmaması, yeni iktidar olmuş olan DP 'nin politikalarının anlaşılması için zaman tanınmayarak muhalefetin uzun yıllar süren tecrübelerini iktidara yol göstermek amacıyla kullanmıyor olması Nadir Nadi'nin yazısında en çok eleştirdiğı noktalar olmuştur. Çünkü muhalefetin yapması gerekenin ilk başta sakin davranarak, tenkitlerini sonraya bırakmak ve ilk önce ikazlarda bulunarak milletin geleceğı için DP'ye yol göstermek olmalıdır. Fakat Halk partisinin kısa süreli dahi olsa bir sabır göstermeyerek saldırı yoluna gitmesi hoş karşılanmamıştır.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Nadir, Nadi, Kuvvetin Sırrı, Cumhuriyet,9 Temmuz 1950,s.1

¹⁷⁰ Nadir, Nadi, Partiler Arası, Cumhuriyet, 24 Ocak 1951, s.1

Yazılarında partiler arası ilişkileri değerlendiren Nadir Nadi, her zaman ölçülü ve dengeli olmaya gayret göstermiştir. Yazılarında her zaman Muhalefet ve İktidarı eleştiren ve eleştirilerini yaparken iki tarafında yapması gerekenlere ve yapmadıklarına değinmeye çalışmıştır. Özellikle iktidarı biraz daha fazla eleştirerek yazılarında devri sabık yapmak ve verilen sözlerin yerine getirilmemiş olması üzerinde durarak iktidarı suçlarken, muhalefeti ise iktidara yaklaşmış olmakla eleştirmiştir.

Yazısında sadece Halk Partisinin politikalarını eleştirmeyerek DP'nin sekiz aydan beri devrî sabık dışında bir konuşmasının olmamasını ve vermiş olduğu "devrî sabık yaratma yaracağız" sözünü yerine getirmemiş olmasını eleştirmiştir. Bu durumu şu şekilde eleştirmektedir. *"Yazık ki, Başbakan iyi niyetli ortalıkta esen havaya hâkim olamadı, onun doğru sözleri çabuk unutuldu. Başlangıçta o kadar kaçınıldığı halde devrî sabık yaratılmıştır. Sekiz aydan beri devrî sabıktan başka bir şey konuşulmamaktadır. Halk Partisinin elbette kötü ve hatalı işleri vardır. Bugün bunun aksini iddia etmek son seçimlerin neticesini inkârdan farksızdır. Millet elini vicdanına koymuş ve 14 Mayıs'ta Halk Partisi hakkındaki hükmünü vermiştir. Artık 15 Mayıs'tan itibaren bu hususta söylenen bütün sözler millete yeni bir şey öğretmediği için lüzumsuzdur. ..."*¹⁷¹ şeklinde DP'nin devrî sabık yaratmayacağız sözünü tutmadığı ve gereksiz bir laf dalaşına girerek faydalı işler ile uğraşmadığı şeklinde eleştiride bulunmuştur.

28 Ocak tarihli yazısında iktidarın popülizme dayalı politikalarından uzak durması gerektiğine dikkat çekiyor ve bunu yaparken halkı uzun vadede memnun etmemesini dahi göze alarak doğru bildiğini yapması gerektiğini savunuyordu. Bunu yaparken yapmış olduğu şu benzetme dikkat çekici ve çok yerinde bir örnek olmuştur. *"Hükümetleri bir bakıma hekimlere benzetebiliriz. Hastanın keyfine göre reçete yazmak hekimlik şiarına uyar mı? Bir insanın sıhhatini düzeltmek sorumunu taşıyan bir bilim adamı, elbette lüzum gördüğü zaman ona tatsız ilaçlar verecek, belki de ameliyat masasına yatırıp canını yakacaktır. Hasta sıhhatini kazandığı gün memnun olacaktır. Hükümetlerin vazifesi de az çok böyledir. Hele ki bizim ki gibi şimdiye kadar bozuk düzen yürütülmüş bir idareyi bir anda yoluna koymak bir hayaldir. Bunu tashih etmek, sonra yaşadığımız şartları göz önünde tutarak, milli bünyemizin sağlığını korumak büyük gayretlere, uzun ve devamlı tedbirlere bağlıdır. Bunların gerçekleştirilmesi*

¹⁷¹ Nadir, Nadi, Partiler Arası, Cumhuriyet, 24 Ocak 1951, s.1

*halkın ağır fedakârlıklara katlanmasını gerektirebilir. Bu arada bir kısım vatandaşlar hükümete karşı hoşnutsuzluk duyabilirler. Fakat bir yıl, iki yıl, üç yıl içinde alınan tedbirlerin semeresi görülmeğe başladıkça hoşnutsuzluk azalır ve tutulan yol aydınlığa çıktığı zaman bütün yurdu bir sevinç havası baştanbaşa kaplar. Halka hizmeti her şeyin üzerinde tutmuş hükümet de netice de halkın gönlünü kazanmış olur. ...*¹⁷²

Adnan Menderes'in Parti programından ve prensiplerinden bağımsız hareket ettiğini 11 Şubat 1951 tarihli yazıda açıkça anlatmaktadır. Günler süren çalışmalar ve tartışmalardan sonra yapılan antidemokratik değişiklikleri Mussolini İtalya'sı örnek alınarak oluşturduğu için eleştirmiştir. Antidemokratik kanunların yürürlükten kaldırılması için uzun yıllar savaştan, bu uğurda basını arkadaşına alarak propagandalar yapan Adnan Menderes'in iktidarı ele aldıktan sonra değişen bu tavrını samimi bulmamaktadır. Adnan Menderes'in iktidar yolunda acemiliklerini görmezden gelmiş fakat demokrasiyi korumak amacıyla faşist kanunlarından medet umuyor olması, partinin duruşuna ve prensiplerine haksızlık olarak değerlendirilmiştir.¹⁷³

En başta değindiğim gibi Nadir Nadi, dış politika ile alakalı konulara sık sık değinmekten kaçınarak, iç politikaya yoğunlaşıp tenkit ve önerilerde bulunmaya çalışmıştır. 18 Şubat 1951 tarihli yazısında Amerika ile Türkiye arasındaki yakınlaşmanın olumlu yönleri üzerinde durarak emperyalist Moskof karşı sergilenen "Olmaz !" tavrından duyduğu hoşnutluğu yazmıştır. Amerika ile Türkiye arasındaki yakınlaşmanın ahenkli ve uzun ömürlü olması için dikkat edilmesi gereken en önemli hususun Türk bağımsızlığına bağlı kalınması gerektiği ve kendimizden ödün vermememiz gerektiği şeklinde yorumlanmıştır.¹⁷⁴

Sık sık DP'nin devrî sabık yaratmayacağız sözünü hatırlatan ve bu sözünü tutmamasından dolayı duymuş olduğu üzüntüyü yazan Nadir Nadi, bu durumun DP'nin muhalefet iken içinde bulunduğu halleri unutmasından kaynaklandığını söylemektedir. DP'ye düşen en önemli vazife kendilerini eleştirenlere karşı geçmişte yapılan antidemokratik politikaları örnek göstererek yanlış yanlıyla savunmamaktır. "siz bunları ileri süremezsiniz çünkü vaktiyle siz yapmıştınız." şeklindeki bir savunma

¹⁷² Nadir, Nadi, Tek Yol, Cumhuriyet, 28 Ocak 1951, s.1

¹⁷³ Nadir, Nadi, Madde 141, Cumhuriyet, 11 Şubat 1951, s.1

¹⁷⁴ Nadir, Nadi, İdeal yakınlık, Cumhuriyet, 18 Şubat 1951, s.1

demokrasiye ve verilen sözlere ihanettir. DP ‘ye düşen en temel vazife rejimi aynı yolda daha ileriye götürmek olmalıdır.

Genel olarak Nadir Nadi 1951 yılında kaleme aldığı yazılarında Demokrat Partiden beklentilerini yazarak ve partiye yol göstererek sıralamıştır. Demokratik ve gönül rahatlığı ile yapılan ilk seçimden sonra iktidara gelen DP’nin muhalefet rolünden başarı ile sıyrılarak iktidar kıyafetini giymiş olmasından dolayı duymuş olduğu mutluluğu yazmıştır. Adnan Menderes’in başarılı politikaları ve iktidara geldikleri ilke yıllarda dış politikada meydana gelen sorunların özellikle Kore tecavüzünün başarılı ve dengeli bir şekilde idare edilmesinin üzerinde sık sık durmuştur. Beraberinde hem Nadir Nadi’nin yazılarına hem de gazetenin genel havasına muhalefetin en büyük eleştirisi olan dış politikada yalnızlaşmaya Atlantik Paktına giriş ile son nokta konulmuştur. Nadir Nadi ,bu meselelere yer verdiği yazılarında DP’nin emin adımlar ile ilerliyor olmasından dolayı duymuş olduğu hoşnutluğun üzerinde durmuştur.

Nadir Nadi,2 Aralık 1952 tarihli yazısında CHP’ye karşı olan duruşunu değiştirmeye başlamıştır. Yazısında Atatürk devrimlerinin tehlikede olduğuna dikkat çekerek, rejimin tehlikeye girmesinde İsmet İnönü’nün payı olacağını açıkğöz dağı ile belirtmiştir.’’... *Günün Realitesi şudur: Batıdaki örneklerine göre ayarlamaya çalıştığımız bugünkü rejim altı buçuk yıldır bir intikal buhran içinde bocalanmakta, bir türlü yolunu bulamamaktadır. Atatürk’ün hepimize emanet ettiği inkılaplar bu yüzden tehlikededir. Muvafık, muhalif, genç, yaşlı tüm yurttaşlar durumdan derece sorumludurlar. Bu gelişmeye ön ayak olduğunu kendi ağzı ile söyleyen Sayın Genel Başkanın (İsmet İnönü) memlekete ve tarihe karşı taşıdığı sorum yükü ise öyle kolay kolay taşınır cinsinden değildir. Ne yazık ki o iki buçuk yıldır bunu hissettiğine dair bize en ufak bir işaret göstermemiştir. Tersine ortalıktaki bütün işaretler Genel Başkanın ‘‘iktidar muvaffak olmasında ne olsun ‘‘gibi bir ruh hali içinde olduğunu belirtmektedir. Yanlış gördüğümüzü umduğumuz bu ruh hali memleketin olduğu kadar Sayın Genel Başkanın da aleyhinedir. Çünkü eğer başarı elde edemezse tarih bugünkü iktidardan ziyade onu suçlu görecektir, ‘Atatürk gül gibi bir vatan bırakmıştı. İsmet Paşa her şeyi mahvetti diyeceklerdir.’’¹⁷⁵ Yazısında demokrasinin bu kadar zamanda geldiği noktayı eleştirerek bu duruma gelinmesinde ve yavaş yol alınmasında CHP’nin iktidarı dönemi ile muhalefetinin pasif rol almasından kaynaklandığını açıkça ifade etmiştir.*

¹⁷⁵ Nadir, Nadi, Tarih Susmaz, Cumhuriyet, 2 Aralık 1952,s1

Nadir Nadi 20 Kasım 1953 tarihli yazısında İsmet İnönü ve Adnan Menderes'in mecliste karşılıklı atışmalarına yer vererek liderlerin parlamento içerisinde üsluplarına dikkat çekerek, demokrasinin yerleşme çabaları üzerinde durmuştur. Fakat ne olursa olsun son dönemde yazılarında muhalefete yüklenmeye devam etmiştir. CHP, muhalefetinin tek amaçlarının iktidara gelmek ve oy kaygısı olduğu üzerinde durmuştur. “... İktidar ve muhalefet liderleri arasında iki saatten fazla süren bu efendice fikir düellosunu takip ederken, insan elinde olmayarak bir pişmanlık duygusuna kendisini kaptırıyor:

- Partiler arası münasebetler ilk günden beri bu esaslara göre kurulsaydı. Şimdiye kadar rejimi memlekette kökleştirmek bakımından ne büyük başarılar elde etmiş olurduk. Bunca zaman ve enerji kaybına yazık değil mi?’’¹⁷⁶

Yazısında CHP'nin demokrasinin oturması konusunda iktidara destekleyici olmamasını eleştirmeye devam etmiştir. “ ... Evet, bugünkü iktidar, demokrasiyi yurdumuzda kökleştirmek hususunda esaslı hamleler yapmamıştır, gecikmiştir. Fakat bu konuda muhalefet şimdiye kadar ona yardım etmiş midir? Evvelki gün Adnan Menderes'in dediği gibi demokrasiyi kurmak sanıldığı kadar kolay bir iş olsaydı, bunu Halk Partisi kendisi yapabilirdi. Bir tarafın isteğiyle rejimi yürütmenin mümkün olmamasına üzerine Halk partisi iktidara elinden gelen yardımı esirgememelidir.’’¹⁷⁷

22 Kasım 1952 tarihli yazısında Adnan Menderes'in Samsun'da muhalefete yaptığı çağrıya istinaden “ Büyük Millet Meclisi'ndeki son tartışmalara bakılarak partiler arası münasebetlerin bundan sonraki gelişimine dair bir hükme varmak güçtür. Başbakan Adnan Menderes genç iktidar adına mümkün olabildiği kadar açık bir dil kullanarak yurdumuzda demokrasinin normale doğru gelişmesi için muhalefete önemli vazifeler düştüğünü hatırlatmış, muhalefet hatipleri de bu vazifeleri inkâr etmediklerini belirtmişlerdir.’’¹⁷⁸

Başbakan Adnan Menderes'in memlekette sağlamaya çalıştığı iyi demokrasi havası kısa sürede CHP'nin de dikkatini çekmeye başlamıştır Bu doğrultuda İsmet İnönü, demokrasinin hedeflenen mertebeye ulaşması için kendisinin ve partisinin elinden geleni yapacağını belirtmiştir.” ... CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Başbakan

¹⁷⁶ Nadir, Nadi, Bir düello, Cumhuriyet, 20 Kasım 1953, s.1

¹⁷⁷ A.g.e. s.1

¹⁷⁸ Nadir, Nadi, Bugünden yarına, Cumhuriyet, 22 Kasım 1952, s.1

Adnan Menderes tarafından haftalar boyunca ileri sürülen çeşitli fikirlere cevap verirken, belki biraz daha ihtiyatlı bir dil kullanmakla beraber, milletçe üzerine titrediğimiz partiler üstü çeşitli inkılap ve hürriyet konularında iktidara faydalı olması gerektiğini CHP adına kesin olarak belirtti ve partisinin bu inancını şahsan paylaştığını da sorulan sorular üzerine ayrıca sözlerine ekledi...’’¹⁷⁹

1953 yılı yazılarında genel hava demokrasinin gelişmesi açısından muvafık ve muhalif partililerin atmış olduğu yararlı adımlardan duyduğu hoşnutluğu yazmıştır. Bu durumu özellikle iktidar partisi tarihi açısından çok parlak bir mesele olarak değerlendirilmiştir. ‘‘ ... Olağan sayılması gereken bu hallere tarih eminiz ki iktidar partisinin en şerefli icraatı arasında yer verecektir. Çünkü bu yüzden belki demokrat parti önümüzdeki seçimlerde daha az oy alacak, fakat Türk demokrasisi ileriye dönük en kuvvetli adımlarından birisini atmış olacaktır. ... ‘’¹⁸⁰ şeklinde yazmıştır.

Yine 11 Şubat 1953 tarihli yazısında ‘‘ Demokrat Parti istişaren kongresi çok iyi bir hava içinde sona erdi. Bu havaya bakarak memleketimizin yarını hesabına en sağlam güvenlik duyguları besleyebiliriz. Başbakan Adnan Menderes’in hiçbir tereddüte yer bırakmayan açık sözleri kongre üyelerine yüzde yüze yakın bir çoğunlukla benimsenmiş, demokrasimizin temeline dokunan fikirler yürekte paylaşılmıştır. ...’’ şeklinde yapılan demokrasi çalışmalarının ümit verici havasından bahsetmiştir.

CHP’nin bu havanın sağlanmasındaki katkılarını göz ardı etmeyerek, ‘‘ Bu seneki bütçe konuşmalarının en göze çarpan tarafı ana muhalefet partisi ile iktidar temsilcilerine hâkim olduğunu gördüğümüz karşılıklı nezaket havasıdır. Bata Sayın İnönü olmak üzere Halk Partisinin bütün sözcüleri son derece ölçülü adeta hükümeti incitmekten çekinir bir dille konuşuyorlar. Hükümet adına tenkitleri cevaplandıran bakanlarda bu tatlı havanın yarattığı üslupla aynı üsluba bağlı kalmağa dikkat ediyorlar. Ara sıra kulağımızın alıştığı ahengi bozup biraz yüksekte konuşan hatipler görülüyorsa da bunlar daha ziyade ya bizzat Demokrat Parti’den yahut öteki muhalefet partilerinden olanlardır. ... ‘’¹⁸¹ şeklinde yorumlayarak CHP’nin genel tavrının olumlu olduğuna dikkat çekmiştir.

¹⁷⁹ Nadir, Nadi, Ne ekersen, Cumhuriyet, 23 Ocak 1953, s.1

¹⁸⁰ Nadir, Nadi, Aydınlık, Cumhuriyet, 9 Şubat 1953, s.1

¹⁸¹ Nadir, Nadi, İyi haber, Cumhuriyet, 22 Şubat 1953, s.1

Bu olumlu yorumlamalara ek olarak uyarılar yapmaktan da çekinmeyerek, daha birkaç ay öncesine kadar kişisel meseleler dışında bir konuşmaları olmayan partilerin bu havasının kalıcı olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Hukuk kurallarına uyulduğu takdirde iktidarın muhalefete karşı tutumunun değişmeyeceği kanaatinde olan Nadir Nadi, sert konuşmaların seçimlerde de sınırlı olması ve seviyeli politikanın devam etmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Demokratik gelişme konusunda yeterince adım atılmamasını genel olarak yazılarının grafiğinde gördüğümüz gibi CHP'nin bencilce tutumu olarak değerlendirmiştir. Bu tarz yazılarında görüldüğü üzere Nadir Nadi, iktidara karşı olan sempatisini sık sık dile getirmektedir. Yazılarında oyların yönünü DP'ye çevirecek belirtkelerle CHP'nin günlük vaatleri ile seçim propagandası arasındaki tutarsızlığa dikkat çekiyordu.¹⁸²

Nadir Nadi'nin yazılarının havası genellikle iç politika üzerinde genellemeler üzerine olmuştur. Yazılarında özellikle 1950-1954 yılları arasında ekonomik meseleler üzerine çok fazla yazı yazmamıştır. Bunun sebebini ekonominin uzmanlık işi olması sebebi ile açıklamıştır. Fakat ekonomi konularına yer verdiği günlerde CHP'nin geçmişte yapmış olduğu politikaların meyvesinin yendiği üzerinde sık sık durmuştur. DP'nin ekonomi politikalarını başarılı gördüğünü belirtmek gerekir.

Özellikle yabancı sermayenin yurda girişi konusunda açık açık iktidarı destekliyor ve yabancı sermayenin yurda girişini kapitülasyonlarla bir tutanları ağır bir şekilde tenkit ediyordu.

Dinin politikaya alet edilmemesi üzerine yazdığı yazıları 1950-1954 yılları arasında oldukça sınırlı sayıdadır. Hükümetin ilk icraatı olan Arapça Ezan meselesine 7 Haziran 1950 tarihli yazısında şu şekilde değinmiştir. Laiklik prensibini kabul eden bir rejimde bu tarz konuların ele alınmayacağını savunan Nadi, yazısında Atatürk devrimlerinin elden gidiyor şeklinde yorumlanmasına karşı çıkmıştır. Bu meseleyi DP hatiplerinin ılımlı bir şekilde açıklaması gerektiğini ifade etmiştir.

Nadir Nadi 1953 yılının sonlarına doğru yazılarında ilk başlardaki tutumunu izlemeye başlamıştır. DP 'nin CHP malları üzerinden yaptığı politikayı muhalefeti korkutma aracı olarak kullanmak ile suçlarken, CHP'nin ise diğer partilerden üstün bir

¹⁸² Nadir, Nadi, Küçük bir misal, Cumhuriyet, 21 Nisan 1954, s.1

durumda olmasından dolayı duymuş olduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Bu doğrultuda CHP'nin farklı yollara başvurulmadan malları devlete iade etmesi gerektiğini savunmuştur. Aksi bir durumda ise mutlaka mahkemeye gidilmesi gerektiğine değinmiştir. Diğer taraftan CHP'nin refah içinde bulunuyor olmasının partiler arası çekişmelere sebep olacağından bir an evvel durumun çözüme kavuşturulması gerektiğini savunmuştur. 2 Aralık 1953 tarihli yazısında CHP Malları meselesi ile alakalı şu yazıyı kaleme almıştır. “ *Bilindiği gibi bu meseleye dair bir DP komisyonu rapor hazırlamakla meşguldür. Komisyonun raporu DP meclis kurulunda görüşülecek, sonra Büyük Millet Meclisi bir karara varacaktır. Önümüzdeki günlerde şu ya da bu şekilde çözülmesi beklenen CHP malları meselesi, içinde yaşadığımız siyasi şartlar bakımından son derece nazik bir mahiyet göstermektedir. Ufak bir yanlış adım, hiç yoktan partiler arası tehlikeli bir buhrana yol açabilir. Hatta rejimin ileriye doğru gelişmesi ihtimalini temelden sarsabilir.*

Bir defa bu meseleye bir çözüm bulunma hususunda geç kalınmıştır. Yeni iktidar iş başına geldiği günden beri Halk Partisinin haksız iktisaplarından bahsedildiğini işitip durduğumuz halde bu konu üzerinde şimdiye kadar harekete geçilmemesi büyük bir hata olmuştur. Ortada haksız bir durum olduğu iddia edildiğine göre, o haksızlığı düzeltmekten sorumlu bulunanların üç buçuk yıldır bu hususta hiçbir şey yapmayarak, yalnız ara sıra kızdıkları zaman sözle karşı tarafa hücumla kalkmaları bu mallar bahsini adeta bir korkutma aracı gibi kullanmaları doğru olmamıştır. ...

... Fakat tek parti devrinde edindiği mal mülke dayanarak CHP'nin öteki partilere istisnai durumunu muhafaza etmesine de elbette göz yumulamaz. Gönül isterdi ki Halk Partisi kendiliğinden bu hale bir son vermek lüzumunu duysun ve siyasi çalışmaları için lüzumlu tesis ve yapılardan gayri nesi varsa hepsini hazineye geri versin. ... ”¹⁸³ şeklinde açıkça durumu iki taraf açısından da değerlendirmiş ve CHP'nin mallarını iade etmesini hızlandırmasını söylemiştir.

Nihayetinde CHP mallarının hazineye intikali gerçekleştirildikten sonra Cumhuriyet'in o günkü manşeti “ Halk Partisi mallarının tesellümüne başlandı.” şeklinde olmuştur.

¹⁸³Nadir, Nadi, CHP malları, Cumhuriyet, 2 Aralık 1953, s.1 . Ayrıca Bkz. Nadir , Nadi, Atatürk İlkeleri ışığında Uyarmalar-Bir İflasın Kronolojisi(1950-1960),Cumhuriyet Yayınları,Ankara,1961,s.93-94

Nadir Nadi o günün olayını şu şekilde kaleme aldı. ‘‘ Sinirler son teline kadar gerilmiştir. Sanki yürütmeğe çalıştığımız hürriyet rejimi değil de amansız bir intikam rejimidir. Her tarafta yumruklar sıkılıyor, dişler bileniyor, boğucu feryatlar kulakları tırmalıyor. Memleketteki siyasi partilerin üye sayısı ne kadar, bilmiyorum. Hele muntazam aidat ödeyenlerin bir listesini çıkarmağa kalksak, çoktan donakalacağımıza eminim. Partililerimizin büyük kısmı, bir şey vermek için değil, bir şeyler almak için şu veya bu partiye yazılmaktadır. Yurdumuzda vatandaşların yüzde 95 ezici çoğunlukla partisizdir. Hâlbuki böyle zamanlarda en ziyade o çoğunluğun sinirleri yıpranmakta, en ziyade o ıstırap çekmektedir. Etrafı saran bu görülmemiş kavga havasına bakarak memleketin huzurundan başka hiçbir kaygısı olmayan masum vatandaş üzüntüye kapılmasın, mümkün müdür?

... Yeni iktidarın giriştiği son teşebbüs etrafında düşündüklerimizi burada dilimizin döndüğü kadar açıkça belirtmeğe çalıştık. Yapılan iş milletin gözü önünde, kimseden gizlenmeksizin yapılmış, serbest seçimlerde kurulan 9 uncu Büyük Millet Meclisi, dördüncü çalışma yılının ikinci ayında çıkardığı bir kanunla, Halk Partisinin tek parti devrinde şu veya bu sebeple edindiği malları hazineye geri almıştır. ... ‘‘¹⁸⁴yazısında iktidar partisinin geç olsa da yapmış olduğu bu icraatın halkın gözündeki kıymetini arttırdığını yazmıştır.

CHP mallarının hazineye devir olmasının ardından yeniden yazıları eski havaya girmeye başlamış olan yazar CHP’nin muhalefete uyguladığı yersiz baskıdan bahsetmeye devam etmiştir. CHP’nin genel olarak 1945’ten bu yana DP’ye acemilik suçlamasında bulunmaktan başka bir şey yapmaması Nadir Nadi’nin dikkatini çeken bir husus olmuştur. ‘‘ ... Hep bildiğini söylediğimiz bu çok basit gerçekleri ne yazık ki üç buçuk yıldan beri iyice yürütebildiğimizi iddia edemeyeceğizdir. 1945’ten bu yana bir müddet için olağan sayabileceğimiz acemilik süresi biraz fazlaca uzamış, artık can sıkıcı bir hal almağa başlamıştır. Memleketi demokratik idareye kavuşturmakta başrolü oynadığını iddia eden C. Halk Partisinin bazı unsurları DP’ye bazı konularda sabırlı olmayı bilememişlerdir... ‘‘¹⁸⁵şeklinde CHP’yi bu mevzuda suçlamaya devam etmiştir.

Seçimin yaklaşması üzerine CHP’nin tavrını sertleştirmeye başlamasını şu şekilde yorumluyor. ‘‘ Demokrat partili yazarlar CHP’ye sitem ederken, haklı olarak

¹⁸⁴ Nadir, Nadi, Bir defa tel kopmaya, Cumhuriyet, 18 Aralık 1953,s.1

¹⁸⁵Nadir, Nadi, Sonsuz Kavga, Cumhuriyet, 27 Ekim 1953,s.1

muhalliflerin üç buçuk yıldan beri memlekette tek iyi bir iş yapılmadığını kabul etmeyişlerine dokunuyorlar. Seçimleri kaybederek muhalefete geçen bir parti elbette yeni iktidara alkış tutacak değildir. Demokrasi mekanizması, fikirler etrafındaki çatışmalar sayesinde yürür. Azınlıkta kalanlar, kendi fikirlerini çoğunluğa aşılacak suretiyle yeniden iktidara geçmeyi isterler. Bu onların en tabii hakları, hatta vazifeleridir. Ama fikir ve prensiplerin çatışması demek, iktidar ne yaparsa onu kötülemek manasına alınmamalıdır. Genel planda olsun teferruata ait konularda olsun, hükümetin gösterdiği sahici başarıları kabul etmek hem muhalefetin samimiliği hem de demokratik gelişmenin ahengi bakımından lüzumludur. ... ‘¹⁸⁶ şeklinde yapmış olduğu yorumu muhalefetin iktidara gelmek için yapılan her işi lüzumsuzca eleştirmesine karşı çıkmaktadır.

Seçimin yaklaşması üzerine iktidarın seçim güvenliğini sağlamak adına yapmayı planladığı bir takım değişiklikler Nadir Nadi’yi mutlu ediyor. Bu durumu yazısında şu şekilde ifade ediyordu. ‘Olgun ve yaşlı demokrasiler için genel seçimlerin büyük bir önemi yoktur. İktidar değişir veya değişmez sosyal künye bunu olağan sayar. Uzun yıllar seçimlere alışmış bir memlekette bir seçim geleneği kurulmuştur. En sürprizli neticeler bile kimseyi hayrete düşürmez; ne eski iktidarın devamı, ne de yenisinin iş başına gelmesinde devlet işleri aksamaz. Seçimlerin nasıl bir hava içinde başarılacağı önceden bilindiği için , partilerin tüm gayretine rağmen halkı heyecanlandırmak güçtür. Vatandaşın devlet idaresine karşı gösterdiği ilgi, seçimlere katılma nispetiyle ölçülür. Bu nispet de ileri demokrasilerde pek az farkla artar veya eksilir. Durum öylesine istikrar bulmuştur ki, hangi partinin kaç milletvekili ile meclise gireceğini pek defa, seçimlere altı ay kala tahmin etmek mümkündür.

Gene demokrasiler bakımından seçimlerin önemi pek büyüktür. Gerek rejimin memlekete yerleşmesi, gerek Partiler arası münasebetlerin normale doğru gelişmesi ancak seçimlerin tamamı ile serbest ve dürüst şartlar altında yapılması ile adım adım gerçekleşebilecektir. Bir saltanat idaresini meşru göstermek amacı ile vatandaşa türlü masallar uydurmak ve onu kandırmak belki mümkün olabilir; fakat dürüst yapılmayan seçimler sonunda kurulan bir hükümeti millete sevdirmek imkânsızdır. Bu takdirde halk sürekli bir huzursuzluk halinde bunalacak, memleket iş görülemez hale gelecektir. Tanrı esirgesin böyle sahte bir demokrasiye bağlı kalmaktansa, düpedüz bir diktatörlük

¹⁸⁶Nadir, Nadi, Ak ile karaya benzersek, Cumhuriyet, 16 Ocak 1954,s.1

idaresi altında yaşamak daha hayırlıdır. Çünkü bu ikinci şekilde hiç değilse yalan yoktur. Vatandaş başında kimler bulunduğunu bilir, baştakiler de zorla ele aldıkları devlet gemisini nereye götürmek istediklerini açıkça söylerler. ...

... Dünkü Cumhuriyet'te yayımlanan bir telgraf haberi, seçim güvenliğini daha ileri bir seviyede kuvvetlendirmek uğruna hükümetin yeni bir karar aldığını bildiriyordu. Bu karara göre, seçmen kütüklerinin tasdikli birer sureti seçimlerden önce partilere dağıtılacak, böylelikle bazı vatandaşların oylarını kullanmamaları ihtimali ortadan kaldırılacaktır. 1950 yılından beri en fazla şikayet konusu edilen bir noktayı düzeltmekle, hükümet dürüst ve serbest seçim davasına müspet bir ilgi ile bağlı olmakta devam ettiğini gösterecek, belki bir kısım partizan takımı müstesna, partili partisiz bütün vatandaşları sevindirecektir. ...¹⁸⁷

Seçim güvenliği yasasının mecliste konuşulması üzerine ilerleyen günlerde atılan bu adımın demokrasi adına atılmış çok önemli bir adım olduğunun altını çizmiştir. Atılan bu adımdan dolayı dürüst siyaset ve seçim adına Başbakan Adnan Menderes'e özellikle teşekkür etmiştir. “ Başbakanın evvelki gün İstanbul gazetecilerine verdiği müjdeyi dün bütün memleket öğrendi. Muhalif- Muvafık farkı gözetmeksizin vatandaşların bu haberden son derece memnun olacaklarına şüphe etmiyoruz. Seçim öncesi devrinin en nazik konusu halinde zihinleri burkan bir soruyu Sayın Menderes güzel bir konuşma ile cevaplandırmış, böylece CHP malları kanunundan beri politika ufkumuzu kararttığını gördüğümüz bulutlar büyük ölçüde dağılmıştır. Gerçi o kanun mecliste görüşülürken kürsüye çıkan Menderes:

- “Şunun şurasında seçimlere kaç ay kaldı? Eğer yanlış bir iş yapıyorsak bunun hesabını milletimize karşı mertçe vermeğe hazırız!”

Demişti. Bu sözleriyle Başbakan, kendi partisinin dürüst seçimlere olan bağlılığını açıkça ifade ediyordu. Fakat beri yandan muhalefet ve tarafsız vatandaşlar bu bağlılığın gözle görülür, elle tutulur teminatına filen kavuşmak istiyorlardı. ...

Önümüzdeki Mayısın ikinci günü sandık başına gidecek olan Türk seçmenleri, oylarını tam bir vicdan huzuru ile hiçbir baskı altında kalmaksızın, seçimin dürüstlüğüne güvenerek rahatça verebilmelidirler. Demokratik idarenin bu temel şartını

¹⁸⁷ Nadir, Nadi, Günün davası, Cumhuriyet, 26 Ocak 1954, s.1

yurdumuzda kökleştirmeye çalışanlara elden gelen yardımı esirgememek bizce milli vazifedir. ‘¹⁸⁸ şeklinde yorumlamıştır.

3.2 1954 – 1957 Yılları Arasında Nadir Nadi ve Cumhuriyet Gazetesi Bakış Açısı

1954 seçimlerinin ardından iktidar partisinin beklenenin aksine daha güçlü ve daha farklı faaliyetlerle karşımıza çıkması beklenirken, aldığı antidemokratik önlemler partiyi destekleyen kesimler tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır. Özellikle ilk dönemde açıkça destek veren Nadir Nadi, bu durumu şaşkınlıkla karşılayarak uzun süre bu duruma anlam verememiştir.

1954 seçimlerinden sonra Başbakan Adnan Menderes’in Cumhuriyet gazetesine verdiği demeç şu şekilde karşımıza çıkmaktadır. *“Büyük ve asil milletimize partimizin şükranlarını arz eder, seçim neticelerinin memleketimiz için hayırlı olmasını temenni ederiz. (Arkadaşımız Saffet Gürol bildiriyor. – Başbakanlıkta kendisini ziyaret ettiğim Adnan Menderes, milletimizin gözleri önünde açık bir şekilde ve tam bir dürüstlikle yapılan seçimler neticesinde iktidarın tekrar Demokrat Parti üzerinde tecelli ettiğini teyit eyledikten sonra, ricam üzerine ‘Cumhuriyet’e şu beyanatta bulundu:*

-Seçim neticelerinin memleketimiz için hayırlı olmasını temenni ederken, gösterdiği paha biçilmez teveccühten dolayı büyük ve asil milletimize partimizin şükranlarını arz ederiz.

İrade ve kararında serbest bulduğu takdirde daima iyiyi ve doğruyu bulup seçmesini bilen Türk milletine layık olmanın kalplerimizi meşbu kıldığı mesuliyet hissiyle ve iktidarın çok büyük bir ekseriyetle bu defa partimize teveccüh etmiş olduğu şu anda milletimize hizmette devam edebilmek hususunda Cenabı Hakkın cümlemize muin olmasını niyaz ederiz... ‘¹⁸⁹ şeklinde samimi bir üslupla açıklamalarda bulunmuştur.

Nadir Nadi, 4 Mayıs 1954 tarihli yazısında DP’nin kazandığı başarının en büyük ortaklarından biri olduğunu ve sonucun kendisini mutlu ettiğini şu sözlerle ifade etmiştir. *“Evvelki gün bütün yurttaki yapılan genel seçimler sonunda Demokrat Parti akıllara durgunluk verici bir zafer kazandı. Elde edilen netice o kadar azametli kadar*

¹⁸⁸Nadir, Nadi, Bir ileri adım, Cumhuriyet, 28 Ocak 1954,s.1

¹⁸⁹ Nadir, Nadi, Başbakanın gazetemize demeci, Cumhuriyet, 3 Mayıs 1954,s.1

göz kamaştırıcıdır ki Demokrat Parti'nin dört yıl daha iş başında kalmasını memleket hesabına hayırlı bulan, bunu yürekten isteyen vatandaşlardan biri olarak ben bile şu dakikada sevinme gücümün sarsıldığını duyuyor, âdeta ne yapacağımı bilemiyorum...”¹⁹⁰ şeklinde fanatik boyutta diyebileceğimiz durumda belirtmiştir. Yazısının devamında DP'nin demokrasi tarihimiz açısından faydalı bir parti olduğunun altını çizerek demokrasinin gelişebilmesi için muhalefete iktidar kadar büyük vazifeler düştüğünü, CHP'nin bu döneme kadar icraatlarını beğenmemiş olsa da bu saatten sonra farklı bir muhalefet partisi kılığına bürüneceğini belirtmiştir.

Seçimlerin hemen ardından rakamlar iktidar partisini sevindirirken, muhalefet partisini üzücü nitelikte olmuştur. Nadir Nadi, bu durumu yapılan seçim kanununun doğal bir sonucu olarak yorumlayarak, muhalefetin meclis içinde azınlıkta olmasını bir sorun olarak algılamıyordu. Esas meselenin meclisteki koltuk sayısı değil, rejimin oturması olduğunu savunuyordu.” ... *Bizce seçimler dürüst yapılmıştır. İktidar, muhalefetten daha fazla oy toplamış, yeni meclise sayıca daha fazla milletvekili ile girmiştir. Sayca nispetsiz derecede az temsil edilen muhalefetin murakabe vazifesini iyi göremeyeceğinden korkanlara şu noktaları hatırlatırız ki, murakabe rejiminin iyi yürütülebilmesi yalnız çok sayıda muhalif üye ile sağlanmaz. Hatta iyi düşünürsek bu hususun ikinci, üçüncü planda kaldığını, iyi bir murakabe cihazını ayakta tutmak için daha önemli şartlar gerektiğini kabul ederiz. Bir meclis düşünün ki iktidar ile muhalefet arasında pek az sayı farkı olsun. İktidarı ellerinde tutanlar muhalefeti hiçe saymağa karar verdikten sonra aradaki farkın ne ehemmiyeti kalır? ...*”¹⁹¹ şeklinde meselenin rejimin sağlamlaşması ve demokratik devamlılık olduğunu özetlemiştir.

Nadir'in seçim sonrası yazıları seçim öncesi yazılarından farksız değildir. Sık sık memleketin en önemli meselesinin partiler arası sıkıntılardan ziyade, demokrasi olması gerektiği üzerinde duruyordu. *'Bizde demokrasi kelimesi moda olduğu günden beri partiler arası münasebetler diye bir dava ortaya çıkmıştır. Sanki vatandaş hal ve hürriyetlerinin Anayasamıza ve yürürlükteki kanunlara değil de Partiler arası münasebetlere bağlı imiş gibi bir hava esiyor memlekette.'*”¹⁹² Meselenin Partiler arası sıkıntılardan sıyrılarak rejimin sağlamlaşması olması gerektiği üzerinde duruyordu.

¹⁹⁰Nadir, Nadi, DP'nin Eşsiz Zaferi, Cumhuriyet, 4 Mayıs 1954, s.1

¹⁹¹ Nadir, Nadi, Asıl dava, Cumhuriyet, 18 Mayıs 1954, s.1

¹⁹² Nadir, Nadi, Partiler arası, Cumhuriyet, 3 Ağustos 1954,s.1

Kasım ayında ele aldığı yazısında CHP Genel sekreteri Kasım Gülek'in üniversite ziyareti sırasında öğrencilerin sevgi gösterisinde bulunması üzerine iktidarın CHP'yi destekleyerek, politika ile meşgul olan gençlere karşı uygulayacağı yaptırımlara *"buna ihtimal dahi vermeyiz!"* şeklindeki yorumuyla karşı çıkarak iktidara olan güvenini bir kez daha gözler önüne seriyordu. *"... bu tartışmaların yanı sıra, önümüzdeki günlerde hükümet tarafından Büyük Millet meclisine bir kanun tasarısı sunularak yüksek öğrenim gençliğine politika ile uğraşmanın şiddetle yasak edilmesi yolunda tedbirler alınacağına dair havadisler duyuyoruz.*

Bir açılış töreni günü, muhalefet hakkında bir kısım öğrenciler tarafından açığa vurulmuş, gürültülü sevgi gösterilerine bakarak Demokrat Parti iktidarının memlekette hiç de hoş karşılanmayacak bir yol tutacağına biz ihtimal vermeyiz... ¹⁹³

Nadir Nadi, yazılarının ve DP iktidarının bu ikinci dönemine girerken seçimlerden sonra DP'de meydana gelen bu değişiklikler karşısında şaşkınlığını gizleyemiyordu. Özellikle Kırşehir'in ilçeye çevrilmesi, Üniversite bağımsızlığının zedelenmesi ve hâkimler teminatının daraltılması vs. gibi konularda iktidarın aldığı tedbirleri gereksiz ve aceleci kararlar olarak değerlendirmiştir. ¹⁹⁴ *"...Ne yazık ki 2 Mayıs'tan sonra Demokrat Parti iktidarı, izahı güç bir takım tesirler altında hissi bazı kararlar almak suretiyle 2 Mayıs neticesinden adeta memnun değilmiş gibi ortalıkta bir hava uyandırmasına sebebiyet verdi. Kırşehir vilayetini alelacele kazaya çevrilmesi iyi olmamıştır. Bu karar doğuran idari, mali, iktisadi coğrafi sebepler ne derece haklı olursa olsun, bunu bir nevi ceza diye gösterenlerin iddiasını vatandaş gözünde çürütmek güçtür. Yabancı sermaye kanunu karşısında 'vatani satıyorlar' diyenleri seçmenler gülerek dinliyorlardı. Bugün 'beğenmedikleri partiye rey veren vilayetleri cezalandırıyorlar' sözlerini acaba herkes gülerek mi dinliyor?*

Bunun gibi üniversite bağımsızlığını zedeleyen, hâkimler teminatını son derece daraltan kararları da biz 2 Mayısın yarattığı ışıklı ve aydın havaya yaraşır bulmuyoruz. ¹⁹⁵ ifadeleriyle Demokrat Partinin kendisinde hayal kırıklığı yaratmaya başladığını görebilmekteyiz. Nadir Nadi, ilk iktidar yıllarından beri desteklediği partinin bu

¹⁹³ Nadir, Nadi, Hep bir yolun yolcusu, Cumhuriyet, 7 Kasım 1954,s.1

¹⁹⁴ Nadir, Nadi, Saygı nasıl korunur? ,Cumhuriyet, 3 Ağustos 1957,s.1

¹⁹⁵ Nadir, Nadi, Acele işe... , Cumhuriyet, 18 Kasım 1954,s.1

icraatlarını sebepsiz ve yersiz buluyordu. Bu yanlışların devam ettirilmeyerek bir an evvel düzeltilmesi gerektiğini savunuyordu.

Bundan sonraki yazılarında DP'yi basına ve iktidara karşı alacağı tedbirlerden açıkça uyarmaktan çekinmeyerek ‘‘ ... DP'yi ela gözlerine aşık olduğumuz için değil, memleketi bundan (tek parti) kurtarsın diye destekledik. Tek parti devrinde hükümeti eleştirmek şiddetle yasak olduğu için sesimizi kısmak zorunda kalıyor. En ufak bir tenkitte mahkemeyi boylamak pahasına göze alabiliyorduk. ’’¹⁹⁶ diyerek partiyi geriye dönmek üzerine açıkça uyarıyordu.

Nadir Nadi, iktidarda meydana gelen değişikliği anlamaya çalışıyor ve yazılarında buna sık sık yer veriyordu. Muhalefetin de kendisini geri çekmiş olması, iktidarın adeta hırçın bir şekilde etrafına saldırmasına gerek olmaması durumu daha da anlamsız bir hale sokuyordu. Bunları ‘‘DP'ye yakıştıramıyoruz.’’ Şeklinde ifade ediyordu.1954 seçimlerinden önce Demokrat Partinin tutumunun değiştiğini söyleyen Nadi, özellikle iktidara oy vermeyen kesimin cezalandırılması yoluna gidilmesini seçimlerden önce demokrasiyi memlekete Demokrat Parti getirecek sözleri ile çeliştiğini söylüyordu.‘‘ ... Demokrat Partiye olan nedir? Halktan aldığı güvene dayanarak muhalefeti bütün bütün ezmeğe mi hevesleniyor? Yoksa ikinci dört yılın sonunda aynı başarıyı kazanacağından şüphelendiği için demokratik gelişmemizi durdurmayı hatta onu yavaş yavaş geri çevirmeyi mi düşünüyor?’’¹⁹⁷ diye sert bir şekilde eleştirmiştir. Bu yazısında Nadi'nin DP'de meydana gelen bu antidemokratik gelişmelerin sebepsiz olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır.

Kısa süre sonra 29 Aralık 1954 tarihli yazısında aslında ekonominin istenilen noktada olmamasına ve iktidarın bu hırçın tavrının sebebine bir şekilde dikkat çekiyordu.‘‘ ...Mesela şeker istihlaki ne kadar artıyor? İstihsalı buna göre ayarlamak uğruna ne gibi tedbirler alınmıştır? Gelecek kampanyaya kadar elimizdeki stoklar halkın ihtiyacını ne dereceye kadar karşılayacaktır? Bunlar halka söylenmeli, eğer belli bölgelerde bazı aksamalar görülecekse bunlar da açıklanmalı ve alınan tedbirler bildirilmelidir... ’’¹⁹⁸ Yazısıyla ekonominin gidişatı ve demokrasinin durumu ile ilgili dikkat çekiyordu.

¹⁹⁶Nadir, Nadi, Geri dönmek yok, Cumhuriyet, 24 Kasım 1954,s.1

¹⁹⁷ Nadir, Nadi, Nereye, Cumhuriyet, 13 Aralık 1954,s.1

¹⁹⁸ Nadir, Nadi, Işık hep iyidir, Cumhuriyet, 29 Aralık 1954,s.1

Nadir Nadi, artık yazdığı yazılarda DP'ye karşı hissettiği derin hayal kırıklığından bahsetmektedir. Ekonominin olumsuz gidişatı, demokrasinin ilerlememesi, yapılan eleştirilerin kısıtlanması vb. durumlardan duyduğu rahatsızlığı sık sık kaleme almıştır. Artık muhalefetin isteklerini daha da yerinde bularak, DP'nin bir an evvel parti içi meselelerini hallederek iç ve dış politikayı kontrol altına alması gerektiğinden bahsetmiştir.

Menderes'in ekonomi politikasını faydalı bulmayan Nadi, sık sık önerilerde bulunarak ekonomik gidişatın düzeltilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Ekonomiye düzelterek derken, hukuk, demokrasi, insan hakları, hürriyet gibi meselelerin bir kenara atıldığını da eklemiştir. Eleştirilere kulak asmayarak, eleştirenleri cezalandıran ve susturan DP'yi bu sözleri ile eleştiriyordu. ''... *Ne yaparsınız ki gerçek durum yukarıdaki faraziyenin tersine bir istikamette gelişmiştir. Demokrat Parti sayın kurucuları, muhalefet yıllarında iktisadi istiklal savaşının değil, sadece hürriyet, adalet ve hukuk eşitliği savaşının öncülüğünü yapmışlar, barajlardan fabrikalardan hiç söz etmemişlerdir. Onlar muhalefette iken yurdumuzda vatandaş çok daha geniş hürriyet şartlarına layık görülüyor, bu şartlar gerçekleştirildiği takdirde ekonomik durumun adeta kendiliğinden düzeleceği söyleniyordu. 1946-1950 yıllarında söz ve yazı hürriyetini, üniversite bağımsızlığını, hâkim güvenliğini savunan yazarları sayın kurucular her fırsatta teşvik ediyor, rastladıkları yerlerde onları kucaklayıp öpmekten kendilerini alamıyorlardı.*

Ne yazık ki aradan be alı yıl geçip de iktisadi istiklal savaşı nazariyesi yürürlüğe konduktan sonra eski dostlara düşman muamelesi edilmeye başlanmıştır...''¹⁹⁹

1957 seçimlerinden önce DP içerisinde bir takım depremler meydana gelmeye başlamıştır. Çankırı Milletvekili Celal Boynuk ve partinin kurucularından Fuat Köprülü'nün partinin program, prensip ve vaatlerine aykırı hareket etmeye başlaması sebebi ile partiden çekilmişlerdir. '' *Nihayet o da bütün ümidini yitirdi, Demokrat Partinin kuruluş amaçları ile hiçbir ilişkisi kalmadığını iyice gördü ve bu durum karşısında idealine bağlı bir fikir adamı nasıl davranırsa öyle yaptı; programdan ayrılmış, eski varlığını tamamen değiştirmiş olan partiden çekildi.*

Bu çekilen adam Demokrat Parti'nin 1950 veya 1954 zaferlerine sığınmış bir isim değildir. Bu adam hatta Demokrat Parti muhalefetine kuvvetlendiği yıllarda

¹⁹⁹Nadir, Nadi, Döner kim ?, Cumhuriyet, 1 Eylül 1957,s.1

mesela 1948’de kalabalığa katılmış biri de değildir. Profesör Fuat Köprülü, ortalarda henüz demokrasinin adı bile anılmazken tek parti rejimine karşı tek başına ayaklanan, dünyanın nereye doğru yürüdüğünü gördüğü için tek parti sisteminin yurdumuzda doğuracağı tehlikelere daha o zamandan işaret eden adamdır. Dörtlü taktir diye andığımız vesikanın altında onun da imzası vardır. ²⁰⁰ sözleriyle Fuat Köprülü’nün partiden ayrılmış olmasını büyük bir kayıp olarak nitelendiriyor, Demokrat Partinin değişen prensiplerinin doğurduğu bu kötü sonuçlara dikkat çekiyordu. Fuat Köprülü’nün partiden ayrılmış olmasının halk üzerinde yaratacağı tesirin büyüklüğünden de bahsetmiştir.

Atatürk devrimleri konusu DP iktidarının ilk yıllarından beri en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. 7 Haziran 1950 tarihli yazısını incelediğimizde din siyaset ilişkisi üzerine yazmış olduğu yazılarında iktidara olan güveni çok nettir. Fakat 1956 yılının ortalarına gelindiğinde bu konuda da fikir değişikliğinde bulunmuş olduğunu görmekteyiz. Özellikle laiklik konusunda DP’nin net bir tavır içinde olmamış olması ve oy kaygısı ile hareket etmiş olmasını olumsuz bir tavır içinde değerlendirmiştir. ²⁰¹

Atatürk’ün yerleştirmeye çalıştığı hürriyet ve demokrasi kavramlarının kulak arkası ediliyor olması bu dönem yazılarında en çok dikkat çekici tavır değişikliği olmuştur. Yazarın geçmiş yazılarına baktığımızda genel havasının Atatürk devrimlerinin savunucusunun DP olduğu şeklinde olmuştur. Fakat 29 Ekim 1956 tarihli yazısında cumhuriyet ve Atatürk üzerine farklı bir üslupta bir yazı kaleme almıştır. ‘Cumhuriyetimizin ilanından sonra giriştiği devrim hareketleriyle, Büyük Atatürk, Batılı anlamda bir hürriyet idaresini yurdumuzda gerçekleştirmenin temellerini atmıştı. Şimdi o mutlu başlangıcın otuz üçüncü yıldönümünü kutluyoruz. Yaşadığımız sür ‘at asrında otuz üç yıl pek azımsanacak bir zaman parçası sayılamaz. Bu müddet içinde çevremizde ve daha uzağımızda yaşayan birçok şark milletleri uyanmışlar, kendilerini geçmişe mihlayın ortaçağ geleneklerinden sıyrılıp yaşadığımız yüzyıla adım uydurmaya gayret ediyorlar. Atatürk yürürlüğe koyduğu devrimlerle, boyunduruk altında inleyen bütün şark milletlerine örnek olmuştur. O devrimleri korumak ve ileriye doğru geliştirmek suretiyle de biz, bugün hem maddi – manevi övgücümüzü arttırır, hem de Batı ile Doğu arasında son derece müspet, yapıcı rol oynayabilirdik.

²⁰⁰ Nadir, Nadi, Halk görüyor, Cumhuriyet, 10 Eylül 1957, s.1

²⁰¹ Nadir, Nadi, Gene de hoşla gidiyor, Cumhuriyet, 15 Mart 1956, s.1

Ne yazık ki demokrasiyi anlayış ve yürütüş tarzımız özlediğimiz sonuçlara özlediğimiz hızla yaklaşmamıza engel olmaktadır. İktidar çevrelerine zaman zaman hükmeden tahammülsüzlük havası rejimi yıpratmakta, tamiri güç hatalara yol açmaktadır. Fiil ve hareketlerimiz çok defa akıldan ziyade hislere dayanmaktadır.

Halbuki Cumhuriyetin ilanında henüz on beşini tamamlayan çocuklar bugün ellisine merdiven dayamış olgun adamlardır. Mecliste, hükümette, İdarede, adliyede, üniversitede hür düşüncenin nimetlerinden bol bol faydalanarak yetiştirilen uğurlarında bunca emek harcanan kendilerine ümid bağlanan vatandaşlar vardır.

Türkiye'mizi fikir ve kanaatlerin korkusuzca ifade edilebildiği hür bir ülke halin bir an önce ulaştırmak bugün iş başında bulunan neslin kaçınılmaz görevidir...²⁰² şeklinde ifade etmiştir.

Yaklaşacak seçimler için kaleme aldığı yazılarda iktidar partisini sık sık eleştirerek aldığı kararların yanlışlığından bahsediyordu. DP'nin yapmış olduğu tüm antidemokratik girişimlerine karşılık vatandaşın gözünü açarak oylarını akılcı bir şekilde vermelerini gerektiğini söylüyordu ve dolayısıyla hedef olarak CHP'yi gösteriyordu. “...eğer Büyük Millet Meclisine ezici bir çoğunlukla gene şimdiki iktidar partisinin geçmesini istemiyorlarsa, eğer gelecek mecliste daha tesirli bir murakabe sisteminin kurulmasını özlüyorlarsa, bu vatandaşlar çevrelerinde en kuvvetli bulunan muhalefet partisini desteklemelidirler...²⁰³” şeklinde ifade etmiştir.

Seçimlerden önce genel değerlendirmelerine devam eden Nadir Nadi, özellikle geçtiğimiz seçimden bu seçime kadar geçen sürede meydana gelen iktidardaki değişikliklerin anlamsız bir şımarıklıktan ibaret olduğunu savunuyordu. “Vaatlerini tutmayan, hatta vaatlerini tutmamak ne demek, vaatlerinin tam tersine doğru yürümekten çekinmeyen DP 'ye vatandaş bu sefer güvenoyu vermemelidir.” şeklinde uyarılarda bulunarak hem vatandaşın yeniden yanlış yapmaması gerektiği avunmuş hem de geçen seçimde DP'ye duyduğu güvenden ve partinin dürüst prensipler üzerine kurulmuş olmasından mütevellit desteklediğini 1954 önce ve sonrası fikir değişikliğini bu gerekçelerle açıklamıştır. 1954 sonrası dönemde DP'nin politikalarını yürütememiş

²⁰²Nadir, Nadi, Kaçınılmaz ödev, Cumhuriyet, 29 Ekim 1956,s.1

²⁰³ Nadir, Nadi, Ne denir? , Cumhuriyet, 21 Eylül 1957,s.1

olması halkı memnuniyetsiz etmesi sebebiyle partinin yeniden muhalefet koltuğuna oturması gerektiğin ve oyların CHP'ye verilmesi gerektiğini açıkça savunuyordu.²⁰⁴

Nadi'nin bu dönemde dış politika konularında ağırlıklı durduğu iki konu göze çarpmaktadır. Kıbrıs Meselesi ve Rus yayılmacılığı... Bu iki konu Türk dış politikasının en önemli konuları olarak görülmektedir. Yazılarında genel olarak temkinli adımlar atılması gerektiği üzerinde durmuştur. Kıbrıs Meselesi açısından değerlendirdiğimizde 5 Eylül 1954 tarihli yazısında Türk ve Yunan dostluğunun senben kavgasına girilmeden süreklilik arz etmesi gerektiğini savunuyordu.²⁰⁵

Rus Meselesi içinde her zaman temkinli bir Ortadoğu politikasının yanı sıra ,Rus tarafının dostluk sinyallerine karşı dikkatli adımlar atmak gerektiğini savunmuştur. Rusya'nın Batıya karşı var olan geri kalmışlığını yayılmacı bir politika izleyerek kapatmaya çalıştığına dikkat çekerek, iktidarın Ruslardan gelecek resmi bir dostluk adımı olmadan harekete geçmemesi gerektiği konusunda da uyarılarda bulunmuştur.²⁰⁶

Nadir Nadi'nin 1954-1957 yılları arasında kaleme aldığı yazıları ekonomi, iç ve dış politika ve demokrasinin ilerlemesi üzerine olmuştur. Yazılarında iktidar partisinin ilk dönemden farklı bir prensip içerisinde bir anda ye almış olmasını şaşkınlıkla karşıladığı ve anlam veremediği açıkça görülmektedir. Bu tavır değişikliğinin sebebini bir süre kestiremeyerek bunu geçici bir durum olarak değerlendirse de Atatürk ilkelerine karşı izlenen tutum ve antidemokratik tavırlar üzerine yazılarının yönünü değiştirmeye başlamıştır. Seçimlerde açıkça oy pusulasını CHP'ye doğru yöneltmeye başlamıştır.

3.3 1957 – 1960 Yılları arasında Nadir Nadi ve Cumhuriyet Gazetesi Bakış Açısı

1957 seçimlerinden önce 27 Mayıs 1957 tarihinde seçim sonuçlarını değerlendiren Nadir Nadi yazısında halkın yoğun katılım göstermesinin sevindirici olduğundan bahsetmiştir. Bu katılımın demokrasi adına sevindirici bir durum olmasına değinerek, Demokrat Parti politikalarına karşı da bir cevap niteliği taşıyor olmasının da üzerinde durmuştur. “ ... Bir defa övünerek söyleyebiliriz ki, Türk vatandaşı, evvelki gün gerçekten parlak bir olgunluk sınavı vermiştir. Yurdun her tarafında seçmenler, Türk'e yakışan bir ağır başlılıkla, gürültüye ve taşkınlığa kapılmaksızın milli

²⁰⁴ Nadir, Nadi, Son üç gün, Cumhuriyet, 23 Ekim 1957,s.1

²⁰⁵ Nadir, Nadi, Tek taraflı dostluk, Cumhuriyet, 5 Eylül 1954,s.1

²⁰⁶ Nadir, Nadi, Rusya ile dostluk, Cumhuriyet, 1 Aralık 1954,s.1

görevlerini yerine getirmeye çalışmışlar. Seçimlere katılma payı en ileri, en eski hürriyet ülkelerini bile kısıktırarak yüksekliğe ulaşmış genç, yaşlı bütün seçmenler şimdiye kadar görülmemiş bir ölçüde sandık başına koşmuşlardır.’’²⁰⁷ Sözleriyle halkın demokrasiye olan bağlılığını övgüyle kaleme almıştır.

Aralık ayı içerisinde DP’nin CHP’ye soruşturma yöneltmesi ve kapatılacağı yönünde dedikoduların çıkması üzerine halkın sesliklerini bozarak bu duruma tepkisiz kalmamaları gerektiği uyarısında bulunmuştur. ‘‘Vaktinden erken yapılmasaydı şimdi önümüzde milletvekili seçimlerine daha iki aylık bir zaman bulunacaktır. Yurdumuzda estiği söylenen fitne havasını durdurmak gerekçesi ve ortalığı sükuna kavuşturmak isteği ile Demokrat Parti iktidarı 27 Ekimde seçimleri yeniledi. Fakat aradan dört buçuk ay gibi azımsanamayacak bir zaman parçası akıp geçtiği halde, seçimlerde iktidarını yenileyen Demokrat Parti gene memnun değildir. Fitne havasının durulmadığından, yurdun sükûna kavuşmadığından şikâyet etmektedir. Demokrat Parti sayın sorumlularına göre, CHP seçimlerden önce ve seçimler sırasında çok kötü davranış kanuna, ahlaka ve meşruluğa aykırı birçok hareketlerde bulunmuş, devlet memurları ve halk üzerine baskı yaparak yurdumuzda bir terör rejimi yaratmaya kalkışmıştır.

...Şimdi CHP hakkında rakibi DP tarafından mecliste tahkikat açılmakla yurdu sükûna kavuşturmak nasıl mümkün olacaktır.

Seçimlerin iktidar aleyhine değil, tam tersine muhalefet aleyhine eşitsiz şartlarda yapıldığı meydandadır. Bunu herkes biliyor. Muhalefetin radyodan yararlanmasına imkân verilmemiş, muhalif partilerin işbirliği yapmasını önlemek için son dakika kanun çıkarılmış, muhalif adayların seçmene fikirlerini ulaştırabilmeleri güçleşmiştir. Buna karşılık iktidar partisinin devlete ait taşıtları seçim kampanyası sırasında bol bol kullandığı, hükümet icraatını anlatmak bahanesi ile radyoda seçim propagandası yaptırdığı, hatta yürürlükteki kanunları zorlayarak dini politikaya alet ettiği, seçim günü bile radyo vasıtası ile halk üzerinde propagandaya kalkıştığı şimdiye kadar çok söylendi...’’²⁰⁸ Şeklinde yazdığı yazısında DP’nin seçimleri eşit şartlarda uygulamamış olmasını eleştirerek, CHP’ye karşı yapılan propagandaların halk

²⁰⁷Nadir, Nadi, Olgunluk sınavı, Cumhuriyet, 29 Ekim 1957, s.1

²⁰⁸Nadir, Nadi, Sanık ayağa kalk, Cumhuriyet, 8 Mart 1958, s.1

üzerindeki tesirini azaltmaya da çalışmıştır. Böylelikle halkın DP iktidarına karşı uyanık olmalarını istemiştir.

Yazılarında Demokrat Parti'nin demokrasiye karşı tutumunu eleştirmeye devam eden Nadir Nadi, özellikle halkın bu duruma dur dememiş olmasını büyük bir hata olarak ifade etmiştir. Demokrasinin ortaya çıkmaya başlamasından bu yana halkın elini aşın altına koyması gerektiğinden bahsetmiştir. Demokrasilerde başarılı ve başarısız olmak olağan bir durumdur şeklinde ifadelerde bulunan Nadir Nadi, bu duruma halkın karar vermesi gerektiğini de ifade etmiştir. *“... Kabul edelim ki böyle manevi bir baskı henüz yeteri derecede kuvvetlenmiş değildir. Dün CHP saflarında DP'ye aslanlar gibi hücum eden bazı kimseler, sonraları Demokrat Parti'ye geçmekten hatta bu partinin sözcülüğünü yaparak aynı heyecanla ve aynı rahatlıkla bu sefer halk partisine saldırmaktan çekinmiyorlar. Gerçi son iki seçimde bunlardan bazılarını halk kendi oyu ile devirdi. Fakat ne de olsa bir kısmı gene de meclise girmenin yolunu buldu. Öyle anlaşıyor ki sayın politikacılarımız üzerinde daha kesin, daha sürekli tepkisi görülünceye kadar bir siyasal derebeyliği önlemek kolay olmayacaktır...”*²⁰⁹ yazında halkın tepkisinin yetersiz olduğunu ve daha sert tepkiler göstermeleri gerektiğini tavsiye etmiştir.

Nadir Nadi, Demokrat Parti'nin 1946 metotlarına dönmesini umarak yazılarını bir süre bu tema çerçevesinde şekillendirmiştir. CMP'nin Demokrat Parti'den ayrılanlar tarafından kurulması ve parti prensiplerinin bu şekilde olması onu umutlandırmıştır. Son dönemde Demokrat Parti içerisinde de yapılan bir takım değişikliklerin Türkiye'de kontrolsüz, antidemokratik devlet idaresinin son bulması için bir adım olarak yorumlamıştır. *“... 1954-1957 yılları arasında şahit olduğumuz demokrasiden cayış belirtilerine bakarak Türkiye'nin bu hali ülke hesabına olağan sayılıyordu. Her yüz şu kadar yıllık batılılaşma tarihimiz boyunca, her ileri davranıştan sonra böyle ümit kırıcı gerilemeler olmamış mı idi? O halde bir dahaki sefer ki davranışa kadar durumu olağan kabul etmekten yapacak başka bir şey yoktur...”*²¹⁰ Şeklinde demokrasinin nereden nereye yol kat ettiğini özetlemiştir.

Cumhuriyet gazetesinin 7 Mayıs 1958 tarihli bir haberinde ekonomik durumun ile ilgili eleştirilere yer verilmiştir. Tebliğde Türkiye Ekonomi Kurumu tarafından

²⁰⁹Nadir, Nadi, Daha çok tepki lazım, Cumhuriyet, 15 Mart 1958,s.1

²¹⁰ Nadir, Nadi, Kayıp olan yol, Cumhuriyet, 26 Mart 1958,s.1

yapılan araştırmaya göre hayvancılık, balıkçılık, ormancılık, ziraat alanlarında hiçbir ilerleme kaydedilmediğine değinilmiştir. Ekonominin bu kötü gidişatı ile ilgili sık sık yazılar yazarak 1950'den bu yana ekonomi politikalarını eleştirecektir.

19 Mayıs 1958 tarihli yazısın bundan otuz dokuz yıl önce Samsun'a çıkarak milli mücadeleyi başlatan Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ten bahsediyordu. Yazısında bulunan şu satır başları dikkat çeker. *'... Şimdi arkaya baktığımız zaman, otuz dokuz yılın her parçasının o umut gününden aldığımız hıza layık bir tempo ile kullandığımızı övünerek söyleyebilir miyiz? Bu oldukça güçtür. Ara yerde durakladığımız, yerimizde saydığımız olmuştur. Atatürk'ün ölümünden sonra bocalamış, 1950'den sonra da gerilemişizdir. Yurdumuzu layık olduğu medeniyet seviyesine hızla ulaştıracak devrimleri koruyamamışızdır...* ²¹¹ sözleriyle hem demokrat partiyi hem de Türk millerini ağır bir şekilde eleştirmiştir.

19 Mayıs tarihinden 19 Ağustos'a kadar süre içerisinde Nadir Nadi'nin daha çok iç meselelerle ve dışarda Kıbrıs meselesi ile meşgul olduğu görülmektedir. Kıbrıs'ta meydana gelen Türk katliamları, EOKA'nın faaliyetleri gazetenin bu sürede ele aldığı en önemli meselelerden olmuştur. Demokrat Parti'nin Kıbrıs meselesi ile alakalı atmış olduğu adımların kesin ve kararlı adımlar olmamasından dolayı sık sık eleştiride bulunmaktadır.

CHP ile sık sık ortak fikir etrafında birleşerek partiye övgülerde bulunuyordu. CHP meclis grubunun vermiş olduğu bildirinin bazı çevreler tarafından sert bulunmasını yersiz bulan Nadi, verilen bildirinin muhalefet partisine yakışır bir vaziyette olduğunu ifade etmiştir. *'...Belki uzun iktidar yıllarının çemberinden geçtiği için, belki de sayın İnönü'nün karakterinden aldığı ilhamla CHP bugün çok ağır başlı son derece formalist kalantor bir parti hüviyetine bürünmüştür. Hak ve hürriyetlerimize kadar kısılsa da bu partinin kanundışı yollara sapabileceğini düşünmek oldukça güçtür...* ²¹¹ şeklinde CHP gurubuna duyduğu güveni ifade ediyordu. Bu yazısında Nadir Nadi'nin yönünü tamamen CHP 'ye doğru yöneltmiş olduğu görülmektedir. Bildirinin içeriği ilgili yorum yapmak gerekirse, CHP'nin Demokrat Parti'nin politikalarını sert bir şekilde eleştirdiği bir bildiri olmuştur. Özellikle Nadir Nadi'nin hoşuna giden ve dikkatini çeken hususlar bildiride yer alan antidemokratik uygulamalara karşı takınılan tutum ve verilen somut örnekler olmuştur. *'... Anayasanın tanıdığı haklara titiz bir şekilde riayet*

²¹¹ Nadir, Nadi, Umut günü, Cumhuriyet, 19 Mayıs 1958,s.1

etmek, mecliste muhalefet haklarına saygı göstermek, Meclis başkanlığının devamlı tarafsızlığını sağlamak, basın hürriyetini baltalayan kayıtları düzenlemek, seçimlerde partilerin eşit şartlar altında çalışabilmelerine imkân vermek gibi siyasal hayatımızı düzene sokacak bütün noktalar, vaktiyle Demokrat Partinin benimsediği ve iktidara gelir gelmez gerçekleştireceğini vaat ettiği hususlar değil miydi? ‘²¹² şeklinde eleştiride bulunarak bildirinin esasen DP’nin prensiplerini hatırlatır nitelikte olduğunu yazmıştır.

Nadir Nadi, yazılarında sık sık bir dahaki seçime kadar yapılması gerekenlerden bahsederek önerilerde bulunuyordu. Özellikle CHP çatısı altına davet ettiği HP ve CMP’ye Demokrat Parti’ye karşı ortak hareket ederek güçlenmek gerektiğini söylüyordu. ‘*... O halde Hürriyet Partisi yönetim kurulunun bildirisinde epeyce kapalı bir dille anlatılmağa çalışılan birleşim metodunun ne olduğunu anlamış sayılırız. Kurul küçük partilerin kapılarını kapatıp, Halk partisine katılmalarını bugünkü şartlar altında gerekli bulduğunu ifade etmektedir...*’²¹³ şeklinde belirterek bu şekilde en azından Demokrat Parti’nin vaatlerini tutmak zorunda kalacağına işaret ediyordu.

Yapılan bu örgütlenme girişimleri, Menderes’i de harekete geçirerek ‘*Vatan Cephesi*’ni kurmasına sebep olmuştur. Kurulması planlanan Vatan cephesinin mümkün olmadığını yazan Nadi, ancak hukuksal düzlemde eşit hakların olduğu bir ortamda Vatan Cephesinin kurulabileceğini ifade etmiştir. Bu durumu yazısında şu şekilde ifade etmiştir. ‘*Bir süredir yurt gezisine çıkan Sayın Menderes, uğradığı yerlerde sık sık bir (vatan cephesi) kurulması lüzumu üzerinde duruyor. Yazık ki bunun nasıl bir cephe olacağını kavramakta biz güçlük çekiyoruz. Sayın Başbakana göre yurdumuzda milleti aldatmağa çalışan bir avuç muhteris ve münaфіk vardır. İktidar koltuğunu bir an evvel ele geçirmek için çırpınan bu adamlara millet kanmamalıdır. ...*’²¹⁴ yorumu ile Adnan Menderes’in muhalefetin ortak faaliyetlerine karşı tedirgin olduğu şeklinde yorumlamıştır.

Nadir Nadi, ne olursa olsun şeffaf bir üslup kullanmaya özen göstermiştir. Adnan Menderes’i kişilik özellikleri bakımından tenkit etmemeye dikkat etmiştir. Fakat eklemeler yapmaktan da çekinmemiştir. Adnan Menderes muhalefet lideri iken

²¹²Nadir, Nadi, Kim dinler bizi, Cumhuriyet, 19 Ağustos 1958,s.1

²¹³ Nadir, Nadi, Partiler arası, Cumhuriyet, 8 Ekim 1958,s.1

²¹⁴ Nadir, Nadi, Bu bir tılsım değil, Cumhuriyet, 24 Ekim 1958,s.1

barındırdığı görüşlerini iktidar partisi olduktan sonra devam ettirmemiştir. Bu durum üzerine Adnan Menderes'e olan tavrının değiştiğini yazmıştır.²¹⁵

1957-1960 yıllarında devletin en önemli dış meselesi Kıbrıs konusunda attığı yararlı adımlar olmuştur. Yapılan Zürih anlaşması ile Kıbrıs Meselesinin kısa süreliğine de olsa sonuca bağlanmış olması Nadir Nadi tarafından sevindirici görülmüştür. Demokrasi ve iç politika meselelerinde Adnan Menderes'e duyduğu güvensizliğin tam tersine, dış politikamızda atılan adımların etkili ve yerinde olması konusunda yaşadığı memnuniyeti ifade etmiştir. Türk – Yunan dostluğu açısından da yaşanan olayların hem dünya tarihi hem de Türk dış politikası açısından faydalarına değinmiştir. “ *Altı gündür Zürih’te yapılan Kıbrıs hakkındaki Türk- Yunan görüşmelerinin müspet bir sonuca bağlandığı resmen bildirildi. Her iki taraf varılan anlaşmadan memnun olduğunu açıklıyor. Bu memnunluğu ilgili milletler de paylaşırsa Kıbrıs meselesi en iyi şekilde çözülmüş, Türk – Yunan dostluğu kurulmuş, NATO’nun sağ kanadı özlenen sağlamlığı kazanmış olacaktır...* ”²¹⁶ şeklinde Kıbrıs meselesinin olumlu bir hal içinde olduğunu ifade etmiştir.

Yazısına sonuca varılan Doğu Akdeniz’in güvenliği ve Kıbrıs’ta bulunan vatandaşların hakları meselelerine de değinerek şimdiye kadar yapılan tartışmaların bu konular etrafında toplanıyor olmasından duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Bu konuların Atatürk’ün milli misak prensipleri ile de tamamen örtüşen şekilde çözümlenmiş olmasından dolayı ayrıca memnun olduğunu Türk milleti adına ifade etmiştir.

Kıbrıs meselesinde anlaşmaya varılmasından dolayı memnuniyetinden bahseden Nadi, özellikle bu durumda kullanılan çözüm yollarının tüm milletlere iyi örnek olacağından bahsetmiştir. Yazısında dikkat çeken bir husus da uyarılarına devam ettiğidir. “ *...fakat komşu memleket ENOSİS’ten vazgeçmedikçe bizim de taksim tezini bırakmamız beklenemezdi... Bir gün ENOSİS iddiaları yeniden duyulursa bizim de ‘ya taksim ya ölüm ‘ feryatlarının aynı şekilde şiddetle ortalığı kaplayacağından şüphe etmemek gerekir...* ”²¹⁷ uyarıları ile dostluğun devamlılığının karşılıklı anlaşma ve sağduyu ile mümkün olacağını ifade etmiştir.

²¹⁵ Nadir, Nadi, Güç randevu, Cumhuriyet, 26 Ekim 1958,s.1

²¹⁶ Nadir, Nadi, Peşin hüküm yok, cumhuriyet, 13 Şubat 1959,s.1

²¹⁷ Nadir, Nadi, İyi bir örnek olabilir, Cumhuriyet, 22 Şubat 1959,s.1

“Kıbrıs anlaşmasının tatbikatı dün başladı.” Manşeti 25 Şubat 1959 tarihli Cumhuriyet gazetesinde dikkat çeker. Nadir Nadi, Hayırlı olsun diyerek başladığını yazısında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere hükümetlerinin dün başlattığı Kıbrıs anlaşması üzerine ilk izlenimlerin memnuniyetinden bahsetmiştir. Varılan anlaşmaya göre adada minik bir devlet kurulacaktır. Türk ve Rum toplulukları her türlü işleri kendi aralarında göreceklerdir. Ayrıca adada bulunan Türk azınlığının ezilmemesi için her türlü tedbirin alındığına da önemle dikkat çekmiştir.²¹⁸

Kıbrıs anlaşması CHP cephesinde de olumlu karşılanmıştır. Nadir Nadi, CHP’nin muhalefetten beklenmeyecek derecede ağır başlı ve anlayışlı üslubuna değindi. Sadece ENOSİS’i önleyici propagandaları eksik bulmasına ve adada bulunan Türk vatandaşlarının ekonomik açıdan yurda daha sıkı bağlanması gerektiği konusunda eleştiri getiriyordu. İnönü’nün takındığı ağır başlı tavrın aksine DP’nin ertesi gün radyolarda muhalefet partisi liderine karşı takındığı sert üslubu anlamsız bularak DP’yi sert bir dille “ *bu nasıl demokrasi anlayışıdır, nasıl fikir hürriyetidir?*”²¹⁹ Şeklinde eleştirmiştir.

1960 yılına geldiğimizde Türk iç politikasının çalkantılı bir dönemden geçtiğini açıkça görebilmekteyiz. İktidar partisi politikasını sertleştirmiş, muhalefete karşı sürekli olumsuz bir tutum içerisine gitmiş, ekonomik durum iyice kötüleşmiş vaziyete gelmiştir. Bu durumdan halkta memnun olmadığını her fırsatta ortaya koyuyordu. 27 Mayıs hareketinin etkileri bir ay öncesinde görülebiliyordu. Sesler yükseldikçe durumun bu şekilde devam etmeyeceği yönünde kesimler ortaya çıkıyordu. Cumhuriyet gazetesinin 27 Mayıs 1960 tarihli manşeti “ Meclis feshedildi, yeni anayasa ve demokratik müesseselerin kurulma hazırlığına başlandı. ”²²⁰ şeklinde demokrasi adına olumlu bir durumda olmuştur. Nadir Nadi, başyazısında bu olayı şu şekilde ele almıştır. “ *Türk milleti dünden beri tarihinin yeni bir dönüm noktasına ulaştı. On yıl önce gerçekleştirdiğimizi sandığımız çok partili demokratik idare sisteminin zamanla nasıl soysuzlaşmaya başladığını bütün memleket sever vatandaşlar yakından görüyor ve bu hali önlemek için ilgilileri uyarmaya çalışıyorlardı. On yıllık siyasal tarihimizi sırası geldiği zaman inceleyecek olanlar her halde pek faydalı ibret dersleri sereceklerdir.*

²¹⁸Nadir, Nadi, Hayırlı olsun, 25 Şubat 1959,s.1

²¹⁹ Nadir, Nadi, Tek renk tablo, Cumhuriyet, 11 Mart 1959,s.1

²²⁰ Nadir, Nadi, Dönüm noktası, Cumhuriyet, 27 Mayıs 1960,s.1

Şimdilik şu kadarını söyleyebiliriz. 27 Mayıs 1960 günü Büyük Millet meclisinde geçen olaylardan sonra genç demokrasimizin soysuzlaşması korkunç bir şekil almış, vatandaşları birbirine kırdıracak kanlı boğuşma ihtimalleri bütün dehşeti ile ufukta belirmişti. Olağanüstü yetkilerle kurulan Meclis soruşturma komisyonunun Anayasaya aykırı olduğu ilgili hukuk profesörlerimiz tarafından ittifakla söylendiği halde iktidar sorumluları tuttukları yanlış yolu değiştirmeye lüzum görmediler. Böylece rakip bir siyasi partiden davacı görünen iktidar, aynı zamanda hâkim rolünü de üzerine almak isteğini açığa vurmuş oluyordu. Böylesine hukuk dışı bir durum memleketi nereye götürecekti? Milletin yegane ve hakiki temsilcisi bildiğimiz Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarını arka arkaya çıkardığı yayın yasaklarıyla millettten saklamakta, bu komisyon ve ona bu yetkileri veya direktifleri verenler, gerçekte, fiilen ve hukuken bir hükümet darbesi yapmış olmuyorlar mı idi?

Bu karanlık ve karışık durum 27 nisandan 27 mayısa kadar günü gününe tam bir ay sürdü. Millet kendi meclisinde, kendini temsil eden vekillerinin düşünce ve davranışlarını öğrenmek hakkından yoksun bırakılıyordu. Yurdumuzda olup biten olaylara vatandaş ancak yabancı radyolardan izleyebilmek zorunda kalıyordu. İktidarın şiddetin hücumlarına hedef olan siyasal şahsiyetlere kendilerini savunma imkânı verilmiyordu. En ilkel hukuk prensiplerine sırt çevrilmiş, demokratik düzen çatır çatır temellerine kadar yıkılır hale gelmişti.

Türk silahlı kuvvetleri bu şartlar altında devlet idaresine el koyarak patlamasına ramak kalan kardeş kavgasını önlemeyi görev bilmiştir.

Yaşadığımız günlerin ciddiyetini ve her birimize düşen vatan borcunu unutmayalım. Bu borç azımsanmayacak kadar ağırdır. Her şeyden önce sevgili vatanımızı huzura kavuşturmak uğruna kahraman ordumuza güvenelim. Şahsi düşünce ve ihtiraslarımızı bir yana bırakarak bizi anarşiden kurtarmaya çalışanlara bir de yardımcı olalım.

Milletimizin göz bebeği kahraman ordumuzun yaptığı ilk hamlenin vatandaş kanı dökülmeksizin başarılmaması bize iyi yarınlar müjdeleyen bir talih eseridir. Fakat aylardan beri içine saplandığımız çıkmazı açabilmek ve hakkımız olan aydınlığa temiz alınla kavuşabilmek için bundan böyle de el birliği ile ve temkinle çalışmaya, hem de çok çalışmaya mecburuz.

Yaşasın Türk milleti!

Yaşasın onun kahraman ve şerefli ordusu! ‘‘²²¹

7 Ocak 1946’da kurulan Demokrat Parti, 14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara sahip oldu. Bu tarihten itibaren on yıl süren Demokrat Parti iktidarı 27 Mayıs 1960 tarihine kadar devam etti. Uyguladığı politikalar bazı kesimler tarafından destek bulurken bazı kesimler tarafından eleştiri odağı haline geldi. İdam kararının çıkması ile On yıl süren çalkantılı bir iktidar döneminden sonra 17 Eylül 1961 tarihinde idam edildi. Ölmeden önce bir asker vasıtasıyla Gıyaseddin Emre’ye ulaştırdığı mektup yakın tarihimizin en önemli belgelerinden biridir.

‘‘Sizlere dargın değilim, sizin ve diğer zevatın iplerinin hangi efendiler tarafından çekildiğini çok iyi biliyorum. Onlara da dargın değilim. Kellemi de onlara götürdüğünüzde deyin ki, Adnan Menderes hürriyet yolunda koyduğu başını 17 sene evvel almadığınız için sizlere müteşekkirdir. İdam edilmek için ortada hiçbir sebep yok. Ölüme karar-ı metanetle gittiğimi, silahların gölgesinde yaşayan kahraman efendilerinizce acaba söyleyebilecek misiniz?

Şunu da söyleyeyim ki, milletçe kazanılacak hürriyet mücadelesinde sizi ve efendilerinizi yine de 1950’ de kurtarabilirdim. Dirimden korkmayacaktınız. Ama şimdi milletle el ele vererek, Adnan Menderes’in ölümü sizi ebediyete kadar takip edecek ve bir gün sizi silip süpürecektir. Ama buna rağmen merhametim sizle beraberdir. ‘‘²²²

Adnan Menderes

²²¹ Cumhuriyet, 27 Mayıs 1960, s.1 Ayrıca Bkz. Nadir, Nadi, Atatürk İlkeleri Işığında Uyarmalar- Bir İflasın Kronolojisi(1950-1960), İkinci Baskı, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1971)

²²² Muzaffer, Teber, Bir Başbakanın Hayat Hikâyesi- Adnan Menderes Üzerine Bir Biyografi Çalışması, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul,2002, s.11

SONUÇ

Cumhuriyet, kuruluş yıllarından itibaren Atatürk ilke ve devrimlerini kendisine rehber edinmiş ve kuruluşundan itibaren şahit olduğu her dönemi bu açıdan değerlendirmiştir. Devrimlerin korunması ve cumhuriyetin temelini sarsılmaz bir parçası olduğu savını her fırsatta dile getirerek siyasilerin iç ve dış politikalarını bu açıdan değerlendirmiştir.

1950 seçimleri yaklaşık olarak otuz yıllık CHP iktidarının muhalefet olmasıyla sonuçlanan ve demokrasi ve egemenlik açısından değerlendirildiğinde yeni kurulan genç cumhuriyet için oldukça önemli seçimlerdendir.

Adnan Menderes iktidarının özellikle muhalefet yıllarında dikkat çekici politikaları sebebiyle basının desteğini alması seçim sonuçlarının başarılı olmasında katkı sağlamıştır. Adnan Menderes'in Muhalefet yıllarından başlayarak sık sık dile getirdiği hürriyet ve demokrasi söylemleri her kesimin dikkatini çeken konular olmuştur. Özellikle tek parti döneminin baskıcı tutumundan sıkılan kesimin dikkatini çekmiştir. Basın hürriyeti konusunda yaptığı vaatler akabinde iktidar döneminin ilk yıllarında yapılan kanun değişiklikleri, DP ve dolayısıyla Adnan Menderes'e destek veren ciddi sayıda bir kesimin oluşmasını sağlamıştır.

Adnan Menderes döneminde basının partiye desteğini iki grupta değerlendirmek doğru olacaktır. Birinci grupta partiyi koşulsuz şartsız destekleyen Zafer, Son Posta, Yeni Sabah gazeteleri ve İkinci grupta yer alarak parti politikaları ile ilişkilerini dengeli tutmaya çalışan ve zaman zaman uyarmaktan geri kalmayan Cumhuriyet, Milliyet ve Hürriyet gazeteleri vardır.

Çalışmamızın konusu olan *Cumhuriyet Gazetesi*'nin 1950-1960 yıllarındaki siyasi kimliğini incelediğimizde, dönemin olaylarının onun yayıncı kimliğini etkilemiş olduğunu söylemek doğru olacaktır. 1950 yılında DP'ye karşı tutumu tam anlamıyla DP politikaları ile örtüştüğünü görmekteyiz. Özellikle DP muhalefeti için temel hak ve hürriyetlere karşı cazip duruşu, buna ek olarak ekonomide izlediği politikalar Nadir Nadi'nin partiye sıcak bakmasına yol açmıştır. Nadir Nadi, bu duruşunu kimi zaman somut verilerle göstermekten kaçınmayarak, DP listesinden bağımsız aday olma yoluna kadar gitmiştir. DP, söz verdiği çizgisinden uzaklaştığında da her anlamda ağırlığını koyarak eleştirilerde bulunmuştur.

Adnan Menderes iktidarının ilk dönemlerinde ve partinin muhalefet yıllarında partiye verilen destek Cumhuriyet 'in de katılmış olduğu kalabalık bir basın ordusunu meydana getirmiştir. Buna sebep Halk Partisinin Tek parti döneminde basına ve gazetecilere yönelik uygulamış olduğu sert tedbirler olmuştur. Bu sebepten ötürü seçim boyunca Cumhuriyet gazetesi Demokrat Partiyi destekleyici bir tavırda olmuştur. Akabinde iktidarın değişmesi ile bir süre iyi ilişkilerin devam ettiği görülmektedir. Fakat Özellikle Cumhuriyet ile Adnan Menderes'in arasının açılması din ve laiklik konularından ötürü olmuştur. Gazetenin sık sık Atatürk devrimlerinin devamlılığının sağlanması için hükümetin çalışmalar yapması gerektiğini hatırlatması bu anlamda dikkat çeker.

Nadir Nadi, yazılarında genel anlamıyla sert bir üslup kullanmak yerine uyarıcı, yol gösterici ve faydalı bir üslup kullanmayı tercih etmiştir. Kalemını sertleştirdiği yegâne mesele ise Atatürkçülük ve Hürriyet meseleleri olmuştur. Özellikle cumhuriyetin temel ilkelerinin korunması için hükümeti sık sık eleştirmiş ve üzerine düşen görevi yapmadığından dolayı Adnan Menderes'i ve İsmet İnönü'yü sert bir dille eleştirmiştir.

1954-1957 yıllarında ise Demokrat Parti'nin hatalı politikalara başvurması sebebiyle ciddi uyarılarda bulunsada muhalefeti iktidara geçmek için her türlü kılığa girecek olmasından dolayı eleştirip yine de DP'ye destek vermeye davet ediyordu.

1957 yılından sonra ise bu tavır tamamen değişmiştir. 1954-1957 yılları arasında basın hürriyeti, ekonomi politikaları, dış politika ve en önemlisi de Atatürkçülük üzerinde yapılan ciddi hatalardan dolayı parti politikasından tamamen uzaklaşarak milletvekili adayı olmamış ve halkı CHP'yi yeniden desteklemeye davet etmiştir. Nadir Nadi'nin kalemi tutucu bir yapıda değildi. Yalnızca Atatürk devrimlerinin uygulanması konusunda tutucu ve değişmez bir tavrı vardı. Bunun dışında çok sesliliğe her zaman açık hoşgörülü bir duruş sergiliyordu.

Basının Demokrat Partiye karşı beklentisi her zaman üst düzeyde seyreder. Bu anlamda 1950 seçimlerinde verilen destek veren çok sayıda gazetenin DP'ye destek vermesi ile dikkatimizi çekmektedir. Dediğimiz gibi özellikle hürriyet ve demokrasi hususunda basının ve halkın beklentileri yüksektir ve DP bu beklentileri ilk yıllarda başarılı bir şekilde karşılamıştır. Fakat 1954 seçimlerinde her ne kadar oy oranlarını

arttırmış olsalar da basına karşı uygulanan yaptırımların tavrının sertleşmesi, zamanla basının desteğinin partiden çekilmesine sebep olmuştur.

Adnan Menderes, on yıllık iktidarı boyunca inişli çıkışlı devam ettirdiği politika hayatında beş hükümet kurmuştur. Bu süre içerisinde iç ve dış politikada temkinli adımlar attı. 1946'da çok partili hayata geçişten 1960askeri darbesine kadar meydana gelen olayları olumlu ve olumsuz şekillerde değerlendirirken bunlar tek bir nedene bağlamak doğru olmaz. Adnan Menderes iktidarının bir dönüm noktası olarak 1954 yılını temel alırsak bu tarihten sonra izlediği otoriter tavır, basına karşı uyguladığı sert yaptırımlar, anti demokratik uygulamalar 1960 darbesine ortam hazırlayan en önemli sebeplerden biri olmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi'nin siyasi olaylara karşı duruşunu eleştirenler de övenlerde çoktur. Buna rağmen Cumhuriyet'in Basın Tarihi içerisinde dönemin diğer yayınlarına örnek teşkil ettiğini söylemek doğru olacaktır. Sansasyonel olaylardan çok olayla ilgiyi bilgiyi aktarmayı tercih etmiştir. Bu anlamda gelecek dönemde *Cumhuriyet Gazetesi* üzerine yapılacak tez çalışmalarında Cumhuriyet'in basın tarihi içerisindeki rolü ile alakalı çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmalar özellikle Atatürkçü düşünce çerçevesinde şekillendirildiğinde günümüze kadar *Cumhuriyet*'in değişen başyazarlarının fikir hayatları çerçevesinde de değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, İstanbul, Remzi Kitabevi,2016
- Akın, Rıdvan, **Türkiye’de Çok Partili Siyasal Hayat Geçiş ve Demokrat Parti İktidarı (1945-1960)**,Tükler, C.16 Ankara: Yeni Türkiye Yayınları,2002
- Albayrak, Mustafa, **DP Hükümetlerinin Politikaları (1950-1960)**,Türkler C.16,Ankara: Yeni Türkiye Yayınları,2002
- Bağcı, Hüseyin, **Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar**, Ankara, METU) pres,2001
- Çufalı, Mustafa, **Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)**,Babil Yayıncılık, Ankara,2004
- GÖKTEPE, Cihat, “**Demokrat Parti Dönemi İç ve Dış Siyasi Gelişmeler (1950-1960)**”, Adem Çaylak, Cihat Göktepe vd. (eds.), Osmanlı’dan 2000’li Yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi, Ankara: Savaş Yayınevi, 2009.
- Eroğul, Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara, İmge Yayınları,1990
- Erol, Ömer Lütfü, **Asker Devrim Darbe**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2004
- Gevgilili, Ali, **Yükseliş ve Düşüş**, İstanbul, Bağlam Yayınları,1987
- Hiç, Mükerrerem, **Kapitalizm, Sosyalizm, Karma Ekonomi ve Türkiye**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1979
- İnuğur, Nuri, **Türk Basın Tarihi(1919- 1989)** ,İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul,1992
- Karpat, Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, İstanbul, Afa Yayınları,1996
- Koloğlu, Orhan, **Türk Basını: Kuvayi Milliye’den günümüze- 70 yılında Cumhuriyet Basını**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları,1993
- Mango, Andrew, **Türkiye’nin Yeni Rolü**, Ankara, Ümit Yayıncılık,1995
- Mert, Nuray, **Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bakış, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 6-İslamcılık**, İletişim Yayınları, İstanbul,2005
- Nadi, Nadir, **Atatürk İlkeleri ışığında Uyarmalar-Bir İflasın Kronolojisi(1950-1960)**,İkinci Basım, Cumhuriyet Yayınları, Ankara,1971
- Nadi, Nadir, **Perde Aralığından**, Üçüncü Basım, Çağdaş Yayınları, İstanbul,1979
- Nadi, Nadir, **Ben Atatürkçü Değilim**, On Üçüncü Basım, Çağdaş Yayınları, İstanbul,1996

- Oral,Fuat,Süreyya,.(1968),**Türk Basın Tarihi: Cumhuriyet Dönemi**,Ankara,Doğuş Matbaacılık
- Özgentürk, Nebile, Cumhuriyetten **günümüze Basının Kısa Tarihi**, (Ed. Davran M.ve Sekmek A.) İstanbul, Alfa Basın Yayın Dağıtım,2008
- Sarıbay, Ali Yaşar, **Türkiye’de Modernleşme Din ve Parti Politikası’’MSP Örnek Olayı’** ’Alan Yayınları, İstanbul 1985
- Toker, Metin, Demokrasimizin **İsmet Paşalı Yılları- DP’nin Altın Yılları (1950-1954)**,Ankara, Bilgi Yayınevi, 1991
- Toker, Metin, **İsmet Paşalı Yılları- DP Yokuş Aşağı (1954-1957)**,Ankara, Bilgi Yayınevi, 1991
- Toker Metin, **Tek Partiden Çok Partiye(1944-1950)**,Dördüncü Baskı, Ankara,1988
- Toker, Metin, **İsmet Paşalı Yılları- Demokrasiden Darbeye (1957-1960)**,Ankara, Bilgi Yayınevi, 1992
- Topuz, H.,**II.Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi,2003
- Yavuzalp, Ercümen, **Liderlerimiz ve Dış Politika**, Ankara, Bilgi Yayınları,1996
- Yıldız, Nuran, **Demokrat Parti İktidarı ve Basın** ,İstanbul, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,Yayınları,Ankara, 1992
- Zürcher, Eric Jan, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İstanbul , İletişim Yayınları, 1998

Gazete ve Başyazılar

Cumhuriyet Gazetesi, 1945-1960, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Arşivinden temin edilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi, 1950-195-60 eksik kısımlar, Nadir Nadi’nin Atatürk İlkeleri Işığında Uyarmalar-Bir İflasın Kronolojisi (1950-1960) adlı eserinden temin edilmiştir.

Zafer Gazetesi, 1950-1960, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Arşivinden temin edilmiştir.

Ulus Gazetesi, 1950-1960,Beyazıt Devlet Kütüphanesi Arşivinden temin edilmiştir.

Dergiler

Ayın Tarihi,12 Eylül 1955

Ayın Tarihi, 29 Mayıs 1950

Tezler,

Emre Kaya, Ayşe, Elif, **Demokrat Parti Politikalarının Cumhuriyet Gazetesinde Ele Alınış Biçimleri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir,2009

Konca, Ömer, Faruk, **Adnan Menderes'in Siyasal Yaşamı ve Kişiliği**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans tezi, 2011

Sağlam, Işıl, Cumhuriyet **Gazetesine Göre Türkiye Ekonomi ve Politik(1930-1945)**, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli,2012

Yücer, Rezzan, **Cumhuriyet Gazetesi'nin Bakışıyla Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Dönüm Noktası: 14 Mayıs 1950 Seçimleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Konya, 2016

Kozok, Fırat **Cumhuriyet Gazetesi'nin Genel Yayın Politikası**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007

Makaleler

Bulunmaz, Barış, **Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları**, Maltepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, İstanbul, 2012,(s.207-2013)

Çaylak Adem, Göktepe Cihat vd. (eds.), Osmanlı'dan 2000'li Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi, **"1939-1945 Dönemi İç ve Dış politika"** Ankara, Savaş Yayınevi, 2009, (s.309-312)

Çaylak Adem, Göktepe Cihat vd. (eds.), Osmanlı'dan 2000'li Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi, 'Türkiye'de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş'', Ankara, Savaş Yayınevi, 2009, (s.379)

Muzaffer, Teber, **Bir Başbakanın Hayat Hikâyesi- Adnan Menderes Üzerine Bir Biyografi Çalışması**, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul,2002, (s.11)

İnternet Kaynakları

<https://eksisozluk.com/adnan-menderes--86896>

<https://www.adu.edu.tr/tr/adnan-menderes-kimdir>

<https://www.youtube.com/watch?v=N2cLurBSkbU>

<https://www.youtube.com/watch?v=5ycleVO08Gk>

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/451283>

Belgeseller

Mehmet Ali Birand , Can Dündar, Bülent Çaplı, **Demirkırat**, Thomas De Morre (Alien Pictures, Brüksel),1994-1995

Ek 1: Nadi, Nadir, Tek Yol, Cumhuriyet, 28 Ocak 1951

Ek 2 : Nadi, Nadir, Partiler Arası, Cumhuriyet, 24 Ocak 1951

Ek 3: Nadi, Nadir, Şakaya Gelmez, Cumhuriyet, 7 Şubat 1951

Ek 4: Nadi, Nadir, Matbuat Hürriyeti, Cumhuriyet, 2 Mart 1954

Ek 5: Nadi, Nadir, Bir Düello, Cumhuriyet, 20 Kasım 1953

Ek 6: Nadi, Nadir, Bir Defa Tel Kopmaya, Cumhuriyet, 18 Aralık 1953

Ek 7: Nadi, Nadir, Ak ile Karaya Benzersek, Cumhuriyet, 16 Ocak 1954

Ek 8: İktidar ile Muhalefet arasındaki gerginliği konu almış gazete haberi, 22 Kasım 1954

Ek 9: D.P. içerisinde meydana gelen istifaları içeren gazete haberi,2 Ekim 1957

Ek 10: Nadi, Nadir, Dönüm Noktası, Cumhuriyet, 27 Mayıs 1960

Ek 11: Nadir, Nadi, Ekonomik Durum Tenkit Ediliyor, Cumhuriyet, 7 Mayıs 1958

Ek 12: Nadir, Nadi, Hayırlı Olsun, Cumhuriyet, 25 Şubat 1959

Demokrat Parti Genel Kurulu dün bir beyanname neşretti

"Muhalefet kendini kanunların teminatı altında hissedecektir."

Bun çekiminde gelen Zengürlük Demokrat Parti milletvekilleri vardı kendilerini karıştıran arasında

Halk niçin D.P.'yi tercih etti?

Yazan: Mümtaz Faik Fenik

İstanbul, 18 (Telefona) —
Son seçimlerde, Demokrat Partinin hakir ekseriyet iktidarı ele alması karşısında bir çok kimse şaşkınlıkla şiddetli, Fakat Demokrat Partinin memleketi kazanmış olduğu büyük seçkiyi bilerek ve her bir Halk Partisinin yapıpı yanlış hareketleri yakından gözlem için bunda hayret edilecek bir bir la- rat yaktı. Bu çoktan kani şük ki, her ne kadar dünü yapılmış ol- lursa, Demokrat Parti hakikaten büyük bir ekseriyetle Büyük Millet Meclisini girecektir. Nitekim sa- man zaman Halk Partisi muharrir- ler tarafından bilhassa karışılan bu kaat, filyatta tobat edilmiş ulu ve insanıyile anlaşıldı ki, Cefal Bayrak'ın anıtlarından "Millet bismile beraberdir" sözü kura- ra boy bir ilahide değildi. Çünkü tahsalar bunat etmiştir. Millet hakikaten Demokrat Parti de be- leridir. Ete eki kıldır partide bu hakikatı görmediği, anmadığı gibi milletini imtihan kadar okunmuş olduğu sırtıyına farkına var- mıştı. Bu yüzden siyasi bir itiraz uğra- mıştı.

Parti kabir bir ekseriyet ahl, ve öteki muhalif partiler ideta unu- lunda çıktı.
İste Demokrat Partinin yalnız hal- kın bu partiyi bağışladığı sevgi- sinden değil de dünya kıldara ni- mahşundan dolayı kazandığını iddia edilecekler cevap veremiycek (Devamı üçüncü sayfada)

Barlas'ın dünkü basın toplantısında tobat verirken

Barlas'ın Dünkü Basın Toplantısı

Cemil Sait Halk ve Demokrat Partilerini İttihadi Terakki ve İtilafçılarla mukayese ediyor

İttihatçı Devlet Bakan dün Cemil Sait Barlas'ın makamında bir basın toplantısı tertip etmiş ve demiştir ki:

(Devamı Sa. 6 Sü: 5 de)

D. P. nin Teşkilata tamimi

"Kasama aykırı bir hareketle bulunulmaması en büyük vatanisidir."
Dünkü Ünlü ve Ankara gazetle- ri de bu İstanbul gazetelerinde bir kum Demokrat Partililerin (Devamı üçüncü sayfada)

Demokrat Partinin Türk milletine teşekkürü

"C. H. P. nin nihayet kaderini millete terkmesi de şayamı memnuniyetli"

Demokrat Parti Genel İdare Ku- rulu dün de saat 19 den itibaren Aydın milletvekili Adnan Mende- resin evinde toplanmıştır. Toplantı akşam saat 19 a kadar (Devamı üçüncü sayfada)

19 Mayıs gençlik bayramı

19 Mayıs, Spor ve Gençlik Bayramı münaseletiyle her yıl yapılmış müstesna olan gen- lik ve gücün, sıradı bayra- lımlarda büyük değışikliklerin vuku bulduğu günler tes- diat ettiği için, tobat edilmiş- tir. Atatürk'ün Anadolu tap- raklarına ayak basmış günün anı hatırlanmış bile her yıl gençliğin imanı seninde ve semis neşesinde yagatan boy- cun, daha ferah daha neşe- li kutlanmak üzere Millet Meclisinin toplanmış yeni bu- kmetin teşekkülü takip edecek olan günler bırakıl- mıştır. Bu suretle, 19 Mayıs 1949 da Türk milleti çana- karı hay ve müstakıl olmak Türk milletine hayı ve hay- ayetini idat etmek anıyla Anadolu topraklarına ayak basan büyük Atatürk'ün be- reri, 14 Mayıs 1950 de, kend (Devamı üçüncü sayfada)

Halil Özyörük dün Demokrat Partiye itihak etti

Ayrıca Çorum müstakil milletvekili Baha Koldaş da D. P. ye girdi

Milletvekili Halil Özyörük'ün bu sefer de Adalet Bakanlığına getirileceğine dair şayalar dolaşıyor

Yarınay Başman isen umumî arzu üzerine İzmir ve İstanbul- lu müstakıl olarak milletvekili namuslı gücünün ve Demok- rat Parti istisnada yer alan ve müstakıl de her iki vilyet- ten milletvekili seçilen Halil Özyörük, dün Demokrat Parti Genel Meclisine münasabla Demokrat Partiye girdiği ve parti safında yer aldığını bil- dirmiştir.

Halil Özyörük gibi milletin müstakıl bir Adalet memnuni- nin safına itihak etmesi ile Demokrat Parti yeni bir kuv- vet kazanmış bulunmaktadır. Diğer taraftan Çorumdan De- mokrat Parti istisnada müsta- kıl olarak milletvekili seçilen Enişret Genel Müdür namuslı Baha Koldaş da dün aynı vana- yette Demokrat Partiye münas- abat etmiş ve partiye itihak arzusuna ilhar etmiştir. Bu toktif de parti tarafından mem- nuniyetle karşılanmıştır.

Bir kaç gündübenli Halil Özyörük'ün Cumhurbaşkanlığın- da seçileceğine dair dolaşan şay- alar, namuslının dün De- mokrat Partiye itihak etmesi üzerine iktisatı değışirmiş ve bu sefer de Adalet Bakanlığın- da getirileceği şayalardır dolaş- ma başlamıştır. Demokrat Parti genelci- de çıkarılan bu şayalardan yeni bir tanesi de Baha Kolda- şın İktisat Bakanlığında getirile- ceğine dair ilahdır. Fakat bu- cün bunlar bugün için birer re- kütümdan başka bir mika- de edemez.

Mümtaz Faik bugüneliyor

Millet iradesi Fuat Sirmen saltanatına böyle son verdi

İstanbul, 18 (Telefona) — An- kara Milletvekili seçilme üzere hapishaneden çıkan Başmuharrir- rinin Mümtaz Faik Fenik bu akşam İstanbuldan kalkan ekspresle An- karaya hareket etmiştir. Mümtaz Faik Fenik'i İstanbul'da İttisat

bul Gazeteciler Cemiyeti memnu- jarı, İstanbul gazetecileri ve senas- şaya muhabirleri ve dostları u- çurmuşlardır. Hürriyet uğruna çabukun hü- riyeti kaybeden ve sonra büyük (Devamı üçüncü sayfada)

İsimler ve mevkiler üzerinde muhtelif şayalar dolaşıyor

Fuat Köprülü dün Necmeddin Sadakla beraber Dışişleri Bakanlığında gitti

Necmeddin Sadak, dün saat 11 de beraberinde Fuat Köprülü olduğı halde Dışişleri Bakanlığında gitti ve Bakan odasında Köprülü ile 1 saat kadar görüşmüştür. Sadak

sonuçları müsteşar Bakanlık me- murlarına veda etmiş ve ayrılmış- tir.

Fuat Köprülü'nün Necmeddin Sa- dakla beraber Dışişleri Bakanlık- na gittiği habirinin Dışişleri Ba- kan odasında dair şayalar yay- ılmıştır.

Diğer taraftan Adalet Bakan- Fuat Sirmen de dün öğleden sonra revkile Adalet Bakanlığında, sonra (Devamı üçüncü sayfada)

Konya Valisi Şefik Soyer istifa ediyor

Konya, 18 (Telefona) — Bugün- kü demokrat Meram gazetecisi- ninde göre Konya valisi Şefik Soyer valilikten istifa karar ver- miş ve bu hususta Köprülü Bakanlık- na revkile istisnada bulunmuş- tur.

AKINTIYA KUREN

Kazanların kaybetmek!
S a sevinde Koca Partinin- den kimler istisnad? Perakende deşli, toplan pa- zartık! Fakat bir Hürriyet Cabit Yal- cın var ki, ne yaptı yaptı; ken- dünü Sark bünele arıttı. Koca'lar çok etti ve oru- du seçildi! Ne demektir "Muhalefet"? Demek şantlediribet mu- halefet yapmaya olgun alar Hürriyet Cabit Yalçın'a kader, muvafakat muharriri olma- yaktırırırırır! Fakat bir vakta var: Eski Kervin, kazandı ama, galiba Cenev'den kaybedince bismis! — YEDİGİ

Ek 13: Mümtaz Faik Fenik, Zafer Gazetesi, 16 Mayıs 1950

Ek 15: Nadir Nadi, Şakaya Gelmez, Cumhuriyet

**Meclis açıldı, İnönü 451 oydan 388 i
ile tekrar Cumhurbaşkanlığına seçildi**

**Saracoğlu kabinesi istifa etti, yeni kabineyi kurmağa
İstanbul milletvekili Receb Peker memur edildi**

Birlikimci Buzuk Miliy Hukukiy azade 16 iyuldu, ayghurdu. Dostluklarim azadim jay va isimim gamsi aliriki. Bu gamsim bekem bir maddetimsiz. Cagim isimim teskilim bekem de jallamam.

Sekizinci Büyük Millet Meclisinin vazifeleri

[illegible][illegible][illegible]

NADIR NADIR
 1000 10th St. N. S. 10. 10. 10.

Meclisin dünkü içtimalı 6 saatten fazla sürdü

Başbakan istişarelerine bugün de devam edecek, yarın Partide kabinesinin teşekkülü ve programı hakkında izahat verecek

Parti Grubunun yapacağı müzakerelerin iki gün sürmesi, kabinenin pazartesi Mecliste programını okuması bekleniyor

Manuel Frenk Galiana es Cónsul General, 81a. Avenida, Guatemala.

Authors: 2 (Fuchsler) — Yuri Marts
 (yemarts@uic.edu) has been a code bugfix in
 implementations page. Dmitry Ivanov (di
 ivanov@uic.edu) is a hardware developer. Boris
 Khukh is a code developer in the other

— *Archives* (N. Y.), 2, 21, 2 et 3.

Ankarad

no

Kendall: gnt, Inert
Inerted abd, gdt, Bl-
the Bldd apptn, lcn.

Films shown: *Cinderella*, *Royal Wedding*, *Paris*, *Maria Kelly*, *Generalissimo*.

Buyer wants to purchase for
the place in Maine. I will explain
the situation and explain the
place, when we can see the
house in person.

**Mr. Çakmak ve
Celâl Bayar**

**Mocline gelli gidile-
rinde yapılan tezahürat**

[illegible]

THE

İzile ulduz Bayraktar SİRKİ Nuruoğlu ve İmal Bayraktar Kuvvət Pəkar Ələ Hərəkəti gəlirler.

R. Peker kabinesini kurmağa çalışıyor

Cumhur Başkanı seçiminde Demokrat Partinin adayı Mareşal Fevzi Çakmak 59 rey aldı

İsmet İnönü kürsüye gelip giderken Halk Partisi milletvekilleri ayakta kendisini şiddetle alkışlamalarına mukabil Demokratlar ayağa kalkmadılar ve sükunetlerini bozmadılar

[illegible]

www.poznan.stylmag.pl

Arbeits 2 (s.a.) Physik (Mittelstufe)

Arhiva 1 (Trudnitskiy) — Ruski Politi-
godishestiye pismenitskiy sbornik, izdavaemyy
vina parov dezhnykh sbornik, izdavaemyy
gosti sbornik de zhurnalov sbornik de zhurnalov
Mirovaya Gruzina izdavaemyy v parov dezhnykh
sbornik Gruzina izdavaemyy v parov dezhnykh

Medisin ağılıyından intibalar

Russische Polizei bei Witzankenschießen mit
einem russischen Beamten und einem deutschen

.com

the program, including the following:

Mazbatalarının reddi istenen milletvekilleri

Bunların içinde Mi Demokrat da var

Wiederholte die Rede des
Herrn v. Tschudi: — Welche Ver-
hältnisse sind in der Schweiz zu
beobachten? Sie sind sehr ge-
eignet, die Aufmerksamkeit der
Versammlung zu erregen. Es ist
nicht möglich, sie zu verstehen,
so wie es die
Herrn v. Tschudi und Herr v. Tschudi

— John W. L. P. J. M. M.

Merkezi kuruluşun önünde toplananlar bir anı

C.H.P. Merkez binası Hazinenin malı oldu

Bu bina tahliye ettirilerek Atatürk müzesi haline ifrağ edilecek

D.P. Grubu toplantısında C.H.P. nin haksız iktisab ettiği malların iadesi için bir karar vermesi ileri sürüldü

**Tek çıkar
yol harbe
hazırlanmaktadır**

Konu: Ankara'da bulunan Atatürk Müzesi binası, bir süre önce tahliye edilerek Atatürk Müzesi haline ifrağ edilecek. Bu bina tahliye ettirilerek Atatürk Müzesi haline ifrağ edilecek. D.P. Grubu toplantısında C.H.P. nin haksız iktisab ettiği malların iadesi için bir karar vermesi ileri sürüldü.

Ankara 12 (Tehsilat) — Bu-
nca'da bulunan Atatürk Müzesi
binası, bir süre önce tahliye edilerek
Atatürk Müzesi haline ifrağ edilecek.
Bu bina tahliye ettirilerek Atatürk
Müzesi haline ifrağ edilecek.

İçişleri Bakanlığı'nın toplantısında konuşanlar

Sağlık Bakanı dün bir basın toplantısı yaptı

**Genelevler kapatılacak. Hemşireler için yeni bir
kanun tasarısı hazırlandı**

İşveç Takımının Şehrimizde Yapacağı Maçlar

İşveç takımının şehrimizde yapacağı maçlar

Kahraman Tugayımız Seul'u müdafaa edecek

**Mehmedcikler sivil halkın boşalttığı Güney
Kore başkentinde mevzi aldılar**

**Dün Tokyo'da şehidlerimiz için hazin bir cenaze töreni yapıldı. "Türkler gibi dövüştüler,"
diyerek bir kit'anın yararlığını göstermek âdet haline geldi
(Harb muhabirimiz Faruk Fenik bildiriyor) +**

İt askerlerince bir anı. Kori'de şehit olanların cenazesi Tokyo'da yapıldı. Fotoğrafta cenaze katılımcıları

Kore'de ateş kesilmesi için görüşmeler başladı

**Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonu bu husustaki
bir teklifi derhal gündeme almayı kabul etti**

Merkezi komiteyi Kori'de

Merkezi komiteyi Kori'de

Merkezi komiteyi Kori'de

Amerikan elçilerinin toplantısı

**Manchukyo'da bulunan
Amerikan elçilerinin toplantısı**

Manchukyo'da bulunan Amerikan elçilerinin toplantısı

32 yıllık bir kanun

**C.H.P. müdurlüğünden Kani
Bakan, Hükümet ve İktisat bakanları
başlıklı emirle kanunların
kaldırılması istendi**

Sigaraların ambalajları değişecek

**Genel Müfettiş Hakkı
Mehmetli'nin emriyle
değişecek**

Vital
B1, C, D
VİTAMİNLERİ
KAYBOLAN
EĞİTİMİ
GİDASI

Cumhuriyet

27 nci yıl Sayı : 9255

KURUCUSU: YUSUF NADİ
Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Tescilli ve Patentli Kuruluş
Ticaret Sicil No: 2000, Yür. Sicil No: 2000, Mersis : 2000

Pazarı 15 Mayıs 1950

POKER-PLAY
Her sen bir deneye
gidersen sen onu görürsün

İkinci baskı

Demokrat Partinin, yurdun bir çok illerinde seçimi kazandığı anlaşıldı

Demokrat Partinin Mecliste 350 ye yakın bir ekseriyet temin edeceği Ankaradan bildiriliyor, bazı Bakanlar seçimi kaybettiler

Tefillet 3 üncü sütünde

İştirak nisbeti yüzde sekseni geçiyor

İstanbulda mühim hiç bir hâdise olmadı, halk oylarını büyük bir hassasiyetle kullandı

İstanbul, 15 Mayıs 1950. — İstanbul'da, dün seçimin sona ermesiyle birlikte, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı. Halkın oylarını büyük bir hassasiyetle kullandığı, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı. Halkın oylarını büyük bir hassasiyetle kullandığı, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı.

İstanbul'da seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı. Halkın oylarını büyük bir hassasiyetle kullandığı, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı.

En mühim netice

Yatırı: Doğan Nadi

İstanbul, 15 Mayıs 1950. — İstanbul'da, dün seçimin sona ermesiyle birlikte, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı. Halkın oylarını büyük bir hassasiyetle kullandığı, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı.

İllerden gelen ilk neticeler

İstanbul, 15 Mayıs 1950. — İstanbul'da, dün seçimin sona ermesiyle birlikte, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı. Halkın oylarını büyük bir hassasiyetle kullandığı, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı.

Yurdda dün baskısız bir seçim yapıldı

Her tarafta sandık başlarındaki ekseriyeti kadınlar teşkil ediyordu

Alınmanın akı ile

İstanbul, 15 Mayıs 1950. — İstanbul'da, dün seçimin sona ermesiyle birlikte, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı. Halkın oylarını büyük bir hassasiyetle kullandığı, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı.

Celâl Bayar, dün bir basın toplantısı yaptı

D.P. Başkanı seçimlerden hiç bir şikâyet alınmadığını söyledi. Anayasa tadilatına dair görüşlerini belirtti

İstanbul, 15 Mayıs 1950. — Celâl Bayar, dün bir basın toplantısı yaptı. D.P. Başkanı seçimlerden hiç bir şikâyet alınmadığını söyledi. Anayasa tadilatına dair görüşlerini belirtti.

Eski İngiltere Kralının hatıraları "Cumhuriyet," te

Dünyanın belibaşı büyük gazetelerle birlikte 21 mayıs günü neşretmeğe başlıyoruz

Windsor Dükü bu hatıralarında, tahtını aşkına feda etmesiyle neticelenen tarihi hâdiseyi ve onun evveli ile sonrasını anlatıyor

Seçimlerde yurtdışları

İstanbul, 15 Mayıs 1950. — İstanbul'da, dün seçimin sona ermesiyle birlikte, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı. Halkın oylarını büyük bir hassasiyetle kullandığı, seçimlerin büyük bir başarıyla sonuçlandığı anlaşıldı.

Ek 18: Cumhuriyet, Demokrat Parti'nin Seçimi Kazanacağı Anlaşıldı, 15 Mayıs 1950

Şekil 20 Cumhuriyet Gazetesi, Kore'ye 600 kişilik kuvvet gönderilmesi ile ilgili haber başlığı

Ek 21 : Nadir Nadi, Politika ve Din, Cumhuriyet Gazetesi

Ek 22 : Nadir Nadi, İyi Haber, Cumhuriyet Gazetesi

16.5.1950

16.5.1950

Demokrat Parti iktidarı aldı

Adına Menderes ve Celil Bayar dış 11 Merkezi'nin önünde

Seçim neticesinin etkileri

Non neticeleri 46 temmuz önce ZAFER'in 2 nci tabanı kapama halk

Demokrat Parti iktidarı aldı

Adına Menderes ve Celil Bayar dış 11 Merkezi'nin önünde

Seçim neticesinin etkileri

Non neticeleri 46 temmuz önce ZAFER'in 2 nci tabanı kapama halk

İstanbul'da bir komünist nümayiş mi yapıldı

İstanbul'da bir komünist nümayiş mi yapıldı

Bu seçimde kaybedenler yanyana!

Bu seçimde kaybedenler yanyana!

Buz dolabı, Radyo, Pikap, Çamaşır makinesi, Elektrik süpürgesi, Avize alacağınızda R. PAKER'İ

Buz dolabı, Radyo, Pikap, Çamaşır makinesi, Elektrik süpürgesi, Avize alacağınızda R. PAKER'İ

D. P. Genel İdare Kurulu

D. P. Genel İdare Kurulu

Buz dolabı, Radyo, Pikap, Çamaşır makinesi, Elektrik süpürgesi, Avize alacağınızda R. PAKER'İ

Buz dolabı, Radyo, Pikap, Çamaşır makinesi, Elektrik süpürgesi, Avize alacağınızda R. PAKER'İ

D. P. Genel İdare Kurulu

D. P. Genel İdare Kurulu

Ek 26: Nadir, Nadi, Politika ve Din, Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ekim 1952

Ek 27: Cumhuriyet Gazetesi, Basına Karşı Yeni Tedbirler, 12 Ekim 1958